

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КОЗАЧИНА АННА МЕРУЖАНІВНА

УДК 343.35

**ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ
НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ**

081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **А. М. Козачина**

Науковий керівник **Бабаніна Вікторія Вікторівна,**

доктор юридичних наук, професор

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Козачина А. М. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2023.

Дисертація є прикладним монографічним дослідженням кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. Під час здійснення аналізу сучасного стану наукового розроблення проблемних питань кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації констатовано, що залишаються не цілком дослідженими питання предмета й суб'єкта декларування недостовірної інформації, ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, правил його кваліфікації та особливостей призначення покарання і звільнення від його відбування.

На підставі вивчення генези кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації визначено, що 14 жовтня 2014 року Законом України «Про запобігання корупції» вперше в Україні було встановлено кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації в ст. 366-1 Кримінального кодексу України. Науково доведено, що 30 грудня 2020 року з Кримінального кодексу України виключено ст. 366-1 у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». Крім того, Кримінальний кодекс України було доповнено ст. 366-2 «Декларування недостовірної інформації» та ст. 366-3 «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».

Аргументовано, що внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – це внесення до електронної форми декларації, розміщеної на офіційному вебсайті Національного агентства з питань запобігання корупції, відомостей, які підлягають обов'язковому внесенню та повністю або частково не відповідають дійсності, і відправлені до Національного агентства з питань запобігання корупції декларації з такими відомостями.

Визначено, що декларування недостовірної інформації має формальний склад (обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є лише діяння), і його слід вважати закінченим з моменту вчинення такого суспільно небезпечного діяння, тобто з моменту внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Однак, з огляду на окремі положення Закону України «Про запобігання корупції», декларування недостовірної інформації слід вважати закінченим не з моменту внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації або повідомлення про суттєві зміни в майновому становищі, а з моменту закінчення строку та кількості спроб її виправлення або з моменту закінчення 10-денного строку, необхідного для повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про суттєві зміни в майновому становищі.

Обґрунтовано, що подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у повідомленні про суттєві зміни в майновому становищі також є формою вияву об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України.

Суб'єктом декларування недостовірної інформації є спеціальний суб'єкт декларування, тобто особи, які, відповідно до ч. 1 і 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції», зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Аргументовано необхідність встановити кримінальну відповідальність за декларування

недостовірної інформації щодо всіх осіб, які зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Констатовано, що диференціації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації залежно від статусу суб'єкта правопорушення немає. З метою вирішення зазначеного питання запропоновано ст. 366-2 і 366-3 КК України доповнити ознаками, які обтяжують відповідальність, – вчинення діяння службовою особою, яка займає відповідальне становище, і службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище.

Аргументовано, що декларування недостовірної інформації вчиняють з умисною формою вини, зокрема з прямим умислом.

Формулювання пропозицій щодо змінення санкцій кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, здійснено з огляду на положення рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020.

За результатами дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації розроблено пропозиції для вдосконалення досліджуваної норми та запропоновано її нову редакцію.

Ключові слова: умисне, декларування, недостовірна інформація, службова особа, суб'єкт декларування, відповідальне становище, особливо відповідальне становище.

ANNOTATION

Kozachyna A. M. Criminal responsibility for declaring false information. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 – Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2023.

The dissertation is an applied monographic study of criminal liability for declaring false information. During the analysis of the current state of the scientific development of problematic issues of criminal liability for the declaration of false information, it was confirmed that the subject and subject of the declaration of false information, signs of the objective side of the criminal offense provided for in Art. 366-2 of the Criminal Code of Ukraine, the rules of his qualification and features of punishment and exemption from serving it.

Based on the study of the genesis of criminal liability for declaring false information, it was determined that on October 14, 2014, the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" for the first time in Ukraine established criminal liability for declaring false information in Article 366-1 of the Criminal Code of Ukraine. It has been scientifically proven that on December 30, 2020, Art. 366-1 in connection with the adoption of the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Reinstatement of Liability for Declaring Unreliable Information and Non-Submission by the Declaring Subject of a Declaration of a Person Authorized to Perform the Functions of the State or Local Self-Government." In addition, the Criminal Code of Ukraine was supplemented by Art. 366-2 "Declaration of unreliable information" and Art. 366-3 "Non-submission by the subject of the declaration of the declaration of the person authorized to perform the functions of the state or local self-government".

It is argued that the declaration by the subject of knowingly inaccurate information in the declaration of a person authorized to perform the functions of the state or local self-government is the entry into the electronic declaration form posted on the official website of the National Agency for the Prevention of Corruption of information that is subject to mandatory mandatory entry and do not fully or partially

correspond to reality, and declarations with such information sent to the National Agency for the Prevention of Corruption.

It was determined that the declaration of unreliable information has a formal structure (only the act is a mandatory feature of the objective party), and it should be considered completed from the moment of committing such a socially dangerous act, i.e. from the moment the subject of the declaration enters knowingly unreliable information into the person's declaration, authorized to perform the functions of the state or local self-government. However, in view of the specific provisions of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption", the declaration of inaccurate information should be considered completed not from the moment the subject of the declaration enters knowingly unreliable information into the declaration or notices about significant changes in the property status, but from the moment the deadline and the number of attempts expire its correction or from the end of the 10-day period required to notify the National Agency for the Prevention of Corruption about significant changes in property status.

It has been scientifically proven that the submission by the subject of the declaration of knowingly inaccurate information in the notification of significant changes in property status is also a form of manifestation of the objective side of the criminal offense provided for in Art. 366-2 of the Criminal Code of Ukraine.

The subject of declaration of unreliable information is a special subject of declaration, that is, a person who, in accordance with parts 1 and 2 of Art. 45 of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" are obliged to submit a declaration of a person authorized to perform the functions of the state or local self-government. The need to establish criminal liability for declaring false information against all persons who are obliged to submit a declaration of a person authorized to perform the functions of the state or local self-government is argued.

It was established that there is no differentiation of criminal liability for declaring false information depending on the status of the subject of the offense. In order to solve the above-mentioned issue, the article proposed. 366-2 and 366-3 of the Criminal Code of Ukraine should be supplemented with features that aggravate

responsibility - the commission of an act by an official who occupies a responsible position and an official who occupies a particularly responsible position.

It is argued that the declaration of false information is committed with a deliberate form of guilt, in particular with direct intent.

Formulation of proposals for changing the sanctions of a criminal offense provided for in Art. 366-2 of the Criminal Code of Ukraine, carried out taking into account the provisions of the decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional submission of 47 People's Deputies of Ukraine regarding the compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of certain provisions of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption", Criminal Code of Ukraine dated October 27, 2020 No. 13 - r/2020.

According to the results of the investigation of criminal liability for the declaration of inaccurate information, proposals were developed for improving the studied norm and its new edition was proposed.

Key words: intentional, declaration, false information, official, subject of declaration, responsible position, especially responsible position.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Козачина А. М. Суб'єктивна сторона декларування недостовірної інформації. *Європейські перспективи*. 2022. № 2. С. 211–220.

2. Козачина А. М. Проблемні аспекти кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, пов'язані з євроінтеграційними процесами в Україні. *Наше право*. 2023. № 1. С. 94–99.

3. Козачина А. М. Об'єктивна сторона декларування недостовірної інформації. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). С. 141–152.

4. Kozachyna A. M. Penalties for declaring false information. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. № 3. P. 61–69. (Республіка Словаччина).

5. Козачина А. М. Передумови дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали Х Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 22 листоп. 2019 р.). Київ, 2019. С. 235–239.

6. Козачина А. М. Новелізація кримінального законодавства щодо декларування недостовірної інформації. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. Київ, 2019. Ч. 2. С. 381–383.

7. Козачина А. М. Відмежування декларування недостовірної інформації від суміжних кримінальних правопорушень. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.). Київ, 2021. С. 518–520.

8. Козачина А. М. Диференціація кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації за суб'єктом кримінального правопорушення. *Кримінальне судочинство: права людини під час дії надзвичайного або воєнного стану* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 листоп. 2022 р.). Київ, 2022. С. 295–298.

9. Козачина А. М. Інтелектуальні і вольові ознаки суб'єктивної сторони декларування недостовірної інформації. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 30 листоп. 2022 р.). Київ, 2022. С. 304–305.

10. Козачина А. М. Аналіз міжнародного законодавства про відповідальність за декларування недостовірної інформації. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 груд. 2022 р.). Київ, 2022. С. 402–404.

11. Козачина А. М. Особливості кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації в умовах воєнного стану. *Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.). Київ, 2023. С. 198–202.

12. Козачина А. М. Аналіз наукової розробленості проблемних питань кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації за 2021–2023 роки. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квіт. 2023 р.). Київ, 2023. С. 363–368.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	12
ВСТУП.....	13
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	
Ошибка!	
Закладка не определена.	
1.1. Сучасний стан і методологія дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації.....	24
1.2. Історичний розвиток кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації.....	40
1.3. Кримінальне законодавство зарубіжних держав про відповідальність за декларування недостовірної інформації.....	53
Висновки до розділу 1.....	68
РОЗДІЛ 2. ОБ'ЄКТИВНІ ТА СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	
2.1. Об'єкт декларування недостовірної інформації	90
2.2. Об'єктивна сторона декларування недостовірної інформації	105
2.3. Суб'єкт декларування недостовірної інформації.....	128
2.4. Суб'єктивна сторона декларування недостовірної інформації	105
Висновки до розділу 2.....	140

**РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ
НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА ПОКАРАННЯ ЗА ЦЕ ДІЯННЯ.... 145**

3.1. Особливості кваліфікації декларування недостовірної інформації..... 145

3.2. Покарання за декларування недостовірної інформації 156

Висновки до розділу 3..... 156**ВИСНОВКИ ..... 17272****СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ..... 181****ДОДАТКИ..... 207**

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АР Крим	Автономна Республіка Крим
КК	Кримінальний кодекс
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
НАЗК	Національне агентство з питань запобігання корупції
НАБУ	Національне антикорупційне бюро України
рф	російська федерація
ст.	стаття

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. 2022 рік для українського народу ознаменувався набуттям нашою державою статусу кандидата на членство в Європейському Союзі (далі – ЄС). У зв'язку з цим перед Україною поставили певні вимоги щодо подальшого набуття статусу повноправного члена ЄС. Серед таких вимог – необхідність зниження рівня корупції та відновлення процесу декларування майнових статків особами, уповноваженими на виконання функцій держави й місцевого самоврядування.

У межах реалізації зазначених заходів постають складнощі, пов'язані з повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну. Головним завданням для України та її народу стало здійснення відсічі збройній агресії ворога. Для виконання цього завдання вживається низка надважливих заходів – від узгодження дипломатичних рішень з іншими державами до виконавчих дій на місцях. Усе це сприяє забезпеченню захисту незалежності нашої держави.

Нині у Верховній Раді України на опрацюванні знаходиться законопроект, що передбачає відновлення процесу декларування навіть в умовах воєнного стану. У зв'язку з цим постають проблемні питання щодо притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб за діяння, пов'язані з порушенням антикорупційного законодавства, зокрема за декларування недостовірної інформації. Відповідальність за це діяння передбачене ст. 366-2 Кримінального кодексу (далі – КК) України. Хоча зазначена норма не є новою, однак зміна положень Закону України «Про запобігання корупції», до яких відсилає ст. 366-2 КК України (бланкетна норма), актуалізує необхідність переосмислення ознак кримінального правопорушення та формування нових положень щодо притягнення до кримінальної відповідальності за це діяння.

Отже, отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС зумовило необхідність узгодження національного законодавства з європейським. Крім того, умови війни зумовлюють потребу внести зміни до законодавства, що позначається на правозастосуванні під час притягнення винних до

відповідальності за декларування недостовірної інформації. У зв'язку з цим актуальним є дослідження питань кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації.

Аспекти кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації досліджували А. В. Агеєнко, Н. О. Антонюк, В. В. Бабаніна, О. С. Бондаренко, А. А. Вознюк, Д. Ф. Волонець, І. Б. Газдайка-Василишин, В. В. Гордієнко, О. М. Джужа, О. О. Дудоров, В. В. Іваницька, С. О. Іваницький, В. О. Іващенко, О. О. Кваша, Л. В. Крупнова, Н. А. Литвин, Д. Г. Михайленко, Д. М. Міськів, Р. О. Мовчан, Л. О. Мостепанюк, О. М. Рєзнік, В. Г. Сеник, О. Ю. Татаров, З. М. Топорецька, В. В. Франчук, А. М. Черенков, В. В. Черней, С. С. Чернявський, В. І. Шакур, О. О. Юріков та ін. Праці зазначених учених становлять значний науковий доробок, однак з часу отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС національне законодавство суттєво змінилося, зокрема кримінальне, що позначається на правозастосуванні під час притягнення винних до відповідальності за декларування недостовірної інформації.

З огляду на вимоги ЄС перед Україною щодо узгодження законодавства, а також воєнний стан у нашій державі, змін потребують і положення ст. 366-2 КК України, що зумовлює необхідність дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та засвідчує актуальність обраної тематики. За результатами дослідження буде сформульовано науково обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін до антикорупційного законодавства України, зокрема кримінального, у частині відповідальності за декларування недостовірної інформації, а також рекомендації щодо правильного застосування нових положень на практиці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до законів України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 року № 2623-III; Концепції Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, ратифікованої Законом України від 21 листопада 2002 року № 228-IV; «Про запобігання корупції» від 14 жовтня

2014 року № 1700-VII; «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки» від 20 червня 2022 року № 2322-IX; Концепції реформування кримінальної юстиції України (Указ Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008); Плану заходів щодо реалізації цієї Концепції (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2008 року № 1153-р); рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020 (справа № 1-24/2020(393/20)); Переліку перспективних напрямів кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями (рішення Президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 року № 86/11); Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки (постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року); Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки (рішення Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 26 грудня 2017 року, протокол № 28/1).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 19 грудня 2019 року (протокол № 24) та включено до переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (№ 678, 2019 року).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертації є прикладне дослідження питань кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, за результатами якого буде сформовано пропозиції щодо змінення кримінального та антикорупційного законодавства, а також практики його застосування.

Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити такі *задачі*:

– вивчити наукові розробки вітчизняних учених щодо кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, а також визначити

систему методів наукового пізнання для дослідження кримінальної відповідальності за це діяння;

– висвітлити історичний розвиток кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації за національним законодавством;

– проаналізувати й порівняти зарубіжний та вітчизняний досвід встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації;

– визначити зміст родового, видового й безпосереднього об'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України;

– виокремити ознаки об'єктивної сторони декларування недостовірної інформації;

– схарактеризувати ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України;

– окреслити особливості суб'єктивної сторони досліджуваного складу кримінального правопорушення;

– розглянути особливості кваліфікації декларування недостовірної інформації;

– дослідити судову практику призначення покарань за декларування недостовірної інформації, на підставі чого сформулювати пропозиції щодо змінення санкції досліджуваного кримінального правопорушення;

– сформулювати пропозиції щодо узгодження національного законодавства з європейським у частині встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час декларування недостовірної інформації.

Предметом дослідження є кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації.

Методологія дослідження представлена системою філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів наукового пізнання, зокрема: *діалектичний* – дасть змогу дослідити проблемні аспекти кримінальної

відповідальності за декларування недостовірної інформації шляхом вивчення діалектичного розвитку окремих положень кримінально-правової доктрини, їх суперечностей та єдності (усі розділи); *історико-правовий* – буде використано під час опрацювання проєктів законодавчих актів, законів, міжнародних правових актів у частині виникнення, становлення і розвитку кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, а також поділу генези зазначеного явища на певні періоди його розвитку (підрозділ 1.2); *догматичний (логіко-юридичний)* – необхідний під час опрацювання будови кримінально-правової норми, яка передбачає відповідальність за декларування недостовірної інформації, щодо дотримання правил юридичної техніки під час формулювання змісту ст. 366-2 КК України й суміжних статей (усі розділи); *логіко-семантичний метод* – буде використано під час формулювання авторських визначень, понять, а також зіставлення наукових позицій учених (усі розділи); *системно-структурного аналізу* – буде застосовано в сукупності з догматичним (логіко-юридичним) методом під час дослідження складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, шляхом з'ясування його ознак, їх взаємозв'язку та взаємозалежності (підрозділи 1.3, 2.1–2.4, 3.2); *моделювання* – буде залучено під час розроблення моделі нової кримінально-правової норми або формулювання пропозицій щодо змін і доповнень вже наявної правової норми кримінального законодавства, що передбачає відповідальність за декларування недостовірної інформації (усі розділи); *ідеалізації* – буде застосовано в сукупності з методом моделювання для формулювання оптимального змісту кримінально-правової норми, якої нині немає (тобто нової), або змінення вже чинної норми КК України (усі розділи); *статистичний* – під час дослідження статистичних даних щодо кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 366-2 КК України (ст. 366-1 КК України) за 2015–2023 роки (розділи 2, 3); *морфологічний* – надасть можливість швидко й точно орієнтуватися в значній кількості понять, правильно використовувати ті з них, що пов'язані з кримінальною відповідальністю за декларування недостовірної інформації

(наприклад, «декларація», «недостовірні відомості», «криміналізація» тощо) (усі розділи); *порівняльно-правовий* – буде застосовано під час опрацювання кримінального законодавства інших держав щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації, порівняння ознак складів відповідних кримінальних правопорушень з положеннями чинного національного законодавства в частині кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації (підрозділи 1.3, 3.2); *абстрагування* – під час опрацювання обов'язкових ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України (розділ 2); *кібернетичний* – під час пошуку, опрацювання та аналізу статистичної інформації на вебпорталах, що має важливе значення для дослідження (усі розділи); *соціологічний* – для проведення анкетування працівників правоохоронних органів і вивчення думок респондентів з приводу результатів наукового дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та запропонованих змін і доповнень до КК України з окресленої проблематики (розділи 2, 3); *аналізу* – буде використано під час розроблення авторських наукових позицій, тлумачення понять, що стосуються предмета й тематики дослідження (усі розділи); *синтезу* – під час дослідження ознак кримінального правопорушення, а також кваліфікації декларування недостовірної інформації (усі розділи); *індукції* – для формулювання висновків у розділах і загальних висновків дисертаційного дослідження, а також під час вивчення відповідної судової практики (усі розділи); *дедукції* – буде використано шляхом застосування правила співвідношення загального й часткового для виокремлення критеріїв диференціації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації (підрозділи 1.3, 2.1–2.4, 3.1, 3.2).

Емпіричну базу дослідження становлять результати анкетування 268 працівників слідчих підрозділів Національної поліції України в м. Києві та 10 областях стосовно питань кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації; узагальнені результати вивчення 95 вироків судів у провадженнях про кримінальні правопорушення, передбачені

ст. 366-2 КК України (ст. 366-1 КК України), за період 2015–2023 років; статистичні дані щодо кількості зареєстрованих (облікованих) кримінальних правопорушень, передбачених ст. 366-2 КК України (ст. 366-1 КК України) за 2015–2023 роки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за змістом розглянутих питань дисертація є прикладним монографічним дослідженням кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. Конкретний внесок дисертантки полягає у формулюванні пропозицій щодо внесення змін до антикорупційного законодавства України, зокрема щодо змісту ст. 366-2 КК України, а також розробленні наукових положень, які мають новизну, а саме:

вперше:

– науково доведено, що подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у повідомленні про суттєві зміни в майновому становищі також є формою вияву об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України;

– аргументовано необхідність встановити кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації щодо всіх осіб, які зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

– запропоновано доповнити ч. 3–5 ст. 366-2 КК України (з огляду на запропоновані зміни до редакції зазначеної статті) санкціями в таких редакціях: 1) санкцію ч. 3: «карається обмеженням волі на строк до двох років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років»; 2) санкцію ч. 4: «карається обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років; 3) санкцію ч. 5: «карається обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий

строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років»;

удосконалено:

– положення, згідно з яким внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – це внесення до електронної форми декларації, розміщеної на офіційному вебсайті Національного агентства з питань запобігання корупції, відомостей, які підлягають обов'язковому внесенню та повністю або частково не відповідають дійсності, і відправлені до Національного агентства з питань запобігання корупції декларації з такими відомостями;

– наукову позицію, за якою декларування недостовірної інформації слід вважати закінченим не з моменту внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації або повідомлення про суттєві зміни в майновому становищі, а з моменту закінчення строку та кількості спроб її виправлення або з моменту закінчення 10-денного строку, необхідного для повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про суттєві зміни в майновому становищі;

– твердження, що положення пп. «в» п. 2 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» в такій редакції: «в) члени конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», крім осіб, зазначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої цієї статті»;

definiцію поняття «недостовірна інформація в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», яке визначено як розбіжності доходів і витрат суб'єкта декларування (достатність офіційно отриманих доходів для придбання та/або утримання

майна; неправдиві відомості щодо наявності та/або доходів від нерухомого майна, рухомого майна, корпоративних прав, нематеріальних активів, будь-яких інших доходів), вартість яких відрізняється від достовірних на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб;

дістало подальший розвиток:

– твердження, згідно з яким формулювання пропозицій щодо змінення санкцій кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, необхідно здійснювати з огляду на положення рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020;

– положення щодо диференціації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації залежно від статусу суб'єкта, на підставі чого запропоновано ст. 366-2 і 366-3 КК України доповнити ознаками, які обтяжують відповідальність, – вчинення діяння службовою особою, яка займає відповідальне становище, і службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище;

положення про те, що потерпілим від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, є держава й суспільство;

– положення стосовно ознак умисної форми вини, зокрема інтелектуальний момент психічного ставлення особи до власних діянь, передбачених ч. 1 і 2 ст. 366-2 КК України, має охоплювати усвідомлення особою таких ознак: 1) предмет кримінального правопорушення; 2) обов'язок подання декларації та строки подання виправленої декларації; 3) власних суспільно небезпечних діянь. Вольовий момент психічного ставлення особи до власних діянь, передбачених ст. 366-2 КК України, полягає в тому, що особа бажає вчинити відповідні суспільно небезпечні діяння. Інтелектуальний момент психічного ставлення особи до власних діянь, передбачених ч. 3 ст. 366-2 КК України, має охоплювати усвідомлення особою таких ознак:

1) предмет кримінального правопорушення; 2) обов'язок повідомлення про суттєві зміни в майновому становищі; 3) власних суспільно небезпечних діянь. Вольовий момент полягає в бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні діяння. Інтелектуальний момент у ч. 4 і 5 ст. 366-2 КК України має охоплювати усвідомлення особою таких ознак: 1) предмет кримінального правопорушення; 2) обов'язок подання декларації та строки подання виправленої декларації; 3) власних суспільно небезпечних діянь; 4) правовий статус посади, яку займає суб'єкт декларування. Вольовий момент полягає в бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні діяння.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції мають прикладний характер, використовуються та можуть бути використані у:

законотворчій сфері – під час розроблення (опрацювання) законопроектів про внесення змін до КК України в частині кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації (лист Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 05 жовтня 2022 року № 04-27/12-2022/169036);

практичній діяльності – для правильної реалізації кримінального законодавства України в частині кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 05 жовтня 2022 року);

освітньому процесі та науково-дослідній роботі – під час викладання та вивчення навчальних дисциплін «Кримінальне право. Загальна частина», «Кримінальне право. Особлива частина», «Кримінально-правова кваліфікація», «Кваліфікація окремих видів кримінальних правопорушень», «Особливості кваліфікації окремих видів кримінальних правопорушень», «Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства», «Кримінальне право: доктринальні та практичні проблеми» (акт Національної академії внутрішніх справ від 24 травня 2023 року);

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані в процесі дослідження, оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських і відомчих науково-практичних конференціях, а саме: «Актуальні проблеми кримінального права» (Київ, 22 листопада 2019 року, 30 листопада 2022 року), «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (Київ, 12 грудня 2019 року, 9–10 грудня 2021 року, 8–9 грудня 2022 року), «Кримінальне судочинство: права людини під час дії надзвичайного або воєнного стану» (Київ, 18 листопада 2022 року), «Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану» (Київ, 30 березня 2023 року), «Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку» (Київ, 28 квітня 2023 року).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження, сформульовані в дисертації, відображено в 12 наукових публікаціях, серед яких три статті – у наукових фахових виданнях України, одна – в зарубіжному науковому періодичному виданні (Республіка Словаччина), вісім тез доповідей, які оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських і міжвідомчих науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота має анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, що містять дев'ять підрозділів, висновки, список використаних джерел (241 найменувань на 26 сторінках) і п'ять додатків (на 24 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 230 сторінок, із них обсяг основного тексту – 168 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

1.1. Сучасний стан і методологія дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації

2022 рік для українського народу став одним з найскладніших. Повномасштабна війна росії проти України змінила звичний порядок життєдіяльності кожного українця, суспільства та держави загалом [67, с. 198; 239, с. 181]. Головним завданням для України та її народу стало здійснення відсічі збройній агресії ворога. Для виконання цього завдання вживається низка надважливих заходів від узгодження дипломатичних рішень з іншими державами до виконавчих дій на місцях. Зазначене сприяє забезпеченню захисту незалежності нашої держави. Проте боротьба із зовнішнім ворогом частково відвернула увагу від необхідності протидії «внутрішньому ворогу» – кримінально протиправній діяльності у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, зокрема тим кримінальним правопорушенням, які є корупційними чи пов'язаними з корупцією. Високий рівень корупції породжує недовіру громадян до органів державної влади й уповноважених осіб, які виконують функції держави або місцевого самоврядування, а також підривають авторитет цих органів, який в умовах війни повинен бути непохитним. Розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетів для українського суспільства на сучасному етапі розвитку держави [217, с. 403]. Вчинення суспільно небезпечних діянь корупційного характеру призводить до нестабільної ситуації всередині держави, як наслідок – нездатності ефективно протидіяти збройній агресії росії проти України. Одним з таких кримінальних

правопорушень є декларування недостовірної інформації, яке суттєво впливає на економічну складову держави й авторитет органів державної влади. Отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС зумовило необхідність узгодження національного та європейського законодавства, що безумовно, позначається на правозастосуванні під час притягнення винних до відповідальності за декларування недостовірної інформації. У зв'язку з цим актуальним є дослідження питань кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації.

Розгляд проблемних питань кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації доцільно розпочати з вивчення сучасного стану наукового опрацювання зазначеної тематики. Такий підхід до вивчення кримінально-правових явищ поділяють різні вчені [11, с. 39; 209, с. 124; 138, с. 26–27; 69, с. 363]. Аналіз наукових праць, у яких висвітлено ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, особливості його кваліфікації та призначення покарання, а також інші факти про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації, дасть змогу виокремити певні недоліки зазначеної кримінально-правової норми й окреслити шляхи їх усунення [69, с. 363; 73, с. 381].

Окремі аспекти кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації досліджували А. В. Агеєнко, Н. О. Антонюк, В. В. Бабаніна, О. С. Бондаренко, А. А. Вознюк, Д. Ф. Волонець, І. Б. Газдайка-Василишин, В. В. Гордієнко, О. М. Джужа, О. О. Дудоров, В. В. Іваницька, С. О. Іваницький, В. О. Іващенко, О. О. Кваша, Л. В. Крупнова, Н. А. Литвин, Д. Г. Михайленко, Д. М. Міськів, Р. О. Мовчан, О. М. Рєзнік, В. Г. Сеник, О. Ю. Татаров, З. М. Топорецька, В. В. Франчук, А. М. Черенков, В. В. Черней, С. С. Чернявський, О. О. Юріков та ін.

У роботі «Об'єктивна сторона злочину, передбаченого статтею 366-1 КК України «Декларування недостовірної інформації»» (2020) у контексті положень регуляторного законодавства, поглядів вітчизняних

науковців В. В. Гордієнко висвітлив ознаки об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення, а також акцентував на деяких дискусійних аспектах щодо їх встановлення. Учений аргументував позицію, що об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-1 (нині – ст. 366-1 і 366-3) КК України «Декларування недостовірної інформації» не охоплює неподання декларації особою, яка претендує на заняття посади, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування через відсутність суспільної небезпеки такого діяння та декларації в разі припинення діяльності, оскільки відсутність законодавчо визначеного терміну подання декларації в разі припинення діяльності унеможливорює безумовну констатацію несвоєчасності такого подання. Автор запропонував способом вчинення умисного декларування наперед недостовірних відомостей вважати умисне заповнення відповідної електронної форми суб'єктом декларування у власному персональному електронному кабінеті в Єдиному державному реєстрі декларацій осіб інформацією, у якій не відображено об'єкти декларування або знижено їх вартість на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб [42, с. 210].

У посібнику О. О. Дудорова, Р. О. Мовчана та В. Г. Сеника «Кваліфікація адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією (коментар судової практики)» (2020) на підставі вивчення матеріалів судової практики застосування ст. 172-4–172-9 КУпАП, аналізу положень антикорупційного законодавства та з огляду на здобутки правової доктрини розглянуто питання кваліфікації адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією. Увагу зосереджено на дискусійних аспектах характеристики цих правопорушень. Розглянуто також процесуальні особливості й основні тенденції судового розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією [52].

Статтю Н. А. Литвин і Л. В. Крупної «Правові наслідки скасування кримінальної відповідальності за декларування неправдивої інформації» (2020) присвячено дослідженню проблемних питань щодо уникнення кримінальної відповідальності за декларування неправдивої інформації особами, що

уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також прирівняними до них особами. З'ясовано, що визнання неконституційними окремих норм антикорупційного законодавства суддями Конституційного Суду України спричинило широкий резонанс в колах світової спільноти й поставило під загрозу імідж нашої країни, яка впродовж останніх років активно впроваджувала заходи щодо подолання корупції, зокрема, й у вищих ешелонах влади. Сформульовано висновок про те, що з метою врегулювання ситуації, яка склалася, необхідним є вжиття комплексу заходів, серед яких: 1) внесення змін і доповнень до КК України та КУпАП в частині повернення та посилення відповідальності за недостовірне декларування; 2) внесення змін до антикорупційного законодавства України задля відновлення повноважень НАЗК як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної антикорупційної політики в державі; 3) відновлення електронного декларування; 4) «перезавантаження» Конституційного Суду України й залучення нових кадрів з бездоганною репутацією та високим рівнем професійної компетенції з питань конституційного права (шляхом жорсткого конкурсного відбору, що відповідатиме конституційним вимогам); 5) збільшення межі нижнього порогу застосування кримінальної відповідальності за неправдиве декларування [105, с. 62].

У науковій праці «Визнання норми про декларування недостовірної інформації неконституційною як прояв дискредитації антикорупційної реформи» (2020) О. М. Рєзнік і О. С. Бондаренко зазначають, що, відповідно до Основного Закону, Україна є правовою державою, де діє принцип верховенства права. Державна влада в правових державах здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу й судову. Усі гілки влади є рівними й існують поряд для забезпечення стримувань та у протизазі одна до одної. Співпраця всіх гілок влади є вкрай важливою для належного рівня функціонування всіх державних інституцій, проведення правових реформ і реалізації обраного проєвропейського курсу України. Дисбаланс у рівності гілок влади може призвести до узурпації

влади загалом і реалізації різних незаконних дій. Однією з найважливіших для України реформ нині є реформування кримінальної юстиції та знищення рівня корупції. Після Революції Гідності в Україні відбулося чимало новелізаційних процесів. Одним із визначальних засобів запобігання корупції стало не лише показове декларування службовими особами своїх доходів і видатків, а впровадження реального механізму публічності таких декларацій, їх перевірки НАЗК та притягнення винних до кримінальної відповідальності за неподання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, а також внесення до цієї декларації завідомо неправдивих відомостей (ст. 366–1 КК України). Водночас добуток в запровадженні прозорості статків службових осіб було нівельовано 27 жовтня 2020 року, коли Конституційний Суд України визнав норму про декларування недостовірної інформації неконституційною. Учені аналізують причини й умови винесення такого рішення та його наслідки для суспільства і держави, на підставі чого доходять висновку, що рішення Конституційного Суду України № 13-р/2020 є необґрунтованим, ухвалене в умовах конфлікту інтересів. З огляду на це, визнання норми про декларування недостовірної інформації неконституційною є незаконним і недопустимим, адже перешкоджає ідеї протидії корупції шляхом забезпечення прозорості статків осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування [166, с. 330].

У дисертаційному дослідженні А. М. Черенкова «Розслідування декларування недостовірної інформації» (2020) висвітлено криміналістичну характеристику декларування недостовірної інформації відповідно до її основних елементів: на підставі емпіричних даних результатів досліджень учених виокремлено, класифіковано та встановлено зміст способів підготовки, вчинення та приховування цих кримінальних правопорушень, предметів кримінально протиправного посягання, матеріальних та ідеальних слідів, рис особи правопорушника. Визначено особливості системи обставин, що підлягають встановленню під час розслідування декларування недостовірної інформації. Окреслено проблеми, пов'язані з доказуванням окремих з них

(переважно події кримінального правопорушення й умисної форми вини) та сформульовано рекомендації для слідчого щодо їх розв'язання. На підставі аналізу практики виокремлено типові слідчі ситуації, що складаються на початковому та наступному етапах розслідування декларування недостовірної інформації, ураховують відомості як про окремі обставини цих кримінальних правопорушень (особу правопорушника, способу вчинення кримінального правопорушення, предмета кримінально протиправного посягання, зв'язків декларування недостовірної інформації з іншими кримінальними правопорушеннями), так і про найбільш значущі обставини їх розслідування (ті, що стосуються джерела інформації про це кримінальне правопорушення, позиції підозрюваного, підтвердження чи спростування факту вчинення кримінального правопорушення, наявності чи відсутності протидії розслідуванню). Учений виокремив типові загальні слідчі версії щодо всієї події кримінального правопорушення загалом, а також встановив, що окремі версії під час розслідування декларування недостовірної інформації можуть стосуватися способів підготовки, вчинення та приховування цього кримінального правопорушення, особи правопорушника, його мотиву, мети, зв'язку з учиненням інших кримінальних правопорушень [205, с. 2–3].

У статті А. В. Агеєнко «Про обґрунтованість криміналізації декларування недостовірної інформації» (2021) висвітлено проблему обґрунтованості криміналізації ст. 366-2 КК України, визначення її практичного та теоретичного значення [69, с. 363–364]. Авторка аргументувала, що протидія корупції в Україні є одним із найважливіших завдань нашої держави, оскільки це негативне явище завдає значної економічної та політичної шкоди [69, с. 364]. Одним із головних напрямів реалізації державної політики є створення дієвої системи запобігання та протидії корупції, виявлення та подолання її передумов і наслідків, викриття корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень, а також прийняття нормативно-правових актів стосовно притягнення винних осіб до відповідальності за їх порушення [1, с. 170; 69, с. 364]. Дослідження зазначає, що актуальність порушеної проблематики на сучасному етапі розбудови України

зумовлена активною участю нашої держави на міжнародно-правовій арені й подальшим удосконаленням чинного КК України, яке слід здійснювати з огляду на загальновизнані міжнародні та європейські правові стандарти та принципи. Відсутність до 2014 року в національному законодавстві норм, які встановлювали б адміністративну та кримінальну відповідальність за декларування завідомо недостовірних відомостей, безперечно, давала змогу таким особам не декларувати частину свого майна або доходів, які не відповідають рівню їхніх офіційних статків і можуть засвідчувати факти їх незаконного збагачення. Проте ст. 366-1 КК України було визнано такою, що суперечить Конституції України, Конституційний Суд України дійшов висновку, що використання юридичних конструкцій, у яких немає чіткого переліку законів, унеможливує однозначне визначення кола суб'єктів злочину, а відсильні норми унеможливають встановлення кола їх адресатів. 4 грудня 2020 року відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» декларування недостовірної інформації знов криміналізовано в ст. 366-2 України [1, с. 170].

У дисертаційному дослідженні Д. Ф. Волонця «Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації» (2021) схарактеризовано історико-правовий розвиток і сучасний стан законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації; описано підстави та принципи криміналізації декларування недостовірної інформації; вивчено зарубіжний досвід регламентації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації; досліджено зміст об'єктивних і суб'єктивних ознак складів декларування недостовірної інформації; розроблено пропозиції з удосконалення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації [37, с. 2–5; 69, с. 364]. Встановлено, що основний безпосередній об'єкт декларування

недостовірної інформації слід розглядати в широкому (суспільні відносини, що забезпечують проведення фінансового контролю за особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) і вузькому (суспільні відносини, що забезпечують порядок декларування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) значеннях. Учений визначає поняття «завідомо недостовірні відомості» як достеменну обізнаність та явне усвідомлення суб'єктом декларування факту невідповідності інформації, зазначеної ним у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, об'єктивній дійсності [37, с. 2–5; 69, с. 364]. Доведено, що суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, характеризується виною у формі умислу, вид умислу – прямий [37, с. 2–5; 69, с. 364].

У монографії «Правопорушення, пов'язані з корупцією: адміністративно-правові засади протидії» (2021) В. В. Франчук і Д. Д. Корецька-Шукієвіч досліджують поняття та ознаки корупції, розвиток законодавства про адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, регламентацію відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, у законодавстві зарубіжних держав. Здійснено юридичний аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак складів правопорушень, пов'язаних із корупцією; положень чинного адміністративного законодавства України щодо відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією, а також антикорупційного законодавства Республіки Польща [69, с. 365; 195, с. 5]. Окреслено теоретичні та прикладні проблеми відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, обґрунтовано перспективи її удосконалення [69, с. 365; 195, с. 5].

У статті О. О. Юрікова «Звільнення від відбування покарання з випробуванням за вчинення корупційних кримінальних правопорушень і кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, на підставі угод» (2021) проаналізовано проблемні питання звільнення від відбування покарання з випробуванням за вчинення корупційних кримінальних правопорушень і

кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, на підставі угоди про примирення чи про визнання винуватості [69, с. 365; 212, с. 146]. Виявлено колізії деяких положень КК України та КПК України щодо звільнення від відбування покарання з випробуванням за вчинення корупційних кримінальних правопорушень і кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією, на підставі угод [69, с. 365; 212, с. 146]. Учений розглянув судову практику Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також Вищого антикорупційного суду з окресленого питання, на підставі чого аргументовано, що судові органи розробили правову позицію, згідно з якою під час звільнення від відбування покарання з випробуванням на підставі укладеної угоди про примирення чи про визнання винуватості не слід ураховувати положення ч. 1 ст. 75 КК України, а тому у випадку затвердження зазначеної вище угоди можна звільнити особу від відбування покарання із встановленням іспитового строку, зокрема в разі засудження її за корупційне кримінальне правопорушення або кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією [69, с. 365–366; 212, с. 146]. За результатами аналізу законопроекту від 23 лютого 2021 року № 5137 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України з метою невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення» обґрунтовано, що запропоновані законодавцем зміни до КК України та КПК України вже є застарілими й не цілком відповідають потребам правозастосування у сфері протидії корупції. З огляду на спрямованість антикорупційної політики держави, О. О. Юріков сформулював зміни до КК України та КПК України з метою вирішення питання щодо однозначного тлумачення ст. 75 КК України, а також правильного застосування положень кримінального й кримінального процесуального законодавства України для протидії корупційним виявам шляхом встановлення абсолютної заборони на звільнення особи, яка вчинила корупційне кримінальне правопорушення чи кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією, від

кримінальної відповідальності, покарання чи його відбування [69, с. 365; 212, с. 146].

У дисертаційному дослідженні «Відповідальність за декларування недостовірної інформації у кримінальному праві України» (2021) Д. М. Міськів вивчив досвід регламентації відповідальності за декларування недостовірної інформації в законодавстві держав, які входили до складу СРСР, що дало змогу виокремити низку рішень, які могли б бути застосовані в українському законодавстві: 1) з огляду на те, що кримінальна відповідальність за умисне неподання антикорупційних декларацій передбачена лише в деяких із проаналізованих держав, однак навіть у тих випадках вона обумовлена або ж попереднім притягненням до адміністративної відповідальності, або ж метою ухилення чи фактичним ухиленням від сплати податків, тож слід розглянути можливість встановлення за такі діяння лише адміністративної відповідальності або лише дисциплінарної відповідальності з позбавленням права обіймати відповідні посади; 2) доречним є рішення щодо визнання суб'єктами кримінальних правопорушень, пов'язаних з антикорупційним декларуванням, лише вищих посадових осіб, щодо яких, відповідно, вищими є корупційні ризики [69, с. 366; 115, с. 2–3]. Учений обґрунтовує, що умисне декларування недостовірної інформації має підпадати під ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366 КК України, у формі внесення в офіційний документ завідомо недостовірних відомостей, оскільки декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відповідає всім ознакам офіційного документа, а отже, є його різновидом [69, с. 366; 115, с. 2–3]. Також доведено доцільність визначення кваліфікованим складом ст. 366 КК України декларування недостовірної інформації особами, діяльність яких пов'язана з високими корупційними ризиками, а також особами, які займають відповідальне й особливо відповідальне становище [69, с. 366; 115, с. 2–3].

На підставі аналізу санкцій ст. 366-2, 366-3 КК України автору вдалося з'ясувати таке: 1) санкції цих статей, здебільшого, узгоджуються із санкціями за

вчинення кримінальних правопорушень, схожих за характером і ступенем суспільної небезпеки; 2) оптимальним варіантом найсуворішого покарання в аналізованій санкції є арешт на строк від одного до шести місяців; 3) умисне неподання декларації особи, яка припиняє діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, й умисне неповідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни в майновому становищі, є схожими за ступенем суспільної небезпеки, адже у всіх випадках зберігається можливість фінансового контролю з використанням декларацій за минулий рік, тому, хоча це й суперечить галузевому поділу відповідальності, суди повинні мати можливість призначати схожі за суворістю заходи відповідальності за вчинення таких діянь; 4) межі розмірів штрафу, передбачені в санкціях ст. 366-2, 366-3 КК України, є занадто вузькими й не передбачають можливості призначення справедливого покарання; 5) позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю як додаткове покарання слід передбачити як факультативне [115, с. 4–5].

Аналогічні положення викладено й у монографії Д. М. Міськіва та І. Б. Газдайки-Василишиної «Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації та за неподання декларації суб'єктом декларування» (2022) [69, с. 366; 118].

У статті В. В. Чернея, С. С. Чернявського, В. В. Бабаніної та В. О. Іващенко «Кримінально-правові засоби та інституційні механізми протидії корупційним злочинам: досвід України та міжнародні підходи» (2022) розглянуто напрями протидії корупції в Україні як країні з високим рівнем корупції, а також деяких інших країнах, що мають успішний досвід протидії корупційним кримінальним правопорушенням [69, с. 366–367; 229]. У роботі висвітлено особливості державної політики та кримінально-правових засобів протидії корупційним кримінальним правопорушенням в Україні [69, с. 366–367; 229]. Виявлено недоліки державної політики у сфері подолання корупції, серед яких те, що Україна не відповідає вимогам міжнародних інструментів взаємодії влади та громадськості [69, с. 367; 229]. Визначено механізм протидії корупції в

Україні, виявлено причини високого рівня корупції. Вивчено міжнародний досвід боротьби з корупційними кримінальними правопорушеннями з метою виявлення та запозичення ефективного досвіду протидії корупції [69, с. 367; 229]. Досвід країн з низьким рівнем корупції засвідчує, що система заходів щодо запобігання корупції має ґрунтуватися на принципах законності, гласності, прозорості, невідворотності покарання осіб, які вчинили корупційні кримінальні правопорушення. На підставі зарубіжного досвіду розроблено рекомендації з удосконалення антикорупційного механізму в Україні [69, с. 366–367; 229].

За результатами дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації доходимо висновку, що у зв'язку з декриміналізацією ст. 366-1 та доповненням КК України ст. 366-2 певні аспекти залишилися недостатньо вивченими [69, с. 367].

Передумовою дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації є формування *методологічних засад* його здійснення. До таких засад належать методи наукового пізнання, концепції, філософські закони й категорії, правила логіки, загальнонаукові та приватно-наукові методи, необхідні для реалізації мети й завдань дослідження, формування на цій підставі ґрунтовних висновків [214, с. 42; 215, с. 29–30; 216, с. 266].

Визначення методології наукового пізнання, переконує В. В. Бабаніна, забезпечить результативність нашого дослідження, правильність розуміння його концепції, змісту й сутності, а також дасть змогу дійти значущих висновків. Для вибору методів пізнання важливо чітко окреслити можливості кожного з них відповідно до конкретного етапу роботи. Оптимальний комплекс методів є визначальним під час наукового дослідження кримінально-правового явища, якому притаманні певні ознаки. З'ясування таких ознак, їх систематизація, а також специфіка предмета й об'єкта мають важливе методологічне та практичне значення, оскільки від цього залежить вибір конкретних методів пізнання [11, с. 66–67].

Учені виокремлюють низку методів наукового пізнання, проте ми поділяємо позицію В. В. Бабаніної, яка зазначає, що під час дослідження питань

кримінальної відповідальності слід застосовувати історико-правовий (історичний, логіко-історичний, історико-лінгвістичний, хронологічний, періодизації), діалектичний, компаративістський (порівняльно-правовий, порівняльний, компаративний), догматичний (логіко-юридичний, формально-логічний, юридичний), системний (структурного аналізу, системного аналізу, структурно-системного аналізу, структурно-функціональний, функціональний), соціологічний (анкетування, опитування, інтерв'ювання, експертних оцінок, соціологічного вимірювання), статистичний (математичний), моделювання (прогнозування), логіко-семантичний, ідеалізації, абстрагування, індукції, дедукції, морфологічний, кібернетичний, аналізу, синтезу та інші методи, залежно від мети, завдань, тематики конкретного дослідження [11, с. 75].

З огляду на зазначене, а також на тему дослідження, його предмет, об'єкт і завдання, вивчаючи питання кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, ми будемо використовувати такі методи наукового пізнання: 1) філософські (діалектичний); 2) загальнонаукові (історико-правовий, догматичний (логіко-юридичний), логіко-семантичний, системно-структурного аналізу, моделювання, ідеалізації, статистичний, морфологічний); 3) спеціально наукові (порівняльно-правовий, абстрагування, кібернетичний, соціологічний, аналізу, синтезу, індукції, дедукції).

Діалектичний метод дасть змогу дослідити проблемні аспекти кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації шляхом вивчення діалектичного розвитку окремих положень кримінально-правової доктрини, їх суперечностей та єдності.

Історико-правовий метод буде використано під час опрацювання проєктів законодавчих актів, законів, міжнародних правових актів у частині виникнення, становлення та розвитку кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, а також поділ генези зазначеного явища на певні періоди розвитку.

Догматичний (логіко-юридичний) метод буде застосовано під час опрацювання будови кримінально-правової норми, яка передбачає

відповідальність за декларування недостовірної інформації, у контексті дотримання правил юридичної техніки під час формулювання змісту ст. 366-2 КК України та суміжних статей.

Логіко-семантичний метод буде використано під час формулювання авторських визначень понять, а також зіставлення різних наукових позицій учених [11, с. 72–73].

Метод *системно-структурного аналізу* в сукупності з догматичним (логіко-юридичним) методом буде використано під час дослідження складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, шляхом з'ясування його ознак, їх взаємозв'язку та взаємозалежності.

Метод моделювання буде застосовано під час розроблення моделі нової кримінально-правової норми або формулювання пропозицій щодо змін і доповнень вже наявної правової норми кримінального законодавства, яка передбачає відповідальність за декларування недостовірної інформації.

Метод ідеалізації в сукупності з методом моделювання сприятиме формулюванню «ідеального» змісту кримінально-правової норми, яка нині не існує (тобто нової), або змінення вже чинної норми КК України.

Статистичний метод буде застосовано під час аналізу статистичних даних Офісу Генерального прокурора та Єдиного державного реєстру судових рішень [138, с. 44].

Морфологічний метод надасть можливість швидко й точно орієнтуватися в значній кількості понять, правильно використовувати ті з них, що пов'язані з кримінальною відповідальністю за декларування недостовірної інформації (наприклад, «декларація», «недостовірні відомості», «криміналізація» тощо) [11, с. 73–74].

Порівняльно-правовий метод необхідний під час опрацювання кримінального законодавства інших держав щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації, порівняння ознак складів відповідних кримінальних правопорушень з положеннями чинного національного

законодавства в частині кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації.

Метод абстрагування буде використано під час опрацювання обов'язкових ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України.

Кібернетичний метод стане в нагоді під час пошуку, опрацювання та аналізу статистичної інформації на вебпорталах, що має важливе значення для нашого дослідження, а також створення графіків, гістограм, діаграм, таблиць, схем тощо [11, с. 74; 138, с. 45].

Соціологічний метод буде залучено для проведення анкетування працівників правоохоронних органів і вивчення думок респондентів з приводу результатів нашого наукового дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та запропонованих змін і доповнень до КК України з окресленої проблематики.

Метод аналізу буде використано під час розроблення авторських наукових позицій, тлумачення понять, що стосуються предмета й тематики нашого дослідження [11, с. 74; 138, с. 46].

Метод синтезу необхідний під час дослідження ознак кримінального правопорушення, а також кваліфікації декларування недостовірної інформації [11, с. 74; 138, с. 46].

Метод індукції буде застосовано для формулювання висновків у розділах і загальних висновків дисертаційного дослідження, а також під час вивчення відповідної судової практики [11, с. 73; 138, с. 46].

Метод дедуції буде використано шляхом застосування правила співвідношення загального й часткового для виокремлення критеріїв диференціації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації [138, с. 46].

Проаналізувавши сучасний стан і методологію дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, можна дійти таких **висновків**.

Аргументовано, що вчинення суспільно небезпечних діянь корупційного характеру призводить до нестабільної ситуації всередині держави, як наслідок – неспроможності ефективно протидіяти збройній агресії росії проти України.

Декларування недостовірної інформації суттєво впливає на економічну складову держави й авторитет органів державної влади.

Обґрунтовано, що отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС зумовило необхідність узгодження національного та європейського законодавства, що безпосередньо позначається на правозастосуванні під час притягнення винних до відповідальності за декларування недостовірної інформації.

Аналіз сучасного стану наукового розроблення проблемних питань кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації засвідчує, що, попри вагомий внесок вітчизняних учених у науку кримінального права з окресленої тематики, низка правових питань залишається не цілком дослідженою, зокрема питання предмета й суб'єкта декларування недостовірної інформації, ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, правил його кваліфікації та особливостей призначення покарання, звільнення від його відбування.

Науково обґрунтовано, що під час дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації доцільно використовувати такі методи наукового пізнання: діалектичний, історико-правовий, догматичний (логіко-юридичний), логіко-семантичний, системно-структурного аналізу, моделювання, ідеалізації, статистичний, морфологічний, порівняльно-правовий, абстрагування, кібернетичний, соціологічний, аналізу, синтезу, індукції, дедукції.

1.2. Історичний розвиток кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації

Усебічне та повне дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації неможливе без вивчення історичних аспектів виникнення та розвитку норми кримінального закону щодо відповідальності за це діяння. Такий аналіз дає змогу проаналізувати генезис кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, передумови виникнення сучасної кримінально-правової норми, яка передбачає відповідальність за досліджуване суспільно небезпечне діяння (ст. 366-2 КК України), а також визначити соціальну обумовленість існування цієї норми в чинному кримінальному законодавстві України, її недоліки та можливі шляхи вдосконалення [213, с. 118–119; 214, с. 48–49; 215, с. 38].

Вивчення історії кримінального законодавства України, переконує В. В. Бабаніна, слід здійснювати шляхом виокремлення стадій (періодів, етапів) його розвитку, оскільки без визначеної періодизації таке дослідження стане безсистемним описом історичних нормативних актів кримінально-правового спрямування [9, с. 88; 15, с. 80; 17, с. 2]. Своєю чергою з'ясуванню стадій (періодів, етапів) такого розвитку має передувати обрання відповідного критерію, що закладається в основу періодизації. Заперечувати множинність таких критеріїв, на переконання В. В. Кузнецова, не можна, оскільки ракурс дослідження може залежати від різних факторів і підпорядкований меті наукового пошуку [102, с. 145–146]. До основних критеріїв класифікації, зазначають вітчизняні вчені, належать: 1) розвиток держави і права; 2) розвиток права; 3) чинність джерел кримінального права та кримінального законодавства; 4) об'єкт кримінального правопорушення в контексті розвитку норми, що передбачає відповідальність за його вчинення; 5) законодавче закріплення норми в частині її кримінально-правової охорони [11, с. 76–77; 16, с. 195].

Під час вивчення історичного розвитку кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації ми обрали критерій законодавчого

закріплення кримінально-правової норми, яка передбачає відповідальність за відповідне суспільно небезпечне діяння. Водночас проаналізуємо нормативні передумови виникнення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації в Україні.

14 жовтня 2014 року було прийнято Закон України № 1700-VII «Про запобігання корупції», який визначає правові й організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст і порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень [151]. Крім того, він уперше в Україні встановив кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації. У зв'язку з цим КК України доповнено ст. 366-1 «Декларування недостовірної інформації» такого змісту:

«Стаття 366-1. Декларування недостовірної інформації

Подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації –

карається позбавленням волі на строк до двох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. Суб'єктами декларування є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [151].

Законом України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII «Про Національне антикорупційне бюро України» до КК України було внесено низку змін, зокрема доповнено ст. 45 КК України приміткою [212, с. 147] такого змісту: «Примітка. Корупційними злочинами відповідно до цього Кодексу вважаються злочини, передбачені частиною другою статті 191, частиною другою статті 262, частиною другою статті 308, частиною другою статті 312, частиною другою статті 313, частиною другою статті 320, частиною першою статті 357, частиною другою

статті 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 354, 364, 364-1, 365-2, 368–370 цього Кодексу» [155]. Попри те, що фактично, згідно з положеннями Закону України «Про запобігання корупції», декларування недостовірної інформації є кримінальним правопорушенням, пов'язаним з корупцією (до 2018 року – злочином), у примітці до ст. 45 КК України його не було внесено.

Такі зміни сприяли встановленню заборони на звільнення від кримінальної відповідальності, покарання та його відбування за вчинення корупційних кримінальних правопорушень (злочинів). Однак це не стосувалося декларування недостовірної інформації.

2 жовтня 2019 року Законом України № 140-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» примітку до ст. 45 КК України доповнили ст. 366-1 [143]. З цього часу декларування недостовірної інформації віднесено до корупційних кримінальних правопорушень (злочинів). Проте це тривало недовго, оскільки 1 липня 2020 року Законом України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» примітку до ст. 45 КК України було змінено та викладено в такій редакції: «Примітка. Корупційними кримінальними правопорушеннями відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368–369-2 цього Кодексу» [144]. У зв'язку із зазначеним, ст. 366-1 КК України виключили з переліку корупційних кримінальних правопорушень.

Таке рішення законодавця, імовірно, є виключно технічною помилкою, оскільки Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції», яким примітку до ст. 45 КК України доповнено ст. 366-1, було

прийнято 2 жовтня 2019 року, а набув чинності він наступного дня за днем опублікування, крім окремих змін до положень Закону України «Про запобігання корупції». Натомість примітку змінено Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», який було прийнято 22 листопада 2018 року, а набув чинності з 1 липня 2020 року. Отже, технічно другий закон розроблено та прийнято раніше за перший, однак через різний момент набуття юридичної сили виникли неузгодженості.

Тобто, з 1 липня 2020 року за вчинення декларування недостовірної інформації можна було звільнити винну особу від кримінальної відповідальності, покарання та його відбування. Проте й за таких умов ст. 366-1 КК України була чинною до 27 жовтня 2020 року, коли рішенням № 13-р/2020 Конституційний Суд України визнав такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), зазначену вище статтю КК України, чим фактично скасував кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації [168]. У зв'язку із цим ст. 366-1 КК України не підлягала застосуванню.

Вирішуючи питання про неконституційність декларування недостовірної інформації, Конституційний Суд України зазначав, що окремим виявом справедливості є питання відповідності покарання вчиненому кримінальному правопорушенню; категорія справедливості передбачає, що покарання за кримінальне правопорушення повинно бути домірним кримінальному правопорушенню, покарання має перебувати в справедливому співвідношенні з тяжкістю та обставинами вчиненого особою винного; правова держава, вважаючи покарання передусім виправним і превентивним засобом, має використовувати не надмірні, а лише необхідні й зумовлені метою заходи [168; 169].

Конституційний Суд України також зауважив, що обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і

законами України, мати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними й обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи й не порушувати сутнісний зміст такого права [170]. Криміналізація конкретного вчинку людини можлива за умови, якщо це відповідає, зокрема, сукупності таких критеріїв: значна (суттєва) суспільна небезпека діяння; поширення аналогічних діянь у суспільстві; неефективність інших галузевих правових засобів впливу на зазначені діяння; неможливість успішної боротьби з діянням менш репресивними методами [168].

У разі недотримання законодавцем таких критеріїв криміналізації може виникнути ситуація, коли кримінальним правопорушенням буде визнано діяння, якому не притаманні достатні для криміналізації характер і ступінь суспільної шкоди. У такому випадку криміналізацію здійснюються за відсутності для цього підстав, і за її результатом злочином визнаються діяння, яке об'єктивно таким не є. Унаслідок цього створюються законодавчі основи для безпідставного притягнення до кримінальної відповідальності за діяння, за яке настає менш сувора юридична відповідальність. Зазначене порушує конституційний принцип верховенства права [168]. Дотримання вимоги ясності й недвозначності норм, які встановлюють кримінальну відповідальність, є вкрай важливим з огляду на специфіку кримінального закону та наслідки притягнення до кримінальної відповідальності, адже притягнення до такого виду юридичної відповідальності пов'язане з можливими істотними обмеженнями прав і свобод людини [168; 171].

Відповідно до позиції Європейського суду з прав людини, якщо йдеться про позбавлення свободи, надзвичайно важливим є забезпечення загального принципу юридичної визначеності; вимога «якості приписів права» в розумінні п. 1 ст. 5 Конвенції означає, що якщо національний закон дозволяє можливість позбавлення свободи, такий закон має бути достатньо доступним, чітко

сформульованим і передбачуваним у застосуванні, щоб виключити будь-який ризик свавілля [167; 168]. За своєю правовою сутністю подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації, а також умисне неподання декларації хоч і свідчать про порушення вимог антикорупційного законодавства, однак такі діяння не здатні заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі в обсягах, необхідних для визнання їх суспільно небезпечними відповідно до вимог ст. 11 КК України [168].

Конституційний Суд України вважає, що декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації, а також умисне неподання суб'єктом декларування декларації мають бути підставою для інших видів юридичної відповідальності. Попри, що корупція є однією з основних загроз національній безпеці України, протидію корупції слід здійснювати виключно правовими засобами з дотриманням конституційних принципів і приписів законодавства, ухваленого відповідно до Конституції України [168; 171].

Дослідивши склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-1 КК України, Конституційний Суд України дійшов висновку, що використання юридичних конструкцій, у яких немає чіткого переліку законів, унеможлиблює однозначне визначення кола суб'єктів кримінального правопорушення, а відсилочні норми унеможлиблюють встановлення кола їх адресатів. Як наслідок, до відповідальності за умисне неподання декларації може бути притягнуто осіб, які не можуть бути учасниками правовідносин з декларування, а тому свідомо не виконали такого обов'язку. Зазначене не узгоджується з поняттям правової держави та принципом верховенства права, закріпленим у ч. 1 ст. 8 Основного Закону України, зокрема такими його елементами, як юридична визначеність і передбачуваність закону. Встановлення кримінальної відповідальності за декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації, а також умисне неподання суб'єктом декларування декларації є надмірним покаранням за вчинення цих правопорушень.

Негативні наслідки, яких зазнає особа, притягнута до кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених

ст. 366-1 КК України, непропорційні шкоді, яка настала або могла настати в разі вчинення відповідних діянь. Отже, законодавець не дотримався принципів справедливості та пропорційності як елементів принципу верховенства права, а отже, ст. 366-1 КК України суперечить ч. 1 ст. 8 Основного Закону України [168].

Прийняття такого рішення Конституційним Судом України обумовило необхідність повторної криміналізації декларування недостовірної інформації з урахуванням зауважень, висловлених зазначеним судом. 4 грудня 2020 року було прийнято Закон України № 1074-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», яким з КК України виключено ст. 366-1. У зв'язку із цим, усі кримінальні провадження, розпочаті за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-1 КК України, підлягали закриттю за п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК – «набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою» (нині – «п. 4-1.) втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння») [142].

Водночас зазначеним вище законом було доповнено КК України ст. 366-2 «Декларування недостовірної інформації» та 366-3 «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». Зазначені зміни набули чинності 30 грудня 2020 року. Тож з початку 2021 року декларування недостовірної інформації було знову криміналізованим.

Декларування недостовірної інформації було криміналізовано під ст. 366-2 КК України в такій редакції:

«Стаття 366-2. Декларування недостовірної інформації

1. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання

корупції”, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 до 4000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, –

карається штрафом від двох тисяч п’ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п’ятдесяти до двохсот сорока годин, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Умисне внесення суб’єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України “Про запобігання корупції”, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 4000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, –

карається штрафом від трьох тисяч до п’яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п’ятдесяти до двохсот сорока годин, або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. Суб’єктами декларування в цій статті та статті 366-3 цього Кодексу є особи, які зазначені в пункті 1, підпунктах «а» і «в» пункту 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», які відповідно до частин першої, другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов’язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [142].

У правовому полі України знову постало питання, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366-2 КК України, за своєю сутністю є таким, що пов’язане з корупцією, однак у разі його вчинення винну особу можна звільнити від кримінальної відповідальності, покарання та його відбування. Лише 29 червня 2021 року Законом України № 1576-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб’єктом декларування декларації особи,

уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» було доповнено примітку до ст. 45 КК України абзацом другим такого змісту: «кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 366-2, 366-3 цього Кодексу», чим законодавець визнав декларування недостовірної інформації кримінальним правопорушенням, пов'язаним з корупцією [146]. Крім того, у диспозиціях ст. 366-2 КК України було змінено цифри 4000 на 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, чим значно зменшено грошові розміри недостовірної інформації в декларуванні. Це дало змогу, на нашу думку, диференціювати кримінальну відповідальність й ефективно застосовувати не лише ч. 1 зазначеної статті, а й ч. 2. Також було змінено редакцію примітки: «Примітка. Суб'єктами декларування в цій статті та статті 366-3 цього Кодексу є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України "Про запобігання корупції" зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», що значно послабило змістове навантаження на статтю [146].

Нині чинна ст. 366-2 КК України має таку редакцію:

«Стаття 366-2. Декларування недостовірної інформації

1. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України "Про запобігання корупції", якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, –

карається штрафом від трьох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави

або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України “Про запобігання корупції”, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, –

карається штрафом від чотирьох тисяч до п’яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п’ятдесяти до двохсот сорока годин, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. Суб’єктами декларування в цій статті та статті 366-3 цього Кодексу є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України “Про запобігання корупції” зобов’язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [99].

З огляду на нову редакцію зазначеної статті, можна стверджувати, що законодавець частково диференціював кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації, а також передбачив більш гуманне покарання та більше альтернативних покарань за це діяння. Проте, на відміну від ст. 368, 368-5, 369 та 382 КК України, ст. 366-2 немає диференціації за колом осіб, зокрема за категорією посад, які займають суб’єкти декларування.

Попри зміни норми, яка передбачає кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації, постає потреба в змінах, які доцільно вносити з огляду на практику застосування ст. 366-1 КК України, наукові положення, а також зауваження, які викладено в рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020 (справа № 1-24/2020(393/20).

З початку повномасштабного вторгнення рф в Україну парламент нашої держави прийняв Закон України від 8 липня 2022 року № 2381-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей

застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану», яким було встановлено, що суб'єкти декларування подають декларації протягом 90 календарних днів з дня припинення чи скасування воєнного стану на території України [145]. Отже, період воєнного стану фактично скасовано обов'язок подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Через відсутність обов'язку подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і продовження воєнного стану притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації в майбутньому може мати певні складнощі, пов'язані зокрема, зі скасуванням чи зміною окремих положень законодавчих актів, строків давності притягнення до відповідальності, можливості легалізації майна, отриманого злочинним шляхом, переховування винних і виїзд за межі нашої держави тощо.

Для уникнення проблемних ситуацій під час правозастосування в майбутньому, а також на виконання вимог ЄС щодо здійснення антикорупційних заходів у нашій державі до Верховної Ради України подано проєкт закону від 23 вересня 2022 року № 8071 «Про внесення змін до деяких законів України з метою виконання вимог Європейської комісії щодо набуття Україною статусу члена Європейського Союзу», яким запропоновано встановити, що особи, які 2022 року не подали декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, подають таку декларацію не пізніше ніж за 60 календарних днів з дня набрання чинності цим Законом. Крім того, суб'єкти декларування, які у визначений цим законом строк не подали декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у зв'язку з виконанням завдань в інтересах національної безпеки й оборони України, безпосередньою участю у веденні воєнних (бойових) дій, перебуванням у районі проведення воєнних (бойових) дій та/або на тимчасово окупованій території, іншими обставинами, спричиненими військовою агресією РФ, не

підлягають притягненню до відповідальності за несвоєчасне подання такої декларації [141].

Тобто цей проєкт закону одночасно пропонує вирішити два проблемні питання: 1) задовольнити вимоги з боку ЄС до України щодо поновлення обов'язку подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) не притягувати до відповідальності суб'єктів декларування, які все одно не подали у визначений строк декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, через поважні причини, пов'язані з безпосередньою участю у відсічі збройної агресії РФ проти України.

Для ефективної реалізації зазначених вище положень, а також з метою уникнення колізій під час правозастосування пропонуємо доповнити примітки до ст. 366-2 КК України та ст. 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення таким положенням: «Суб'єкти декларування, які у визначений Законом України “Про запобігання корупції” строк не подали декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відповідно до статті 45 Закону України «Про запобігання корупції», та/або повідомлень, передбачених частинами першою, четвертою статті 52 Закону України «Про запобігання корупції», у зв'язку з виконанням завдань в інтересах національної безпеки й оборони України, безпосередньою участю у веденні воєнних (бойових) дій, перебуванням у районі проведення воєнних (бойових) дій та/або на тимчасово окупованій території, іншими обставинами, спричиненими військовою агресією РФ, не підлягають притягненню до відповідальності за несвоєчасне подання такої декларації».

Такі зміни до КК України необхідно внести, оскільки досконалість кримінального закону безпосередньо позначається на ефективності кримінально-правової охорони суспільних відносин, застосуванні кримінально-правових норм з дотриманням принципу законності [11, с. 19; 12, с. 311; 13, с. 122; 14, с. 27].

Проаналізувавши історичний розвиток кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, можна дійти таких **висновків**.

Науково доведено, що кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-1 КК України) вперше було встановлено 14 жовтня 2014 року Законом України «Про запобігання корупції».

2 жовтня 2019 року Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» декларування недостовірної інформації віднесено до корупційних кримінальних правопорушень (злочинів).

1 липня 2020 року Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» ст. 366-1 КК України виключили з переліку корупційних кримінальних правопорушень.

Рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України 27 жовтня 2020 року, норму КК України, яка передбачала відповідальність за декларування недостовірної інформації, було визнано неконституційною.

4 грудня 2020 року Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» з КК України виключено ст. 366-1, у зв'язку з чим усі кримінальні провадження, розпочаті за фактом вчинення зазначеного кримінального правопорушення, підлягали закриттю. Крім того, зазначеним вище Законом було доповнено КК України ст. 366-2 «Декларування недостовірної інформації», тобто декларування недостовірної інформації було знову криміналізовано.

29 червня 2021 року Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» законодавець визнав декларування недостовірної інформації кримінальним правопорушенням, пов'язаним з корупцією.

З огляду на генезу кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, можна виокремити два етапи її історичного розвитку: 1) 14 жовтня 2014 року – 4 грудня 2020 року – криміналізація, становлення та декриміналізація декларування недостовірної інформації у ст. 366-1 КК України; 2) 4 грудня 2020 року й донині – повторна криміналізація декларування недостовірної інформації в ст. 366-2 КК України та диференціація кримінальної відповідальності за це діяння.

1.3. Кримінальне законодавство зарубіжних країн про відповідальність за декларування недостовірної інформації

Корупція – одне з найнебезпечніших соціально-правових явищ, що заважає розвитку правової, економічної, політичної та інших сфер суспільного життя у будь-якій державі. Високий рівень корупції породжує недовіру громадян до органів державної влади та уповноважених осіб, які виконують функції держави або місцевого самоврядування [68, с. 402; 217, с. 403]. Корупція є однією із найнебезпечніших загроз правопорядку, демократії, правам людини, чесності та соціальній справедливості, вона перешкоджає економічному розвитку та загрожує належному і справедливому функціонуванню країн із ринковою економікою, а також має негативні фінансові наслідки для громадян, компаній і держав, а також для міжнародних установ [83; 201; 68, с. 402–403].

Корупція є загрозою національній безпеці кожної держави та призупиняє демократичний розвиток країни. Корупція отруює економіку, політику, владу та інші не менш важливі сфери суспільного життя. На сучасному етапі розвитку суспільства питання протидії корупції є надзвичайно важливим для України, яка виборола незалежність і утвердилася як незалежна держава у світовому співтоваристві. Сталість демократичного розвитку України значною мірою залежить від реалізації принципів законності та справедливості, неухильного дотримання всіма державними службовцями букви закону, подолання фактів незаконного одержання посадовими особами матеріальних цінностей, послуг чи інших благ. Сучасна ситуація в Україні є складною та досить суперечливою, в країні відсутня скоординована державна політика у боротьбі з корупцією, вузьке бачення шляхів протидії. Зусилля влади зводяться до традиційних підходів, які призводять до розпорошення антикорупційних зусиль, заснованих на неефективних у сучасних умовах репресивних засобах [76, с. 95; 229, с. 227–228]. Саме тому протидія корупції є одним із головних завдань держави [68, с. 403].

Навіть на міжнародному рівні передбачено заходи її подолання. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року передбачає, що корупція вже не є локальною проблемою, а перетворилася на транснаціональне явище, яке впливає на суспільства й економіки всіх країн, що зумовлює винятково важливе значення міжнародного співробітництва в галузі запобігання корупції та контролю за нею. Крім того визначено, що всеосяжний і комплексний підхід є необхідним для ефективного запобігання корупції та боротьби з нею [68, с. 403]. Незаконне придбання особистого майна може завдати серйозної шкоди інститутам демократії, національним економікам та принципу верховенства права, саме тому запобігати корупції та викорінювати її – це обов'язок усіх держав і що для забезпечення ефективності своїх зусиль у цій галузі вони повинні співпрацювати одна з одною за підтримки й участі окремих осіб і груп, які не належать до державного сектора, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад [68, с. 403; 78].

У свою чергу, Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, ратифікована Україною 16 березня 2005 року [68, с. 403; 158], визначає, що кожна держава передбачає у своєму внутрішньому законодавстві ефективні засоби правового захисту осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, з метою надання таким особам можливості захищати свої права та інтереси, включаючи можливість отримання компенсації за заподіяну шкоду [68, с. 403; 201]. Все це пояснюється тим, що рівень корупції є показником привабливості держави для міжнародних компаній, бізнесу, торгівлі, інвестицій тощо [68, с. 403].

Істотне значення для подолання корупції має процес декларування доходів і видатків особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування [68, с. 403]. Такий обов'язок встановлено щодо службових осіб у більшості провідних держав Європи і світу. При цьому Україна не є виключенням. Однак поряд з таким обов'язком передбачено відповідальність за його невиконання, зокрема кримінальну [68, с. 403].

Отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС поставило перед нашою державою певні вимоги, які необхідно виконати найближчим часом [68, с. 403]. Серед таких вимог є 1) ефективна протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; 2) обов'язкове подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [68, с. 403]. При цьому декларування повинно бути відкритим (гласним), крім інформації з обмеженим доступом, а також, прозорим, тобто, без можливості уникнути декларування чи подати недостовірні дані [68, с. 404; 76, с. 95–96].

У зв'язку з тим, що Україна прагне стати повноправним членом ЄС, постає необхідність дослідження європейського досвіду встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, а також досвід деяких держав Азії, які раніше перебували у складі Радянського Союзу є досить актуальним.

На думку іноземних урядовців та бізнесменів, поширення корупції є однією з головних проблем для розвитку нормальних економічних відносин між Україною та іншими країнами, причиною їхнього небажання інвестувати значні кошти у вітчизняну економіку. Наведене яскраво свідчить про те, що пошук ефективних шляхів протидії корупції в Україні є нагальним завданням суспільства [68, с. 404; 76, с. 95; 229, с. 228].

За 2022 рік в Україні правоохоронними органами було зареєстровано 11 617 кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, з яких 78 – декларування недостовірної інформації (ст. 366-3 Кримінального кодексу (далі – КК) України). Для порівняння, в 2021 році зареєстровано – 18 330 діянь зазначеного вище характеру, з яких лише 1 кримінальне правопорушення пов'язане з декларуванням недостовірної інформації (Додаток В) [76, с. 96; 183]. Не цілком зрозуміло з чим це пов'язано, але порівняно з 2021 роком у 2022 році кількість облікованих фактів декларування недостовірної інформації зросла у 78 разів, що є неприйнятним в умовах війни та необхідністю виконання вимог ЄС [76, с. 96].

Можливо, певним чином, на такі показники вплинула декриміналізація ст. 366-1 КК України. Так, з прийняттям 14 жовтня 2014 року Закону України № 1700-VII «Про запобігання корупції», яким було встановлено кримінальну відповідальність за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації (ст. 366-1 КК України) [99; 151]. Рішенням № 13-р/2020 від 27 жовтня 2020 року Конституційний Суд України визнав такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною) зазначену вище статтю КК України, чим фактично скасував кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації [76, с. 96; 100].

Крім того, 4 грудня 2020 року було прийнято Закон України № 1074-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», яким з КК України виключено ст. 366-1. У зв'язку з цим, усі кримінальні провадження, розпочаті за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-1 КК України, підлягали закриттю за п. 4 ч. 1 ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України – «набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою» (нині – «п. 4-1.) втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння») [76, с. 96; 100]. При цьому, зазначеним вище законом було доповнено КК України ст. 366-2 «Декларування недостовірної інформації» та 366-3 «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». Зазначені зміни набули чинності 30 грудня 2020 року. Таким чином, з початку 2021 року декларування недостовірної інформації було знову криміналізованим. Виходить так, що або за весь 2021 рік правоохоронні органи кимось чином не виявили фактів декларування недостовірної інформації, або їх дійсно не було [76, с. 96].

Законом України від 29 червня 2021 року № 1576-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» в примітку до ст. 45 КК України було внесено зміни, якими також передбачено перелік кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, до яких віднесено і декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 КК України) [76, с. 96; 145; 212, с. 147].

Кожна держава постійно балансує між принципами поваги до права і свободи людини та громадянина, інтеграції в міжнародне співтовариство з

одного боку та необхідність забезпечення економічного зростання й національної безпеки з іншого [181, с. 177; 226, с. 116]. Це відбувається нині в Україні: необхідність захисту незалежності держави вимагає звуження кола прав і свобод людини та громадянина, а євроінтеграція диктує зворотні умови [76, с. 96].

Як було зазначено раніше, однією з вимог ЄС перед Україною є обов'язкове подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну парламентом нашої держави було прийнято Закон України від 8 липня 2022 року № 2381-IX «Про внесення змін до Закону України “Про запобігання корупції” щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану», яким було встановлено, що суб'єкти декларування подають декларації протягом 90 календарних днів з дня припинення чи скасування воєнного стану на території України [76, с. 96–97; 145]. Таким чином, на момент воєнного стану фактично скасовано обов'язок подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що не відповідає вимогам ЄС до України [76, с. 97].

Відсутність нормативно закріпленого обов'язку подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і продовження воєнного стану притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації в майбутньому може мати певні складнощі, зокрема пов'язані зі скасуванням чи зміною окремих положень законодавчих актів, строків давності притягнення до відповідальності, можливості легалізації майна отриманого злочинним шляхом, переховування винних та виїзд за межі нашої держави тощо [76, с. 97].

З метою уникнення проблемних ситуацій під час правозастосування в майбутньому, а також на виконання вимог ЄС щодо здійснення антикорупційних заходів в нашій державі, до Верховної Ради України подано проєкт закону від

23 вересня 2022 року № 8071 «Про внесення змін до деяких законів України з метою виконання вимог Європейської комісії щодо набуття Україною статусу члена Європейського союзу». Зазначеним проектом закону одночасно можна вирішити два проблемні питання: 1) задовольнити вимоги з боку ЄС до України щодо поновлення обов'язку подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) не притягувати до відповідальності суб'єктів декларування, які все одно не подали у визначений строк декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, через поважні причини, пов'язані з безпосередньою участю у відсічі збройної агресії РФ проти України [76, с. 97].

Порівняльно-правовий аналіз кримінального законодавства надасть можливість визначити схожі й відмінні ознаки кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, на підставі цього дозволить запропонувати та в перспективі впровадити до національного законодавства деякі позитивні аспекти з норм зарубіжного законодавства. Тому результати цього дослідження будуть використані під час формування пропозицій щодо внесення змін до норм КК України, які передбачають кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 КК України) [214, с. 64–65].

Аналіз кримінального законодавства зарубіжних країн свідчить про те, що кримінальну відповідальність за декларування недостовірних відомостей особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, встановлено лише в Литві, Латвії, Естонії, Вірменії, Молдові, Грузії, Узбекистані, Таджикистані та Казахстані, то у державах, які раніше входили до складу Радянського Союзу.

Так, ст. 220 КК Литви [96] передбачає відповідальність за надання недостовірних даних про доходи, прибуток чи активи. Хоча цілком ця норма не є подібною до ст. 366-2 КК України, оскільки вона розміщена в розділі XXXII «Злочини та правопорушення проти фінансової системи», однак сутність її

полягає в аналогічних діях – подання недостовірних даних в декларації. Основною відмінністю цієї норм є те, що в змісті диспозиція ч. 1 ст. 220 КК Литви вказано про обов'язкову обізнаність суб'єкта, що він подана інформація є недостовірною. Крім того, такі дії караються штрафом або позбавленням волі на строк до чотирьох років. На відміну від санкції в ч. 1 ст. 366-2 КК України, норма КК Литви передбачає покарання у виді позбавлення волі, тим паче у розмірі до чотирьох років, а за ч. 2 – до восьми років. Такий строк позбавлення волі не передбачено навіть за діяння, передбачене ч. 2 ст. 366-2 КК України, де максимальний строк позбавлення волі – два роки. Таким чином хоча Литва є членом ЄС та НАТО, її КК передбачає більш суворе покарання за декларування недостовірної інформації.

Частина 3 ст. 220 КК Литви передбачає, що юридична особа також несе відповідальність за дії, передбачені цією статтею. Для українського кримінального законодавства, де суб'єктом кримінального правопорушення може бути лише фізична особа, це не є доцільним. Крім того, оскільки суб'єктом декларування недостовірної інформації є виключно особи, які відповідно до ч. 1 і 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [99].

Ще однією державою, де встановлено кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації, є Латвія. Так, відповідно до ст. 219 КК Латвії [95] «Ухилення від подання декларації» відповідальність настає за вказування неправдивих відомостей у визначеній законом декларації про доходи, власність, угоди або іншу декларацію майнового характеру, якщо неправдиві відомості зазначені про майно або інші доходи у великому розмірі. Такне діяння карається короткочасним позбавленням волі чи примусовими роботами, чи штрафом.

Ця стаття розміщена в главі XIX «Злочинні діяння в сфері народного господарства», як і відповідна норма в КК Литви. При цьому слід акцентувати увагу, що в статті не розтлумачено великий розмір майна або інших доходів.

Зазначена стаття також передбачає відповідальність за не зазначення джерела походження визначеного законом декларованого майна або інших доходів або надання неправдивих відомостей про джерело походження декларованого майна або інших доходів, якщо такі відомості в установленому законом порядку затребувані відповідним чином уповноваженою державною структурою та якщо неправдиві відомості зазначені про майно або інші доходи у великому розмірі. Такі дії караються позбавленням волі терміном до двох років або короточасним позбавленням волі, або примусовими роботами, або штрафом із конфіскацією майна або без такої [95]. Таким чином, якщо інформацію про доходи було затребувано уповноваженим органом державної влади, а такі відомості, подані суб'єктом, є неправдивими, то відповідальність значно суворіша.

Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації передбачена в Естонії в ст. 1643, 1644, 1645 КК. На відміну від попередніх держав, у КК Естонії зазначені кримінальні правопорушення розміщені в главі 7 «Посадові злочини».

Так, ч. 1 ст. 1643 КК Естонії [94] «Ненадання декларацій про майно, зобов'язання та доходи, що підлягають оприлюдненню, або подання в них неправдивих відомостей» передбачає відповідальність за неподання в строк, що відповідає вимогам декларації про майно, зобов'язання та доходи, що підлягає оприлюдненню, або подання в ній неповних або неправдивих відомостей, що карається штрафом або арештом.

Ця норма поєднує зміст подібний до ст. 366-2 і 366-3 КК України. Однак щодо неправдивих відомостей розмір не вказано. Однак зазначено про врахування строку подачі такої декларації, на що в ст. 366-2 КК України немає вказівки.

Слід акцентувати увагу на змісті ч. 2 досліджуваної статті, відповідно до якої відповідальність настає за ті ж дії, якщо вони спричинили заподіяння значної майнової шкоди або інші тяжкі наслідки для прав або інтересів особи, держави або місцевого самоврядування, що охороняються законом. Такі дії

караються позбавленням волі на строк до одного року з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю або перебувати на громадській службі [94]. Таким чином, обставиною, що обтяжує відповідальність є не розмір неправдивих відомостей, а заподіяння шкоди чи тяжких наслідків для визначених суб'єктів правовідносин (особи, держави або місцевого самоврядування). Попри вищий рівень суспільної небезпечності ч. 2 цієї статті над ч. 1, відповідальність передбачена відносно не сувора – лише позбавлення волі на строк до одного року, що майже подібно до положень санкції ч. 2 ст. 366-2 КК України (2 роки позбавлення волі).

Стаття 1644 КК Естонії «Ненадання декларацій про майно, зобов'язання та доходи, що не підлягають оприлюдненню, або подання в них неправдивих відомостей» передбачає відповідальність за ненадання у строк відповідної вимогам декларації про майно, зобов'язання та доходи, що не підлягає оприлюдненню, або подання в ній неправдивих відомостей, якщо: 1) це спричинило заподіяння значної майнової шкоди або інші тяжкі наслідки для прав та інтересів особи, держави або місцевого самоврядування, що охороняються законом, або 2) винний за такі ж дії піддавався адміністративному стягненню. Такі дії караються штрафом чи позбавленням волі терміном до року з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю чи перебувати на громадській службі [94].

Таким чином, КК Естонії передбачає дві, майже однакові статті, різниця полягає у відомостях, які подаються у декларації – відомості, які підлягають оприлюдненню і відомості, які не підлягають оприлюдненню. При цьому, у другому випадку відповідальність може наставати за так звану «преюдиційність», тобто у разі, якщо особа раніше була піддана адміністративному стягненню за подання недостовірних відомостей у декларації, і знов вчиняє це діяння. В українському законодавстві такі обставини для притягнення до кримінальної відповідальності відсутні, тобто адміністративна і кримінальна відповідальність за декларування недостовірної

інформації відмежовуються лише за розміром неправдивих відомостей, а не за повторністю дій.

Стаття 1645 КК Естонії «Подання неправдивих відомостей особі чи установі або комісії, яка здійснює перевірку декларацій про майно, зобов'язання та доходи» встановлює відповідальність за подання неповних або неправдивих відомостей або подання після спливу строку відомостей особі або установі, яка здійснює законну перевірку декларацій про майно, зобов'язання та доходи, або комісії, зазначеної в Законі про боротьбу з корупцією. Такі дії караються арештом або позбавленням волі на строк до шести місяців [94].

Частина 2 цієї статті передбачає кримінальну відповідальність за ті ж дії, якщо вони спричинили заподіяння значної майнової шкоди або інші тяжкі наслідки для прав або інтересів особи, держави або місцевого самоврядування, що охороняються законом. Це карається позбавленням волі на строк від шести місяців до двох років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю [94].

Щодо держав, які раніше входили до складу Радянського Союзу, то, як зазначає Д. В. Міськів, фінансовий контроль за майном, доходами та іншими об'єктами передбачений у всіх проаналізованих державах, окрім Узбекистану. Як і очікувалося, держави по-різному підійшли до встановлення відповідальності за порушення вимог такого фінансового контролю: в одних, як і в Україні, встановлено кримінальну відповідальність і за неподання декларації, і за подання в ній недостовірних чи неповних відомостей (Вірменія, Грузія, Таджикистан); в інших – передбачено кримінальну відповідальність виключно за подання в декларації недостовірних відомостей, а неподання декларації є адміністративним правопорушенням (Молдова); у третіх – передбачено тільки адміністративну відповідальність за обидва діяння (Казахстан, Киргизія.); у четвертих – за вказані діяння не передбачено ні кримінальної, ні адміністративної відповідальності (Азербайджан, Туркменістан, Узбекистан) [115, с. 43–44].

У Грузії відповідальність за декларування недостовірної інформації передбачена в главі XL «Злочини проти порядку управління», зокрема в ст. 355 КК «Ненадання декларації про майнове становище або внесення до декларації неповних або невірних даних» [93]. Відповідно до зазначеної статті, кримінальна відповідальність настає за ненадання декларації про майнове становище, вчинене після накладання адміністративного стягнення за таке ж діяння, або внесення до декларації свідомо неповних чи невірних даних. Такі дії караються штрафом чи суспільно корисною працею на строк від ста двадцяти до двохсот годин з позбавленням права обіймати посади або займатися діяльністю терміном до трьох років. Таким чином, особа притягається до кримінальної відповідальності за неподання декларації у разі, якщо вже притягалася до адміністративної відповідальності за те саме діяння. Тоді як відповідальність за внесення до декларації свідомо неповних чи невірних даних настає незалежно від попередніх дій. При цьому розмір недостовірних даних не має значення для притягнення винного до відповідальності. Також слід зауважити, що відповідна норма розміщена в розділі «Злочини проти порядку управління», що вирізняється від попередніх законодавчих актів зарубіжних держав і України також.

Стаття 444 КК Вірменії «Подання в декларації недостовірних даних або приховування даних, що підлягають декларуванню, або неподання декларації особою, відповідальною за подання декларації, у встановленому законодавством Вірменії» передбачає відповідальність за подання в декларації недостовірних даних або приховування даних, що підлягають декларуванню, або неподання декларації протягом 30 днів після застосування відповідальності, встановленої законом, особою, відповідальною за подання декларації, встановленої законодавством Вірменії. Такі дії караються штрафом у розмірі у десятикратному до двадцятикратному розмірі, або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк від двох до п'яти років, або обмеження волі на строк до трьох років, або короткострокове позбавлення волі на строк від двох до п'яти років [92].

Частина 2 цієї статті встановлює відповідальність за подання в декларації неправдивих даних або приховування відомостей, що підлягають декларуванню, особою, яка в установленому законодавством Вірменії порядку, зобов'язана подавати декларацію, що спричинило недекларування майна або доходів чи витрат в особливо великих розмірах. Такі дії караються позбавлення волі на строк від трьох до шести років [92].

Таким чином, у Вірменії суб'єкт декларування, який не подав декларації, спершу притягується до адміністративної відповідальності, а якщо протягом 30 днів із моменту застосування стягнення він не подав цієї декларації чи подав її із порушенням вимог щодо заповнення або порядку представлення, підлягає повторному адміністративному стягненню, а вже у разі неподання декларації протягом 30 днів із моменту застосування цього стягнення, особа притягується до кримінальної відповідальності за ст. 444 КК Вірменії [92; 115, с. 44–45].

У КК Молдови відповідальність за декларування недостовірної інформації встановлено ст. 352-1 «Неправдиві заяви в деклараціях», зокрема кримінально караним є заяви в деклараціях, що не відповідають дійсності, подані компетентному органу з метою провадження правових наслідків для себе або третьої особи у разі, коли згідно із законом або обставинами декларація є підставою для провадження цих наслідків. Такі дії караються штрафом у розмірі до 950 умовних одиниць чи позбавленням волі терміном до одного року з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю терміном до п'яти років. Тоді як за ч. 2 цієї статті умисне включення неповних або хибних даних, умисне невключення даних у декларацію про майно та особисті інтереси караються штрафом у розмірі від 400 до 600 умовних одиниць або позбавленням волі на строк до одного року з позбавленням в обох випадках права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю терміном від двох до п'яти років [97].

У Киргизії обов'язок подання декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, визначений Законом «Про декларування доходів, видатків, зобов'язань і майна осіб, які заміщають

або займають державні і муніципальні посади». Цим документом визначено, що у випадках неподання декларації чи подання декларації з неповними чи недостовірними відомостями декларант несе відповідальність згідно зі законодавством. Проте спеціальної норми, яка б передбачала відповідальність саме за такі діяння, нині немає [115, с. 51–52].

У Таджикистані, відповідно до Закону «Про боротьбу з корупцією», декларування доходів здійснюється в порядку, встановленому податковим законодавством. Відтак за неподання відповідної декларації, як і подання недостовірних відомостей, передбачено кримінальну відповідальність за ст. 293 КК Республіки Таджикистан «Ухилення фізичної особи від сплати податків і (або) зборів», щоправда за умови фактичної несплати податків у великих розмірах [98; 115, с. 46].

Так, відповідно до ч. 1 цієї статті, ухилення фізичної особи від сплати податків і (або) зборів шляхом неподання декларації та (або) іншої податкової звітності, якщо подання такої декларації та (або) іншої податкової звітності є обов'язковим, або включення до декларації та (або) іншої податкової звітності завідомо викривлених відомостей, що призвели до несплати податків та (або) збори у великому розмірі караються штрафом від ста до двохсот п'ятдесяти розмірів для обчислень або виправними роботами на строк до двох років. Крім того, частина 2 цієї статті встановлює кримінальну відповідальність за ті самі дії, вчинені: а) особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею або ст. 291 або 292, б) в особливо великих розмірах, і такі дії караються штрафом у розмірі від двохсот п'ятдесяти до п'ятисот сорока семи показників для обчислення, або позбавленням волі на строк до трьох [98].

Проаналізувавши кримінальне законодавство зарубіжних країн про відповідальність за декларування недостовірної інформації, можна дійти наступних **висновків**.

Аргументовано, що істотне значення для подолання корупції має процес декларування доходів і видатків особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування. Такий обов'язок встановлено

щодо службових осіб у більшості провідних держав Європи і світу. При цьому Україна не є виключенням. Однак поряд з таким обов'язком передбачено відповідальність за його невиконання, зокрема кримінальну [68, с. 404].

Науково доведено, що аналіз кримінального законодавства зарубіжних держав свідчить про те, що кримінальну відповідальність за декларування недостовірних відомостей особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, встановлено лише в Литві, Латвії, Естонії, Вірменії, Молдові, Грузії, Узбекистані, Таджикистані та Казахстані, то у державах, які раніше входили до складу Радянського Союзу.

Встановлено, що КК Естонії передбачає дві, майже однакові статті, які встановлюють відповідальність за декларування недостовірної інформації, різниця полягає у відомостях, які подаються у декларації – відомості, які підлягають оприлюдненню і відомості, які не підлягають оприлюдненню. При цьому, у другому випадку відповідальність може наставати за так звану «преюдиційність», тобто у разі, якщо особа раніше була піддана адміністративному стягненню за подання недостовірних відомостей у декларації, і знов вчиняє це діяння. В українському законодавстві такі обставини для притягнення до кримінальної відповідальності відсутні, тобто адміністративна і кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації відмежовуються лише за розміром неправдивих відомостей, а не за повторністю дій. З метою узгодження національного та європейського законодавства, виконання вимог ЄС щодо євроінтеграції України та відновлення обов'язку подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, необхідно внести наведені вище зміни до Закону України «Про запобігання корупції», КК України та Кодексу України про адміністративні правопорушення [76, с. 98].

Переважає більшість статей, що встановлюють відповідальність за декларування недостовірної інформації, у кримінальному законодавстві зарубіжних держав мають санкції у яких визначено покарання у виді позбавлення волі строком до 2 років, хоча є і виключення (Литва, Молдова).

Висновки до розділу 1

За результатами дослідження теоретичних, методологічних і правових засад кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації сформульовано такі висновки.

1. Аргументовано, що вчинення суспільно небезпечних діянь корупційного характеру призводить до нестабільної ситуації всередині держави, як наслідок нездатності ефективно протидіяти збройній агресії росії проти України [76, с. 95]. Крім того, декларування недостовірної інформації суттєво впливає на економічну складову держави й авторитет органів державної влади.

Аналіз сучасного стану наукового розроблення проблемних питань кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації засвідчив що, попри вагомий внесок вітчизняних учених у науку кримінального права з окресленої тематики, низка правових питань залишається не цілком дослідженою, зокрема питання предмета й суб'єкта декларування недостовірної інформації, ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, правил його кваліфікації та особливостей призначення покарання і звільнення від його відбування.

Під час дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації доцільно використовувати такі методи наукового пізнання: діалектичний, історико-правовий, догматичний (логіко-юридичний), логіко-семантичний, системно-структурного аналізу, моделювання, ідеалізації, статистичний, морфологічний, порівняльно-правовий, абстрагування, кібернетичний, соціологічний, аналізу, синтезу, індукції, дедукції.

2. Констатовано, що 14 жовтня 2014 року Законом України «Про запобігання корупції» доповнено КК України ст. 366-1, чим вперше в Україні було встановлено кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації.

27 жовтня 2020 року ст. 366-1 КК України було визнано неконституційною, відповідно до рішення Конституційного Суду України у

справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України.

30 грудня 2020 року з КК України виключено ст. 366-1 у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». Крім того, КК України було доповнено ст. 366-2 «Декларування недостовірної інформації» та ст. 366-3 «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».

29 червня 2021 року декларування недостовірної інформації було віднесено до кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».

Аналіз кримінального законодавства зарубіжних держав свідчить про те, що кримінальну відповідальність за декларування недостовірних відомостей особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, встановлено лише в Литві, Латвії, Естонії, Вірменії, Молдові, Грузії, Узбекистані, Таджикистані та Казахстані, то у державах, які раніше входили до складу Радянського Союзу. Норми про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації, у законодавстві зарубіжних держав мають санкції у яких передбачено покарання у виді позбавлення волі строком до 2 років, хоча є і виключення (Литва, Молдова).

Констатовано, що КК Естонії передбачає дві, майже однакові статті, які встановлюють відповідальність за декларування недостовірної інформації, різниця полягає у відомостях, які подаються у декларації – відомості, які

підлягають оприлюднення і відомості, які не підлягають оприлюдненню. При цьому, у другому випадку відповідальність може наставати за так званою «преюдиційністю», тобто у разі, якщо особа раніше була піддана адміністративному стягненню за подання недостовірних відомостей у декларації, і знов вчиняє це діяння. В українському законодавстві такі обставини для притягнення до кримінальної відповідальності відсутні, тобто адміністративна і кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації відмежовуються лише за розміром неправдивих відомостей, а не за повторністю дій.

РОЗДІЛ 2

ОБ'ЄКТИВНІ ТА СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

2.1. Об'єкт декларування недостовірної інформації

У доктрині кримінального права учені виокремлюють чимало концепцій щодо розуміння (тлумачення) об'єкта кримінального правопорушення. Одна група вчених визначає об'єкт кримінального правопорушення як особу (людину), групу осіб чи її (їх) суб'єктивне право; друга – як цінності та соціальні чи правові блага; третя – як охоронювані КК України суспільні відносини; також об'єкт кримінального правопорушення тлумачать як охоронюваний кримінальним законом порядок суспільних відносин, охоронювані кримінальним законом соціально значущі цінності, інтереси, блага, правові норми тощо [214, с. 83]. Однак жодна з них не може бути визнана правильною чи неправильною. Наявність такої значної кількості концепцій щодо розуміння об'єкта кримінального правопорушення дає змогу всебічно дослідити та проаналізувати структуру об'єкта.

Зокрема, концепцію суспільних відносин поділяють і розвивають такі науковці, як: В. В. Бабаніна [7; 8; 10], В. І. Борисов [25; 26; 27], А. А. Вознюк [36], М. Й. Коржанський [80], В. В. Кузнецов [103], О. В. Микитчик [109], А. А. Музика [125], О. О. Пащенко [26; 27], А. В. Савченко [176], В. Я. Тацій [188], О. В. Тихонова [189; 190] та ін.

Концепцію, згідно з якою об'єктом кримінального правопорушення необхідно вважати цінності, що охоронювані законом про кримінальну відповідальність, проти яких спрямоване кримінально протиправне посягання та яким може бути заподіяно або спричинено шкоду, поділяють С. Б. Гавриш [39, с. 55–57], О. М. Кривуля [82], В. М. Куц [82], Є. В. Фесенко [193, с. 47–51; 194, с. 75] та ін.

Суспільні блага, зазначає Є. В. Фесенко, є конкретизацією вияву суспільних відносин, на які безпосередньо спрямоване кримінально протиправне посягання. Вони схвалюють концепцію охоронюваних законом соціально значущих цінностей, інтересів і благ (теорія об'єкта кримінального правопорушення – цінності та соціальні чи правові блага) [193, с. 47–51].

За основу нашого дослідження об'єктивних і суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, буде взято концепцію розуміння об'єкта кримінального правопорушення як суспільних відносин.

У доктрині кримінального права є кілька варіантів класифікації структури об'єктів кримінального правопорушення. Критерієм поділу ознак об'єкта кримінального правопорушення є як ступінь систематизації охоронюваних законом про кримінальну відповідальність суспільних відносин, що є об'єктами різних кримінальних правопорушень (класифікація «по вертикалі»), так і значущість таких відносин, яким безпосередньо заподіюють шкоди під час вчинення конкретного кримінального правопорушення (класифікація безпосередніх об'єктів «по горизонталі»).

Найпоширенішими є триступенева та чотириступенева класифікація об'єктів кримінальних правопорушень «по вертикалі». «Триступенева» класифікація об'єктів «по вертикалі» охоплює загальний, родовий і безпосередній об'єкти кримінальних правопорушень. Зазначену класифікацію поділяє чимало інших учених [177, с. 22; 87, с. 93–94].

Більшість вчених наголошують, що всі об'єкти необхідно розділити на чотири групи «по вертикалі», тобто пропонував «чотириступеневу» класифікацію об'єктів кримінального правопорушення, зокрема на загальний, родовий, видовий та безпосередній об'єкти кримінального правопорушення [4, с. 111; 46, с. 83; 107, с. 58; 178, с. 9; 196, с. 361–366; 222, с. 9].

Кримінальне право охороняє не всі суспільні відносини, саме тому загальний об'єкт кримінального правопорушення – це лише суспільні відносини, що підлягають кримінально-правовій охороні [188, с. 85]. Таку позицію також

поділяють інші вчені [79, с. 147]. Проте, на нашу думку, зазначене твердження є дискусійним, оскільки в такому випадку необхідно, щоб кримінально протиправне посягання (конкретне діяння або кілька діянь) здійснювали одразу на всі суспільні відносини, що охороняються законом. Таку ситуацію уявити достатньо складно [224, с. 87]. Загальний об'єкт кримінального правопорушення є насамперед в аспекті об'єкта кримінально-правової охорони [80, с. 32]. Це обумовлює потребу зосередити увагу на визначенні родового та безпосереднього об'єкта аналізованого складу кримінального правопорушення.

На підставі *родового об'єкта* законодавець розподіляє кримінально-правові норми в конкретні розділи Особливої частини КК України [127, с. 98]. У кримінальному праві родовий об'єкт кримінального правопорушення традиційно вважають певною групою тотожних або однорідних за своєю соціально-політичною та економічною сутністю суспільних відносин, на які можуть посягати кримінальні правопорушення певного роду (кримінальні правопорушення, передбачені певним розділом Особливої частини КК України), унаслідок чого вони повинні охоронятися єдиним комплексом взаємопов'язаних кримінально-правових норм [221, с. 174; 224, с. 87].

В конкретному розділі Особливої частини КК України знаходиться група кримінальних правопорушень, які мають однаковий родовий об'єкт і відрізняються певними рисами суспільної небезпеки. Розроблення цієї системи було зумовлено необхідністю вирішення низки теоретичних і практичних питань. Від вдалого їх розміщення залежить практичне застосування цих норм, теоретичне осмислення окремих складів кримінальних правопорушень, усвідомлення їх взаємозв'язку й особливостей [184, с. 287]. Тому посиленої уваги потребує питання про місце певної норми в системі Особливої частини КК України.

З огляду на вказане, вбачається, що родовим об'єктом кримінальних правопорушень, передбачених розділом XVII Особливої частини КК України, зокрема і декларування недостовірної інформації, є суспільні відносини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням

публічних послуг [118, с. 61]. Так, теоретики висловлюють такі міркування щодо визначення змісту родового об'єкта кримінальних правопорушень, передбачених розділом XVII КК України: суспільні відносини щодо правильної діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх апарату, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, осіб, які надають публічні послуги; суспільні відносини соціального управління, в яких суб'єкти управління реалізують керуючий вплив, що надається їм у результаті особливих процедур, передбачених правовими актами, відбувається у межах та у спосіб, що передбачені правовими актами, і забезпечується можливістю застосування правових наслідків за ухилення від дії такого впливу [59, с. 335; 60, с. 359; 118, с. 61].

Тому можна погодитися із вченими Д. М. Міськовим та І. Б. Газдайка-Василишин що родовим об'єктом кримінальних правопорушень, передбачених розділом XVII Особливої частини КК України, належить визначити суспільні відносини у сфері забезпечення належної службової діяльності визначених суб'єктів державного апарату та органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ і організацій як публічного, так і приватного права, а також діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг [118, с. 63].

Видовий об'єкт, що становить підгрупу суспільних відносин у межах родового об'єкта, яка охоплює однорідні чи тотожні суспільні відносини, які зазнають або можуть зазнавати посягання під час вчинення зазначеного кримінального правопорушення [224, с. 89].

Видовий об'єкт кримінального правопорушення – це суспільні відносини одного виду, яким заподіюють або створюють загрозу заподіяння шкоди внаслідок вчинення певного окремого виду кримінального правопорушення [106, с. 36, 82; 221, с. 176].

Видовий об'єкт – це сукупність близьких (однакових, тотожних) видів суспільних відносин у межах родового об'єкта, що охороняються кримінальним законом. Суспільні відносини, що становлять зміст видового об'єкта, об'єднуються за ступенем взаємозв'язку в межах одного ширшого виду

суспільних відносин (родового об'єкта), що має практичне значення (такий розподіл може бути використаний під час створення системи певної групи кримінальних правопорушень) [188, с. 88]. На переконання М. Й. Коржанського, видовий об'єкт – це такий об'єкт, на який посягає кримінальне правопорушення певного виду (вбивство, крадіжка). Є. О. Фролов визначає видовий об'єкт як відносини, що виражають тісно взаємопов'язані інтереси одного й того ж об'єкта. О. В. Кириченко тлумачить видовий об'єкт як підгрупу соціальних благ, що схожі між собою та є складовою ширшої групи однорідних цінностей, що потребують кримінально-правової охорони [64, с. 11].

Схожу позицію має Є. В. Фесенко, який пропонує вирізняти видові об'єкти кримінальних правопорушень попри відсутність розподілу розділів на глави в КК України. Видовим об'єктом кримінального правопорушення він вважає сукупність цінностей, на які посягає певна група кримінальних правопорушень та які є частиною цінностей, що законодавець визначає як родовий об'єкт кримінальних правопорушень, передбачених відповідним розділом Особливої частини КК України [193, с. 82; 221, с. 176].

З метою визначення спрямованості протиправного посягання на певні суспільні відносини, необхідно встановити зміст родового об'єкта кримінальних правопорушень. Деякі вчені пропонують урахувувати видовий об'єкт кримінальних правопорушень під час створення системи Особливої частини КК України. Видовими об'єктами кримінальних правопорушень, передбачених розділом XVII Особливої частини КК України, є: 1) суспільні відносини, що забезпечують нормальну діяльність державного та громадського апарату, а також апарату управління підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності; 2) суспільні відносини, що забезпечують нормальну діяльність, пов'язану з наданням публічних функцій [46, с. 58].

Дослідивши загальний, родовий та видовий об'єкти кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, необхідно визначити *безпосередній об'єкт* цього кримінального правопорушення.

Безпосередній об'єкт складу кримінального правопорушення – це частина родового об'єкта складу злочину, що становить конкретне, охоронюване законом України про кримінальну відповідальність (кримінальним законом, КК України) особливо цінне суспільне відношення, на яке прямо й безпосередньо посягає (посягнув) суб'єкт (суб'єкти) кримінального правопорушення та якому при цьому завжди заподіюється, заподіяна або може бути заподіяна істотна шкода^[44, с. 222]. На думку М. Й. Коржанського, безпосередній об'єкт – це суспільні відносини, на які посягає конкретне кримінально протиправне діяння [80, с. 58]. Зазначену позицію поділяють такі науковці, як Б. В. Здравомислова, М. І. Мельник і В. А. Клименко [87, с. 94].

У кримінальному праві безпосередній об'єкт кримінального правопорушення традиційно тлумачать як конкретні суспільні відносини, поставлені законодавцем під охорону певної статті Особливої частини КК України та яким завдається шкода конкретним кримінальним правопорушенням [44, с. 223; 210, с. 398]. Визначення безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, необхідне для з'ясування характеру й ступеня суспільної небезпеки вчиненого діяння, правильної кваліфікації та відмежовування від інших кримінальних правопорушень.

З огляду на те, що обов'язковою ознакою корупційного правопорушення є те, що воно має містити ознаки корупції, а корупція, своєю чергою, обумовлена метою одержання неправомірної вигоди, вбачається необґрунтованим належність складу декларування недостовірної інформації та умисного неподання декларації до категорії корупційних правопорушень, адже ці склади правопорушень, пов'язані радше з приховуванням раніше одержаної неправомірної вигоди в результаті вчинення іншого протиправного діяння [118, с. 67]. Відповідно, вбачається, що ці склади кримінальних правопорушень не відповідають усім необхідним ознакам корупційного правопорушення, а отже, особа, яка вчиняє таке діяння, не може посягати на суспільні відносини у сфері запобігання корупції. Відповідний склад адміністративного правопорушення,

який також передбачає відповідальність за декларування недостовірної інформації, законодавцем також віднесено до тих, яке лише пов'язане з корупцією [118, с. 68].

Тому можна погодитися із вченими Д. М. Міськовим та І. Б. Газдайка-Василишин, що безпосереднім об'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст. 366-2 КК України, є суспільні відносини у сфері забезпечення належної службової діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування в частині декларування інформації, визначеної Законом України «Про запобігання корупції». Водночас додатковим факультативним об'єктом цих кримінальних правопорушень можуть бути авторитет органів державної влади та органів місцевого самоврядування [118, с. 69].

Наступним елементом є предмет суспільних відносин. Предмет суспільних відносин – це цінності та блага з приводу яких виникають суспільні відносини. Саме цей елемент піддається кримінально протиправному впливу під час вчинення певного кримінального правопорушення, та якому завдається шкода [23, с. 110; 86, с. 97]. Оскільки обов'язкові ознаки об'єкта ми розглянули, проаналізуємо факультативні ознаки. До них, зокрема, належать предмет і потерпілий [86, с. 91]. Однак якщо факультативні ознаки передбачені в диспозиції статті КК України, то вони стають обов'язковими для такого складу кримінального правопорушення. Одним із таких є склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України «Декларування недостовірної інформації», у якому предмет кримінального правопорушення – декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Предмет кримінального правопорушення, який належить до сфери об'єкта кримінального правопорушення, вказує на зв'язок об'єкта з об'єктивною стороною та іншими обов'язковими елементами юридичного складу кримінального правопорушення, визначає ознаки, що їх характеризують [24, с. 17–20; 85, с. 98–107; 220, с. 325]. На думку П. С. Берзіна, вивчення предмета

має важливе значення для правильної кваліфікації кримінальних правопорушень, відмежування кримінально протиправних діянь від не кримінально протиправних, індивідуалізації відповідальності тощо [19, с. 47]. Таку думку автора ми цілком поділяємо [220, с. 325].

У науці кримінального права питання щодо визначення предмета кримінального правопорушення досліджували такі вчені, як: П. А. Воробей [38], С. Й. Коржанський [81], В. В. Кузнецов [101], Є. В. Лащук [104], А. А. Музика [127], Є. В. Фесенко [194] та ін.

Предмет кримінального правопорушення – це речі матеріального світу, які окреслено в законодавчому визначенні конкретного кримінального правопорушення чи однозначно витікають з такого визначення [186, с. 5–86]. Предметом кримінального правопорушення В. В. Кузнецов вважає речі матеріального світу й інші субстанції, наприклад, інформація, електрична, теплова та інші види енергії, людина в складі торгівлі людьми [101, с. 85–88]. Іншу позицію обстоюють Є. В. Фесенко та Н. В. Чернишова, які стверджують, що предмет кримінального правопорушення – це будь-які речі матеріального світу (матеріалізовані утворення), з приводу яких або шляхом дії на які вчинюється кримінальне правопорушення [194, с. 77; 206, с. 68]. Предметом, на думку В. В. Сухоноса та Р. М. Білоконя, слід вважати фізичний предмет матеріального світу або інтелектуальну цінність, на які інколи й безпосередньо спрямовано вплив під час вчинення кримінального правопорушення [185, с. 76].

Предмет кримінального правопорушення найповніше висвітлює А. А. Музика, який зазначає, що предмет кримінального правопорушення – це факультативна ознака об'єкта кримінального правопорушення, що виявляється в матеріальних цінностях (котрі людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами), з приводу яких і шляхом безпосереднього впливу на які (або без такого впливу) вчиняється кримінально протиправне діяння [127, с. 167; 219, с. 816; 223, с. 361].

Дійсно, актуальність декларування доходів та витрат осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування не викликає

сумнівів, адже в такий спосіб реалізується державна антикорупційна політика України відповідно до рекомендацій країн Європейського Союзу. Водночас, міжнародні стандарти та досвід у сфері боротьби із корупцією суттєво відрізняються від прийнятих норм українського законодавства. Фактично усі міжнародні стандарти у сфері декларування посадовими особами майна зосереджені у Рекомендації Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців, Конвенції ООН проти корупції, технічному коментарі до конвенції. Найважливіша норма ст. 8 «Кодекси поведінки державних посадових осіб» в цьому напрямку міститься в ратифікованій Україною Конвенції ООН проти корупції, у змісті якої зазначено, що кожна держава-учасниця прагне, у належних випадках і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, запроваджувати заходи й системи, які зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації, зокрема про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи та про суттєві дарунки або прибутки, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів стосовно їхніх функцій як державних посадових осіб. Кожна держава-учасниця розглядає можливість вжиття, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, дисциплінарних або інших заходів стосовно державних посадових осіб, які порушують кодекси або стандарти, установлені згідно із цією статтею [75, с. 235–236].

Проблема кримінально-правового регулювання запобігання та протидії корупції в Україні є предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців, попри те, не знайшли достатнього відображення у наукових працях питання предмету кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України.

По-перше, дуже складним вважається кваліфікація цього складу кримінального правопорушення в розумінні, чи є електронна декларація офіційним документом. Поняття офіційного документа в нас закріплена в ст. 358 КК України, але з цього поняття не зрозуміло чи входить до нього ця електронна декларація. По-друге, складно доказовим фактом, навіть після впровадження системи подачі і оприлюднення декларацій, залишиться умисний

характер діяння суб'єкта кримінального правопорушення, так як завжди залишається можливість в певний термін заявити про помилку. Також залишається можливість оскаржити і сам факт перебування майна в користуванні або власності особи. По-третє, від електронного декларування без загрози кримінальної відповідальності можна буде приховати лише об'єкти незначної вартості. Дорогі об'єкти приховувати буде ризиковано та проблематично. По-четверте, відкритим та неврегульованим є питання оцінки майна декларанта. Тому що, це буде прямо впливати на питання кваліфікації та розмежування від адміністративного правопорушення [75, с. 236–237; 225, с. 147; 228, с. 161].

Єдина хоча б якась вказівка на поняття «декларація» міститься у Рішенні НАЗК від 10.06.2016 № 3 (із змінами станом на 12.12.2019), в якому визначено, що декларація – це декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбачена Законом України «Про запобігання корупції» [172]. Проте, що саме розуміти під останньою законодавець не визначив. Науковець В. В. Андрієшин вважає, що під декларацією особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування слід розуміти офіційний електронний документ, який підтверджує певні юридичні факти, складається за встановленою НАЗК формою, подається особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (суб'єктом декларування), та містить передбачені Законом зафіксовані за допомогою технічних засобів на офіційному веб-сайті Національного агентства відомості щодо суб'єкта декларування та членів його сім'ї [2, с. 130].

Вчений, О. С. Бондаренко наголошує, що зазначеному документу притаманні всі ознаки офіційного документа, по-друге, цей термін є інструментом антикорупційного фінансового контролю [21, с. 127]. Водночас Ю. В. Дем'янчук зазначає, що різновидом офіційного документа є декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Її виокремлення в окремий предмет кримінально-правової

охорони пов'язане, передусім, із політичною кризою, а також із євроінтеграційними вимогами, що у 2014 р. призвело до низки революційних реформ для України, зокрема, вкотре було оновлено антикорупційне законодавство; одним із пакету антикорупційних законів, як уже наголошувалося, став Закон України «Про запобігання корупції», з тексту якого очевидно, що законодавець нарешті усвідомив, що, по-перше, корупція є системним явищем, яке в сучасних умовах потребує комплексного підходу [48, с. 117].

Поняття «офіційний документ» закріплене в ст. 358 КК України, але з нього не зрозуміло, чи охоплює воно поняття «електронна декларація»; по-друге, складним доказовим фактом, навіть після впровадження системи подачі і оприлюднення декларацій, є умисний характер діяння суб'єкта кримінального правопорушення, оскільки завжди є можливість у певний термін заявити про помилку. Також залишається можливість оскаржити і сам факт перебування майна в користуванні або власності особи; по-третє, від електронного декларування без загрози кримінальної відповідальності можна буде приховати лише об'єкти незначної вартості. Дорогі об'єкти приховувати буде ризиковано та проблематично; по-четверте, відкритим та неврегульованим є питання оцінки майна декларанта. Відтак це буде безпосередньо впливати на питання кваліфікації та розмежування від адміністративного правопорушення [203, с. 204].

Опис заборонених дій щодо недостовірного декларування та бездіяльності у вигляді умисного неподання декларації дають можливість для певних зловживань, оскільки на практиці неможливо уникнути «оцінку на власний розсуд» з боку правоохоронних органів та/або суду, а також відмежувати поняття «завідомо неправдиві» відомості від банальної арифметичної помилки, яка може бути допущена у тексті декларації, чи то ненавмисної «неуважності» суб'єкта декларування [75, с. 237].

Мета декларування, згідно міжнародних принципів боротьби із корупцією жодною мірою не полягає у виявленні доходів, витрат і майна чиновників

(контролі за їх майном), а пов'язана саме з виявленням конфлікту їх інтересів, який може призвести до корупції. Антикорупційне декларування на національному рівні зазвичай вводиться для вирішення двох основних завдань: 1) з метою виявлення «індикатора корупції» – фактів, що свідчать про можливе вчинення посадовою особою корупційного правопорушення; 2) з метою виявлення конфлікту інтересів за обставин, коли особисті інтереси посадової особи можуть призвести до необ'єктивного виконання ним службових обов'язків [75, с. 237; 231, с. 320; 234, с. 90].

Тому, з урахуванням згаданої вище міжнародної позиції важливою підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності є наявність в діях умислу на приховання в ході декларування «індикатора корупції» та/або конфлікту інтересів посадової особи. Також, обов'язково має підтверджуватися умисний характер вчиненого діяння, що може полягати в наявності відповідного корисливого або іншого особистого інтересу особи чи інтересу третіх осіб, яким суб'єкт правопорушення мав керуватись при вчиненні кримінального правопорушення [75, с. 237].

Основним позитивними моментами електронного декларування є співпраця та узгодження дій між державними органами по боротьбі з корупційним проявами, прозорість та передбачуваність службових та посадових осіб, що вкрай потрібно сучасній українській державності. Крім того, на сьогодні запровадження системи е-декларування дозволяє детективам НАБУ аналізувати задеклароване майно та фактичний обсяг доходів певної категорії осіб, що сприяє успішному розслідуванню кримінальних проваджень за фактом вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 366-2 КК України [75, с. 237–238].

Цікавим аспектом є те, що у доктрині зустрічається пропозиція пов'язати наявність складу кримінального правопорушення декларування осіб уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, надавши йому матеріально-правового значення [75, с. 238].

Крім того, зазначена стаття про кримінальну відповідальність за подання завідомо неправдивих даних в електронній декларації (ст. 366-2 КК України) не містить жодних градацій у кваліфікації, які б визначали більш суворе покарання для народних депутатів, високопосадовців та суддів, власне про що зазначено у Законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 р.». Тобто по факту максимальна відповідальність за сотні тисяч прихованих статків та мільйони, а подекуди і мільярди гривен буде однакова, та ще й з можливістю через три роки повернутися на політичну арену України. Поясненням такому становищу може бути направленість цієї норми на викриття дрібних чиновників, а не насправді протидія великій корупції [75, с. 238; 235, с. 118; 236, с. 69].

Також слід звернути увагу на той момент, що в декларації вказуються дані, які декларанту надаються також членами його сім'ї, які, в свою чергу, можуть повідомити і недостовірну інформацію, оскільки вони не є суб'єктами декларування і до будь-якої із видів відповідальності за невиконання правил заповнення декларації притягуватися не будуть. Так, з кожним роком законодавство у сфері запобігання корупції зазнавало змін з метою приведення його у відповідність до світових стандартів, враховуючи правову сім'ю та існуючі реалії в Україні. Спостерігається тенденція щодо посилення фінансового контролю, державних службовців України за допомогою декларування. Зокрема, вони повинні декларувати все більший обсяг інформації щодо майна та доходів, при чому не лише власних, але й близьких родичів, а також членів сім'ї [75, с. 381; 232, с. 140; 237, с. 447].

Змінами до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції», який прийнято Верховною Радою України 2.10.2019 р. та набрав чинності 19.10.2019 р. (крім змін до статей 46, 52 Закону України «Про запобігання корупції», які вводяться в дію з 1.01.2020 р.), внесено зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Закону України «Про запобігання корупції» та інших законів, значно

розширивши ним зокрема і коло близьких осіб. Так, до переліку близьких осіб, які були зазначені у попередній редакції, наразі додалися: двоюрідний брат, двоюрідна сестра, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки) (тобто свати). Крім того, членами сім'ї для вимог фінансового контролю вважатимуться особи, які спільно проживали не менше 183 днів, а не лише станом на останній день звітного періоду. Із прийняттям вищевказаних змін виникла необхідність проаналізувати їх на предмет відповідності понять «членів сім'ї» та «близьких осіб», що містяться в інших законодавчих актах України, оскільки у п. 1 ст. 3 КПК України змін щодо визначення поняття близьких осіб не внесено, а тому видається незрозумілим позиція законодавця щодо встановлення відмінностей у визначенні кола «близьких осіб», конкретність та чіткість яких необхідна в тому числі для здійснення належного досудового розслідування злочину, передбаченого ст. 366-1 КК України [75, с. 381; 238, с. 140].

Розширення кола членів сім'ї та близьких осіб в розумінні фінансового моніторингу за неузгодженості його з КПК України ще більше ускладнює та порушує принцип правової визначеності, що зводиться до доволі високих вимог стосовно якості законів, ясності їхнього формулювання, правильного тлумачення та коректного застосування. Тому доцільно було б вдосконалити певні нормативні позиції та позбутися окремих мовних чи технічних недоліків [75, с. 381].

З розвитком законодавства відбулося розширення переліку відомостей, які суб'єкт декларування повинен зазначати у декларації: 1) інформацію про унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі суб'єкта декларування та членів його сім'ї; 2) отримані доходи членів сім'ї; 3) фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта: а) нематеріальні активи, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, у тому числі об'єкти інтелектуальної власності, що можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті, криптовалюти; б) банківські та інші фінансові установи, у тому числі за

кордоном, в яких у суб'єкта декларування або членів його сім'ї відкриті рахунки (незалежно від типу рахунку, а також рахунки, відкриті третіми особами на ім'я суб'єкта декларування або членів його сім'ї) або зберігаються кошти, інше майно. Такі відомості включають дані про тип та номер рахунку, дані про банківську або іншу фінансову установу, осіб, які мають право розпоряджатися таким рахунком або мають доступ до індивідуального банківського сейфу, осіб, які відкрили рахунок на ім'я суб'єкта декларування або членів його сім'ї [75, с. 382].

Суттєві зміни введено і до процесу декларування, зокрема: а) скасовано обов'язок подання декларацій громадськими активістами – фізичними особами, які займаються антикорупційною діяльністю; б) зменшено перелік умов, за наявності яких обов'язок подання декларації виникав у представників громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інших осіб, які входять до складу конкурсних комісій, громадських рад, рад громадського контролю тощо [75, с. 382].

Крім того, встановлено обмеження суб'єктам декларування на подання виправленої декларації, що відтепер можливо здійснити не більше 3 разів та лише протягом семи діб після подання первинної.

Водночас, скасовано обов'язок щодо необхідності декларування фінансових зобов'язань, розмір яких не перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на перше число звітного року. Однак, з 1.01.2020 р. повідомлення про суттєві зміни у майновому стані потрібно подавати не лише у разі отримання доходу, придбання майна на суму понад 50 прожиткових мінімумів, але й у разі здійснення видатку на таку суму. У декларації повинна бути зазначена інформація не лише станом на останній день звітного періоду, але і в разі перебування об'єкту декларування у володінні або користуванні суб'єкта декларування та/або члена його сім'ї не менше півроку [75, с. 381].

При вчиненні адміністративного правопорушення щодо декларування недостовірної інформації можливо відсторонення особи, яка притягається до

відповідальності за його вчинення або пов'язаного з корупцією правопорушення, від виконання службових повноважень. Враховуючи розмежування повноважень Національної поліції та НАЗК щодо складання протоколів про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, НАЗК складає протоколи щодо службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище (перелік зазначено у ст. 50 Закону України «Про запобігання корупції»), а щодо інших осіб – Національна поліція. Змінено форму урядування організації діяльності НАЗК з колегіальної на одноосібну, посиливши гарантії його незалежності [75, с. 381–382].

Звідси випливає, що суб'єкт декларування може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за внесення «завідомо недостовірних відомостей», не вважаючи останні такими.

Зміст КК України не містить дефініції «недостовірна інформація», однак у доктрині кримінального права існують різні точки зору щодо її розуміння.

Вчені М. І. Мельник та М. І. Хавронюк, відомості у декларації слід вважати недостовірними, якщо вони не відповідають дійсності (наприклад, не надано інформації про цінні папери, занижено вартість об'єкта нерухомості, вказані кредити чи позики, які особа насправді не одержувала тощо) [132, с. 1148].

Натомість О. С. Бондаренко, недостовірною інформацією в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, вважає будь-які розбіжності доходів і витрат суб'єкта декларування (достатність офіційно отриманих доходів для придбання та/або утримання майна; неправдиві відомості щодо наявності та/або доходів від нерухомого майна, рухомого майна, корпоративних прав, нематеріальних активів, будь-яких інших доходів) [21, с. 183].

На практиці доволі складно відмежувати недостовірність від звичайної описки чи арифметичної помилки в антикорупційній декларації, що, своєю чергою, може стати базисом для зловживань із боку органів фіскального

контролю, антикорупційного запобігання і досудового розслідування та неминуче призведе до порушення прав громадян [22, с. 32].

В даному випадку постає проблема із визначенням кваліфікації діяння, вчиненого декларантом, оскільки проблема полягає у визначенні спрямованості умислу. Загальновідомим є факт застосування презумпції невинуватості в судовій та правоохоронній системі України. Тому обов'язок доказування умислу декларанта на внесення завідомо неправдивих відомостей покладається на працівників органу досудового розслідування, однак чи не доцільнішим би було застосування такого принципу як «презумпція корумпованості». Тобто обов'язок доведення своєї правоти і невинуватості покладається власне на самого декларанта, який законними методами повинен довести, що не мав умислу на внесення завідомо неправдивих відомостей до декларації [75, с. 238].

Однією з проблем застосування норм ст. 366-2 КК України є також суб'єктивність визначення поняття «завідомо недостовірні відомості», що нерозривно взаємопов'язано із попереднім дискусійним аспектом. Що саме мав на увазі законодавець під словосполученням «завідомо недостовірні відомості» залишається суб'єктивним критерієм. Доцільно, на нашу думку, під визначенням поняття «завідомо недостовірні відомості» розуміти приховану, неправильну інформацію, яка до моменту внесення суб'єктом декларування в декларацію була відомою декларанту і усвідомлювалася повною мірою. В усіх інших випадках кримінальна відповідальність не може наставати, оскільки, протизаконно притягувати декларанта до відповідальності за внесення завідомо неправдивих відомостей, якщо він не вважає їх такими. Але в такого роду справах проблематичною буде не тільки кваліфікація діяння, а й процедура доказування [75, с. 238–239].

На нашу думку, недостовірною інформацією в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, необхідно вважати розбіжності доходів і витрат суб'єкта декларування (достатність офіційно отриманих доходів для придбання та/або утримання майна; неправдиві відомості щодо наявності та/або доходів від нерухомого

майна, рухомого майна, корпоративних прав, нематеріальних активів, будь-яких інших доходів), вартість яких відрізняється від достовірних на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. Окрім того, ми переконані, що уповноважені органи повинні приділяти особливу увагу не лише питанням законності придбання (отримання) майна, а й питанням його утримання. Адже, досить часто підконтрольні суб'єкти, шляхом прямого порушення закону (зловживань) чи обходу закону (договір дарування, отримання спадку) «маскують» факт придбання майна. Водночас приховати фактичне утримання такого майна набагато складніше. До того ж, на практиці, стає досить складним відмежувати недостовірність від звичайної описки чи арифметичної помилки в антикорупційній декларації, що у свою чергу може стати базисом для зловживань з боку органів фіскального контролю, антикорупційного запобігання і досудового розслідування та неминуче призведе до порушення прав громадян [75, с. 239].

Ще однією ознакою об'єкта кримінального правопорушення є *потерпілий*. Єдине визначення поняття «потерпілий» передбачено в КПК України. Відповідно до ч. 1 ст. 55 КПК України, потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди [100; 211, с. 677]. Натомість у кримінальному законодавстві України дефініцію поняття «потерпілий» не закріплено.

На сьогодні поняття «потерпілий від кримінального правопорушення» в межах кримінального права потребує кримінально-правового дослідження.

Питання визначення потерпілого від кримінального правопорушення в кримінальному праві досліджували такі вчені: В. В. Бабаніна [11], М. В. Сенаторов [179], Д. М. Тичина [191], Є. В. Фесенко [193] та ін.

Потерпілий – це фізична особа (незалежно від віку, осудності та громадянства), якій кримінальним правопорушенням завдано фізичної, чи/або моральної, чи/або майнової шкоди, або створено загрозу спричинення такої

шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди, або створено загрозу спричинення такої шкоди, або держава (в особі державних органів), якій (яким) завдано майнової, політичної шкоди, знижено рівень обороноздатності або спричинено чи створено загрозу спричинення іншої істотної шкоди [11, с. 330]. Однак, на нашу думку, зазначене поняття недосконале та потребує доопрацювання. Водночас ми поділяємо пропозицію В. В. Бабаніної щодо нормативного закріплення в КК України поняття «потерпілий від кримінального правопорушення».

Фізична особа (людина), якій кримінальним правопорушенням завдається фізична, майнова або моральна шкода, або юридична особа у випадках заподіяння шкоди їй або її діловій репутації є потерпілим, на думку В. В. Сухоноса та Р. М. Білоконя [185, с. 76–77].

На нашу думку, оптимальнішим є визначення М. В. Сенаторова, що потерпілий від кримінального правопорушення – це соціальний суб'єкт (фізична чи юридична особа, держава, інше соціальне утворення або ж суспільство щоголом), блага, праву чи інтересу якого, що знаходиться під охороною кримінального закону, кримінальним правопорушенням заподіюється шкода або створюється загроза такої шкоди [179, с. 41].

Оскільки предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, є декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. То для встановлення потерпілого від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, необхідно визначити, хто може бути потерпілим від такого діяння, на наш погляд – держава та суспільство.

Проаналізувавши об'єкт декларування недостовірної інформації, можна дійти таких **висновків**.

Визначено, що під визначенням поняття «завідомо недостовірні відомості» слід розуміти приховану, неправильну інформацію, яка до моменту внесення суб'єктом декларування в декларацію була відомою декларанту і усвідомлювалася повною мірою.

Обґрунтовано, що недостовірна інформація в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – це розбіжності доходів і витрат суб'єкта декларування (достатність офіційно отриманих доходів для придбання та/або утримання майна; неправдиві відомості щодо наявності та/або доходів від нерухомого майна, рухомого майна, корпоративних прав, нематеріальних активів, будь-яких інших доходів), вартість яких відрізняється від достовірних на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

Аргументовано, що потерпілим від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, є держава та суспільство.

2.2. Об'єктивна сторона декларування недостовірної інформації

Основною формою фінансового контролю за особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також за певними категоріями інших осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», є подання до НАЗК декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [74, с. 140]. Такий контроль узгоджується з приписами Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції про те, що кожна держава-учасниця прагне в належних випадках і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права запроваджувати заходи й системи, які зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи та про суттєві дарунки або прибутки, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів стосовно їхніх функцій як державних посадових осіб [74, с. 140]. Кожна держава-учасниця розглядає можливість створення, відповідно до положень свого внутрішнього законодавства, ефективних систем, які визначають вимоги щодо розкриття фінансової інформації відповідних державних службовців, і встановлює відповідні санкції за недотримання цих

вимог [52, с. 195; 74, с. 140; 83; 201]. В Україні за декларування недостовірної інформації встановлено кримінальну відповідальність, передбачену ст. 366-2 КК України.

Підставою кримінальної відповідальності, відповідно до ч. 1 ст. 2 КК України, є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України [74, с. 143]. Склад кримінального правопорушення містить об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт і суб'єктивну сторону. Визначаючи нерозривний взаємозв'язок об'єктивних і суб'єктивних ознак кримінального правопорушення, наука кримінального права водночас розглядає їх окремо, що необхідно для глибшого їх розуміння. Такий підхід дає змогу ґрунтовніше пізнати об'єктивну й суб'єктивну сторони кримінального правопорушення, що становлять у реальній дійсності єдиний та неподільний акт кримінально протиправної поведінки [74, с. 143; 89, с. 133].

Під час виявлення кримінального правопорушення ми передусім постаємо перед його об'єктивними ознаками: конкретним актом поведінки суб'єкта у вигляді діяння – дії або бездіяльності, що завжди здійснюються в певній об'єктивній обстановці, у певному місці і в певний час. В об'єктивних ознаках виявляються як фактичні, так та соціальні властивості кримінального правопорушення, передусім його суспільна небезпечність [74, с. 143; 89, с. 133–134]. Саме тому наступним елементом, ознаки якого необхідно визначити в межах складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, є об'єктивна сторона.

Об'єктивною стороною кримінального правопорушення, про що зазначають переважна більшість учених, є зовнішня сторона кримінального правопорушення, що характеризується суспільно небезпечним діянням (дією або бездіяльністю), суспільно небезпечними наслідками, причиновим зв'язком між діянням і наслідками, часом, місцем, способом, обстановкою, знаряддям і засобами вчинення кримінального правопорушення [11, с. 260–261; 25, с. 48–49; 74, с. 143; 89, с. 134; 214, с. 124; 215, с. 142].

Об'єктивна сторона, як й інші елементи складу кримінального правопорушення, мають обов'язкові та факультативні ознаки. До обов'язкових належать суспільно небезпечне діяння (дія чи бездіяльність), до факультативних – наслідки, причиновий зв'язок, час, місце, спосіб, обстановка, знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення. Однак якщо факультативні ознаки передбачено в диспозиції статті, то вони для конкретного кримінального правопорушення є обов'язковими [74, с. 143].

Поняття «діяння» визначається сукупністю ознак, тобто воно повинно бути: 1) конкретним – конкретний акт поведінки особи, який відбувається за певного часу, місця, обстановки тощо; 2) усвідомленим – є наслідком пізнавальної діяльності особи, відображеної у її свідомості; 3) вольовим – прояв волі особи, яка діє за відповідних мотивів та для досягнення певної мети; 4) суспільно небезпечним – заподіює істотну шкоду або створює загрозу її заподіяння; 5) протиправним – визначене КК України як кримінальне правопорушення (заборонене під загрозою застосування кримінального покарання) [74, с. 143–144; 89, с. 137–138].

З огляду на диспозицію ч. 1 ст. 366-2 КК України, яка передбачає відповідальність за умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб [74, с. 144; 99], можна стверджувати, що обов'язковою ознакою цього діяння є дія, тобто *внесення* суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [74, с. 144].

Аналогічну позицію обстоює Д. Ф. Волонець, який зазначає, що диспозиція кожної з частин ст. 366-2 КК України «Декларування недостовірної інформації» розпочинається зі слів «Умисне внесення суб'єктом декларування недостовірних відомостей...». Отже, дієслово «вносити» апріорі свідчить про те,

що об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, передбаченого названою вище нормою Особливої частини закону про кримінальну відповідальність, характеризується вчиненням діяння у формі дії. Така дія полягає в умисному внесенні суб'єктом кримінального правопорушення в декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, таких відомостей, які не відповідають об'єктивній дійсності [37, с. 149; 74, с. 144].

У зв'язку з тим, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366-2 КК України, має формальний склад (обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є лише діяння), то його слід вважати закінченим з моменту вчинення такого суспільно небезпечного діяння – внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [74, с. 144; 99].

Внесенням суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларацію слід вважати внесення до електронної форми декларації, розміщеної на офіційному веб сайті НАЗК, відомостей, які підлягають обов'язковому внесенню та цілком або частково не відповідають дійсності, і відправлені до НАЗК декларації з такими відомостями [74, с. 144; 91, с. 655].

Правильність та повнота заповнення декларації означають дотримання суб'єктом декларування Порядку формування, ведення та оприлюднення (надання) інформації Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [76, с. 144; 153]. Контроль щодо правильності та повноти заповнення декларацій здійснюється автоматично засобами програмного забезпечення Єдиного державного реєстру декларацій під час подання декларації. Якщо під час подання декларації суб'єктом декларування було неправильно та (або) неповністю заповнено форму декларації, то Єдиний державний реєстр декларацій робить про це відповідне повідомлення із зазначенням виду помилки [74, с. 144]. Детальний механізм перевірки визначено в Порядку проведення повної перевірки декларації особи, уповноваженої на

виконання функцій держави або місцевого самоврядування [74, с. 144; 152]. Повна перевірка декларації полягає, зокрема, у: 1) з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей; 2) з'ясуванні точності оцінки задекларованих активів; 3) перевірці на наявність конфлікту інтересів; 4) перевірці на наявність ознак незаконного збагачення чи необґрунтованості активів [52, с. 304; 74, с. 144; 152].

Оскільки об'єктивна сторона декларування недостовірної інформації полягає у внесенні суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, слід мати на увазі, що процес подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, регламентований Законом України «Про запобігання корупції». Тому для правильного розуміння змісту об'єктивної сторони складу аналізованого кримінального правопорушення потрібно розглянути зазначені положення [74, с. 144; 114, с. 120; 115, с. 107–108; 118, с. 112].

Відповідно до ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції», особи, зазначені в п. 1, пп. «а», «в» і «г» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб сайті НАЗК декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством з питань запобігання корупції. Особи, зазначені в п. 1, пп. «а», «в» і «г» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за період, не охоплений раніше поданими деклараціями. Особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену в пп. «а», «в» і «г» п. 2 ч. 1 ст. 3, зобов'язані наступного року після припинення діяльності подавати в установленому частиною першою цієї статті порядку декларацію особи, уповноваженої на

виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік. Особа, яка претендує на зайняття посади, зазначеної в п. 1, пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», та особа, зазначена в п. 4 (крім осіб, які балотуються кандидатами в депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, на посади сільських, селищних, міських голів) ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», до призначення або обрання на відповідну посаду подає в установленому цим Законом порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік. Особа, обрана депутатом Верховної Ради АР Крим, депутатом місцевої ради, сільським, селищним, міським головою, подає таку декларацію впродовж п'ятнадцяти календарних днів з дня набуття повноважень відповідно депутата, сільського, селищного, міського голови. Особи, зазначені в пп. «в» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік у разі входження до складу конкурсної або дисциплінарної комісії, утвореної відповідно до законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про запобігання корупції» та інших законів України, Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», – протягом десяти календарних днів після входження (включення, залучення, обрання, призначення) до складу відповідної комісії, Громадської ради доброчесності. Особи, зазначені в пп. «г» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік у разі включення їх до Реєстру осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів), – протягом десяти календарних днів з дня включення до Реєстру [74, с. 144–145; 151].

Слід акцентувати на тому, що, відповідно до ч. 4 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції», упродовж семи днів після подання декларації суб'єкт декларування має право подати виправлену декларацію, але не більше

ніж тричі. У разі притягнення суб'єкта декларування до відповідальності за неподання, несвоєчасне подання декларації або в разі виявлення у ній недостовірних відомостей суб'єкт декларування зобов'язаний подати відповідну декларацію з достовірними відомостями [74, с. 145; 151]. Тобто, Закон України «Про запобігання корупції» передбачає можливість виправлення відомостей у поданій декларації, однак протягом конкретно визначеного строку (7 днів з дня подачі декларації) та обмежену кількість разів (тричі). На зазначені положення слід зважати правоохоронним органам під час виявлення та документування декларування певною особою недостовірних відомостей [74, с. 145].

Крім того, дія розділу VII Закону України «Про запобігання корупції» не поширюється на посадових осіб закладів, установ та організацій, які здійснюють основну діяльність у сфері соціального обслуговування населення, соціальної та професійної реабілітації осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю, соціального захисту ветеранів війни й учасників антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії РФ у Донецькій та Луганській областях, охорони здоров'я (крім керівників закладів охорони здоров'я центрального, обласного, районного, міського (міст обласного значення, міст Києва та Севастополя) рівнів), освіти (крім керівників вищої освіти), науки (крім президентів Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, перших віце президентів, віце президентів та головних учених секретарів Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, інших членів Президії Національної академії наук України та президій національних галузевих академій наук, обраних загальними зборами Національної академії наук України та національних галузевих академій наук відповідно, керівників науково-дослідних інститутів та інших наукових установ), культури, мистецтв, відновлення та збереження національної пам'яті, фізичної культури, спорту, національно-патріотичного виховання, військовослужбовців військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, військової служби за призовом осіб із числа резервістів в особливий період, військової служби за

призовом осіб офіцерського складу, а також військових посадових осіб з числа військовослужбовців військової служби за контрактом осіб рядового складу, військової служби за контрактом осіб сержантського і старшинського складу, військовослужбовців молодшого офіцерського складу військової служби за контрактом осіб офіцерського складу, крім військовослужбовців, які проходять військову службу в територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки [74, с. 145–146]. Суб'єкти декларування, які не мали можливості до 1 квітня за місцем військової служби, роботи подати декларацію осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік у зв'язку з виконанням завдань в інтересах оборони України під час дії особливого періоду, безпосередньою участю у веденні воєнних (бойових) дій, зокрема на території проведення антитерористичної операції та здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ у Донецькій та Луганській областях, направленням до інших держав для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки в складі національних контингентів або національного персоналу, виконанням інших завдань в інтересах національної безпеки і оборони, подають таку декларацію за звітний рік протягом 90 календарних днів із дня прибуття до місця проходження військової служби, роботи чи дня закінчення проходження військової служби, визначеного частиною другою статті 24 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [74, с. 146; 151].

Суміжним правопорушенням до декларування недостовірної інформації є адміністративне правопорушення, передбачене ст. 172-6 КУпАП «Порушення вимог фінансового контролю» [74, с. 146]. Частина 2 зазначеної статті передбачає відповідальність за неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни в майновому стані [66; 74, с. 146]. Суттєві зміни в майновому стані також подають у вигляді окремої декларації. Зокрема, відповідно до ч. 4 ст. 51 Закону України «Про запобігання корупції», у разі суттєвої зміни в майновому стані суб'єкта декларування, а саме отримання доходу, придбання майна або

здійснення видатку на суму, яка перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня відповідного року, зазначений суб'єкт у десятиденний строк з моменту отримання доходу, придбання майна або здійснення видатку зобов'язаний повідомити про це НАЗК. Зазначену інформацію вносять до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та оприлюднюють на офіційному веб сайті НАЗК [74, с. 146; 151].

Хоча в ст. 172-6 КУпАП зазначено лише про неподання або несвоєчасне повідомлення про суттєві зміни в майновому становищі, суб'єкт декларування під час повідомлення про такі зміни також може подати недостовірні відомості в декларації до НАЗК, що, на нашу думку, слід вважати кримінально протиправною формою прояву декларування недостовірної інформації [74, с. 146].

З огляду на зазначене вище, можна стверджувати, що подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації під час повідомлення про суттєві зміни в майновому стані також є формою прояву об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України (таке положення підтвердили 43 % опитаних). У зв'язку із цим пропонуємо ст. 366-2 КК України доповнити ч. 3 диспозицією такого змісту: «3. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб». У зв'язку з тим, що повідомлення про суттєві зміни в майновому стані зобов'язані подавати виключно службові особи, які займають відповідальне й особливо відповідальне становище, а також суб'єкти декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, відповідно до ст. 51-3 Закону України «Про запобігання корупції», необхідно примітку до ст. 366-2 КК України доповнити відповідним положенням із цією вказівкою [74, с. 146].

Кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366-2 КК України, є закінченим з моменту внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [74, с. 146]. Однак, з огляду на зазначені вище положення, можна стверджувати, що декларування недостовірної інформації слід вважати закінченим не з моменту внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації або повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, а з моменту закінчення строку та кількості спроб її виправлення або з моменту закінчення 10-денного строку, необхідного для повідомлення НАЗК про суттєві зміни в майновому стані (таке положення підтвердили 43 % опитаних) [74, с. 146–147].

Виокремлюють такі способи вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України:

1. Залежно від наявності чи відсутності факту внесення відомостей: 1) відображення інформації, що не відповідає дійсності; 2) невідображення інформації, яку особа зобов'язана була зазначити [37, с. 149–150; 51, с. 232; 74, с. 147; 205, с. 52].

Однак деякі вчені заперечують наявність такого способу декларування недостовірної інформації, як невідображення інформації, яку особа зобов'язана була зазначити [74, с. 147; 187, с. 155]. Однак така позиція вдається помилковою, оскільки декларування недостовірної інформації, за результатами аналізу практики доволі часто здійснюють саме шляхом незазначення необхідних відомостей (наприклад, про членів сім'ї та, відповідно, майно, яке знаходиться в їх власності). Крім того, законодавець у ст. 366-2 КК України не робить жодних уточнень з приводу того, що завідомо неправдиві відомості включають лише ту інформації, яка відображена в декларації, і, навпаки, не охоплюють відомості, які суб'єкт декларування не надав взагалі (тобто приховав), хоча зобов'язаний був надати. У зв'язку із цим слушним є твердження про те, що незазначення інформації про певні об'єкти в декларації (зокрема ті, які мають матеріальне

вираження) є поданням недостовірної інформації [74, с. 147; 192, с. 162; 205, с. 52].

Зі змісту ст. 366-2 КК України випливає, що недостовірність даних у декларації не завжди може бути підставою для притягнення винного до кримінальної відповідальності. Висвітлюючи склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-6 КУпАП, В. В. Франчук і Д. Д. Корецької-Шукієвич дійшли висновку, що не будь-яка інформація, навіть та, яку необхідно зазначати в декларації, може зумовлювати відповідальність особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Оскільки законодавець в окремій формі об'єктивної сторони пов'язує настання відповідальності з визначеною сумою (щонайменше 100 прожиткових мінімумів для працездатних осіб), то інформація в цьому разі має характеризуватися матеріальним виявом, а тому до такої інформації може належати лише інформація, яку зазначають у розділах 3–8, 10 (якщо нематеріальні активи можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті), 11–14 декларації [74, с. 147; 195, с. 58]. Це твердження, зазначає Д. Ф. Волонець, поширюється і на зміст кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України. Зокрема, недостовірною в контексті ст. 366-2 закону про кримінальну відповідальність може бути визнано інформація, яку можна виразити в матеріальному еквіваленті (інформація, що міститься в розділах 3–8, 10 (якщо нематеріальні активи можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті), 11–14 декларації). Крім того, для кваліфікації такого діяння за ч. 1 ст. 366-2 КК України недостовірні відомості мають відрізнятися від достовірних на суму від 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, а у випадку кваліфікації за ч. 2 цієї статті – на суму від 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб [37, с. 150; 74, с. 147].

2. За обсягом недостовірних відомостей слід розрізняти: 1) подання відомостей, що цілком не відповідають дійсності; 2) подання відомостей, що частково не відповідають дійсності [37, с. 149–150; 74, с. 147; 205, с. 52].

На переконання деяких учених, аналіз практики роботи НАЗК в частині повної перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, засвідчив, що основними формами порушень суб'єктами декларування вимог антикорупційного законодавства є подання недостовірної інформації про перелік, вартість і фізичні параметри нерухомого й рухомого майна, що належить суб'єкту декларування та членам його сім'ї, тип права на об'єкти майна, величину доходу, отриманого від розміщення грошових коштів на банківських рахунках, обсяг готівкових коштів, які належать їм на праві власності; неправильне визначення кола членів своєї сім'ї відповідно до Закону України «Про запобігання корупції»; недостовірне відображення відомостей про доходи членів своєї сім'ї, джерела їх нарахування/отримання та розмір тощо [57, с. 97–98; 74, с. 147; 205, с. 55–53].

У практичній діяльності правоохоронців траплялися такі способи декларування недостовірної інформації: 1) невідображення суб'єктом декларування відомостей про членів своєї сім'ї (насамперед про одного з подружжя) та їх майнове становище; 2) невідображення в декларації факту користування майном (насамперед нерухомим та/або транспортними засобами), яке юридично не належить суб'єкту декларування, але якими він користується або є його фактичним володільцем; 3) невідображення в декларації майна, яким володіє суб'єкт декларування; 4) невідображення в декларації відомостей про юридичних осіб, бенефіціарним власником яких є суб'єкт декларування, а також про активи таких осіб; 5) невідображення в декларації відомостей про фінансові зобов'язання; 6) декларування завідомо завищених доходів; 7) невідображення в декларації банківських рахунків (вкладів) у фінансових установах за межами України; 8) відображення в декларації недостовірних відомостей про юридичних власників і вартість об'єктів декларування; 9) формальний продаж корпоративних прав третім особам. Подеколи відбувається поєднання зазначених способів декларування недостовірної інформації [62, с. 335; 63, с. 54; 74, с. 147–148; 205, с. 54].

Слушною є думка А. М. Черенкова та інших учених, які серед способів декларування недостовірної інформації виокремлюють декларування готівкових коштів, яких немає. Можливість створити «подушку безпеки» для ухилення від кримінальної відповідальності за подальше незаконне збагачення є нескладними та безпечними (з погляду можливості притягнення до відповідальності за декларування недостовірної інформації) фальсифікаціями [61, с. 265; 74, с. 148]. Недоброчесні суб'єкти декларування зможуть, як і раніше, або декларувати будь-які обсяги готівкових коштів (без їх наявності), або отримувати в тимчасове володіння з доступних джерел готівкові кошти для внесення їх на зберігання під час декларування (щоб підтвердити їх наявність). Після призначення на посаду отримані на нетривалий час готівкові кошти буде повернуто реальним власникам [74, с. 148]. За описаної ситуації в першій декларації буде штучно створюватися завищений рівень майнових статків особи, що може бути згодом використано для обґрунтування вже реально отриманих доходів від корупційних кримінальних правопорушень [74, с. 148; 111, с. 14; 113, с. 418; 205, с. 55].

Суб'єкти декларування доволі часто декларують недостовірну інформацію з метою приховування факту вчинення певного кримінального правопорушення і, відповідно, уникнення кримінальної відповідальності за нього. Майно, яке приховують від декларування, може бути легалізоване після того, як особа перестала бути суб'єктом декларування і, відповідно, через певний проміжок часу вже не зобов'язана подавати декларацію. Законодавство України дає можливість достатньо просто обійти встановлену в Україні процедуру фінансового контролю та ухилитися від кримінальної відповідальності за незаконне збагачення шляхом використання зазначених активів одразу після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування [74, с. 148; 112, с. 69; 205, с. 56].

З огляду на зазначене вище, можна стверджувати, що хоча спосіб вчинення декларування недостовірної інформації не впливає на кваліфікацію цього суспільно небезпечного діяння, його визначення сприяє розумінню форм прояву об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-

2 КК України, а також можливості його виявити та задокументувати правоохоронним органам [74, с. 148].

Інші ознаки кримінального правопорушення є факультативними і впливають лише на призначення покарання як ознаки, які обтяжують або пом'якшують кримінальну відповідальність [74, с. 148].

Проаналізувавши об'єктивну сторону декларування недостовірної інформації, можна дійти таких **висновків**.

Кримінально-правова норма, яка передбачає відповідальність за декларування недостовірної інформації, є бланкетною та відсилає до антикорупційного законодавства України, зокрема до Закону України «Про запобігання корупції» [74, с. 148].

Науково обґрунтовано, що обов'язковою ознакою кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, є діяння, яке вчиняють у формі активної поведінки особи – дії [74, с. 148].

Внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларацію – це внесення до електронної форми декларації, розміщеної на офіційному веб сайті НАЗК, відомостей, які підлягають обов'язковому внесенню і цілком або частково не відповідають дійсності, та відправлені до НАЗК декларації з такими відомостями [74, с. 148].

Науково доведено, що подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації під час повідомлення про суттєві зміни в майновому стані також є формою прояву об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України. У зв'язку із цим пропонуємо ст. 366-2 КК України доповнити ч. 3 диспозицією такого змісту: «3. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб» (доцільність таких змін засвідчили 43 % опитаних). У зв'язку з тим, що повідомлення про суттєві зміни в майновому стані зобов'язані подавати виключно службові особи, які займають

відповідальне та особливо відповідальне становище, а також суб'єкти декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, відповідно до статті 51-3 Закону України «Про запобігання корупції», необхідно примітку до ст. 366-2 КК України доповнити відповідним положенням про цю вказівку [74, с. 148].

Обґрунтовано, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366-2 КК України, має формальний склад (обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є лише діяння), і його слід вважати закінченим з моменту вчинення такого суспільно небезпечного діяння, тобто з моменту внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Однак, з огляду на окремі положення Закону України «Про запобігання корупції», декларування недостовірної інформації слід вважати закінченим не з моменту внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації або повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, а з моменту закінчення строку та кількості спроб її виправлення або з моменту закінчення 10-денного строку, необхідного для повідомлення НАЗК про суттєві зміни в майновому стані (таке положення підтвердили 43 % опитаних) [74, с. 148].

Аргументовано, що спосіб вчинення декларування недостовірної інформації не впливає на кваліфікацію цього суспільно небезпечного діяння, проте його визначення сприяє розумінню форм прояву об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, а також можливості його виявити та задокументувати правоохоронним органам [74, с. 149].

Факультативні ознаки кримінального правопорушення не впливають на кваліфікацію декларування недостовірної інформації та мають значення лише під час призначення покарання як ознаки, які обтяжують або пом'якшують кримінальну відповідальність [74, с. 149].

2.3. Суб'єкт декларування недостовірної інформації

Суб'єкт складу кримінального правопорушення є одним із тих кримінально-правових понять, зміст якого визначено безпосередньо в положеннях КК України. Тому ні в доктрині кримінального права, ні в практиці застосування положень цієї галузі законодавства не виникає складнощів у з'ясуванні його змісту й ознак, які його характеризують [71, с. 295; 118, с. 129].

Суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність (ч. 1 ст. 18 КК України) [99]. Про загальні ознаки суб'єкта кримінального правопорушення не йдеться в диспозиціях статей Особливої частини КК України, оскільки вони є обов'язковими для всіх видів кримінальних правопорушень. Однак низка статей Особливої частини КК України передбачає відповідальність осіб, наділених, крім ознак загального суб'єкта, додатковими ознаками, що характеризують відповідну особу як спеціального суб'єкта [132, с. 75]. Спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа [99]. Ознаки спеціального суб'єкта або прямо зазначені в диспозиції статті, або їх визначають шляхом тлумачення кримінально-правових норм КК України [214, с. 163; 215, с. 199–200].

Суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, є спеціальним, тобто це суб'єкт декларування – особа, яка відповідно до ч. 1 і 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язана подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [99]. Суб'єкт декларування недостовірної інформації, зазначає В. В. Андрієшин, є спеціально-конкретним, оскільки, що законодавець обмежує коло службових осіб, які підлягають кримінальній відповідальності за вчинення таких діянь, шляхом закріплення

переліку посад таких осіб у положеннях ст. 3, 45 Закону України «Про запобігання корупції» [2, с. 132; 115, с. 124; 118, с. 130].

У науці кримінального права вчені пропонують власні класифікації суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України. Зокрема, З. А. Загинеї-Заболотенко виокремлює три категорії суб'єктів: 1) декларанти-функціонери (громадяни, перелічені у п. 1, пп. «а» і «в» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», які зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати електронну декларацію за минулий рік); 2) особи, які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, зазначені в п. 1, пп. «а» і «в» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції») та зобов'язані подати електронну декларацію за період, не охоплений раніше поданими деклараціями; 3) особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену в пп. «а» і «в» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» та зобов'язані наступного року після припинення діяльності подавати електронну декларацію за минулий рік [37, с. 177; 54, с. 26]. Н. О. Антонюк зазначає, що спеціальним суб'єктом декларування недостовірної інформації є: 1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»), інші посадові особи юридичних осіб публічного права, які не охоплені поняттям осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції») [6, с. 117; 115, с. 129; 118, с. 135]. А. М. Черенков залежно від різновиду суб'єкта декларування осіб, які здійснюють декларування недостовірної інформації, поділяє на: 1) осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) осіб, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 3) осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням

функцій держави або місцевого самоврядування; 4) фізичних осіб антикорупціонерів [204, с. 223; 115, с. 125; 118, с. 131].

Запропоновані науковцями класифікації суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, має виключно теоретичне значення, оскільки КК України та Закон України «Про запобігання корупції» чітко вказують, які саме особи чи категорії осіб є суб'єктами декларування недостовірної інформації. Тому вивчення суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, необхідно здійснювати з огляду на положення ст. 3 і 45 Закону України «Про запобігання корупції».

Відповідно до ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції»: 1) особи, зазначені в п. 1, пп. «а», «в» і «г» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті НАЗК декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством; 2) особи, зазначені в п. 1, пп. «а», «в» і «г» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за період, не охоплений раніше поданими деклараціями; 3) особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену в пп. «а», «в» і «г» у п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», зобов'язані наступного року після припинення діяльності подавати в установленому ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік [151].

З огляду на зазначене вище, можна стверджувати, що суб'єктом декларування недостовірної інформації може бути:

1. Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник і заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце прем'єр-міністр

України, віце прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, його перший заступник і заступник, Голова й інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений із захисту державної мови, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим [151].

З приводу цього, Д. Ф. Волонець зазначає, що до окресленої категорії осіб належать найвищі державні посадовці, які уповноважені на виконання функцій держави. Звісно, з огляду на їхні ключові ролі в державі, рішення щодо зобов'язання цих громадян подавати декларації та встановлення кримінальної відповідальності за декларування в них недостовірної інформації (або ж неподання суб'єктом декларування відповідної декларації) видається абсолютно обгрунтованим, спрямованим на подолання в нашій державі явища корупції [37, с. 166]. Ми цілком поділяємо позицію науковця.

2. Народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови [151].

Народний депутат України є обраний відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів України» представник Українського народу у Верховній Раді України й уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, передбачені Конституцією України та законами України [161]. Депутат Верховної Ради АР Крим є представником інтересів населення автономії [159]. Депутат місцевої ради – представник інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу. Депутат сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради є представником інтересів територіальної громади села, селища, міста чи їх громад, який відповідно до Конституції України та закону про місцеві вибори обирається на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування на строк, встановлений Конституцією України [160].

Міський голова є головною посадовою особою територіальної громади міста [154].

3. Державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування [151].

Державний службовець – це громадянин України, який займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби [148]. З огляду на той факт, що ці громадяни не тільки виконують завдання та функції державних органів, а й отримують заробітну плату саме з державного бюджету, вимога щодо обов'язкового декларування є доволі актуальною [37, с. 167]. Посадова особа місцевого самоврядування – це особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження в здійсненні організаційно-розпорядчих і консультативно-дорадчих функцій, отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету [154]. Отже, категорії «державні службовці» та «посадові особи місцевого самоврядування» є близькими, адже ці особи займають місця та виконують функції в певних установах та отримують заробітну плату з державного або місцевого бюджетів відповідно. Крім того, ці особи приймають важливі рішення, а отже, їхні посади пов'язані з певними корупційними ризиками [37, с. 167].

4. Військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України й інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр і відділень військової підготовки [151].

Збройна агресія проти України, яку розпочала росія ще 2014 року, анексувавши АР Крим і захопивши частину Луганської та Донецької областей, зумовила необхідність посилення військового потенціалу нашої

держави [240, с. 847]. Крім того, з початком повномасштабного вторгнення в Україну збільшилося фінансування оборонного сектору. У зв'язку із цим, слушно зазначає Д. Ф. Волонець, держава має пильно ставитися до питання корупції в оборонному секторі. Декларування ж своєю чергою є певним превентивним заходом в цьому питанні. Встановлення кримінальної відповідальності для викладеної вище категорії осіб за декларування недостовірної інформації є обґрунтованим рішенням [37, с. 168].

5. Судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді) [151].

Суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього Закону призначений суддею, займає штатну суддівську посаду в одному із судів України та здійснює правосуддя на професійній основі. Судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді. Присяжним є особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи в складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя. Статус зазначених вище осіб окреслено в Законі України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [163]. Усі вони пов'язані з добором на посаду судді та здійсненням правосуддя. У зв'язку з важливістю здійснення таких функцій та підвищеним корупційним ризиком, зазначена вище категорія осіб зобов'язана декларувати свої статки.

6. Особи рядового й начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, особи начальницького складу служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, особи, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України [151].

7. Посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, і центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику [151].

8. Поліцейські [151].

Обов'язок декларування зазначених вище категорій осіб обумовлений тим, що вони є представниками влади, тобто працівниками державних органів, які наділені правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання фізичними та юридичними особами незалежно від їхньої відомчої належності чи підлеглості. Вони наділені повноваженнями, які стосуються не лише учасників кримінального провадження, а й інших фізичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, що обумовлює підвищений ризик зловживання своїм службовим становищем. Використання службових повноважень у супереч інтересам служби, зокрема через одержання неправомірної вигоди, завдає істотної шкоди охоронюваним державою суспільним відносинам, знижує рівень довіри громадян до органів державної влади, зокрема правоохоронних органів, призводить до втрати їх авторитету [218, с. 112]. Саме тому декларування доходів та видатків такими особами є превентивним заходом щодо протидії корупції в правоохоронній сфері.

9. Голова, заступник Голови Національного агентства з питань запобігання корупції [151].

НАЗК є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику [151]. У зв'язку з тим, що НАЗК є одним із головних суб'єктів протидії корупції, покладений обов'язок декларування доходів і видатків Головою та

заступником Голови НАЗК є доцільним і необхідним. Водночас працівники НАЗК, крім інших прав, наділені правом складати протоколи про адміністративні правопорушення, віднесені законом до компетенції НАЗК, застосовувати передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, тобто виконувати аналогічні функції правоохоронних органів. З огляду на зазначене постає питання: чому працівники НАЗК, які уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення та застосовувати заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, не зобов'язані подавати декларацію. На нашу думку, така діяльність також пов'язана з можливим зловживанням влади або службовим становищем, у зв'язку з чим можливе незаконне збагачення таких осіб. З метою недопущення використання службових чи посадових повноважень працівниками НАЗК, які уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення та застосовувати заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення. Всупереч закону, необхідно покласти обов'язок декларування на таких осіб. Тож, пропонуємо пп. «є» п. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» викласти в такій редакції: «є) Голова, заступник Голови, інші працівники Національного агентства з питань запобігання корупції, які уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення та застосовувати заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення».

10. Члени Центральної виборчої комісії [151].

Центральна виборча комісія є постійно діючим колегіальним державним органом, який діє на підставі Конституції України, Закону України від 30 червня 2004 року № 1932-IV «Про Центральну виборчу комісію» та інших законів України й наділений повноваженнями щодо організації підготовки та проведення виборів Президента України, народних депутатів України, депутатів Верховної Ради АР Крим, депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, всеукраїнського й місцевих референдумів у порядку та в межах, встановлених законами України. Верховна Рада України призначає на посади та

звільняє з посад членів Комісії за поданням Президента України. До складу Комісії входять 17 членів Комісії. Кандидатури осіб на посади членів Комісії попередньо обговорюють у депутатських фракціях і групах, а їх призначення проводять за наявності висновків відповідного профільного комітету Верховної Ради України [165].

Обов'язок декларування зазначеними вище особами видається очевидним, оскільки вони безпосередньо пов'язані з проведенням виборів в Україні, підрахунку голосів і винесення остаточного рішення щодо результатів виборів чи референдуму, що своєю чергою обумовлює підвищений корупційний ризик (отримання неправомірної вигоди, зловживання службовим становищем тощо).

11. Посадові та службові особи інших державних органів, зокрема Фонду соціального страхування України та Пенсійного фонду, органів влади АР Крим [151].

12. Члени державних колегіальних органів, зокрема уповноважені з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель [151].

З приводу обов'язку декларування зазначеними вище категоріями слушно зазначає Д. Ф. Волонець, що пункт «посадові та службові особи інших державних органів» є доволі поверхневим і дискусійним. Необхідно з'ясувати, які ж саме інші державні органи має на увазі законодавець (абсолютно всі державні органи, що не були названі в попередніх пунктах, або ж якісь конкретні органи) та кого з працівників цих органів можна віднести до посадових і службових осіб [37, с. 169]. Неконкретизованість прослідковується і в пункті «члени державних колегіальних органів».

Для вирішення зазначеного вище дискусійного питання необхідно визначити зміст поняття «державний орган» і «державний колегіальний орган». Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», державний орган – це орган державної влади, зокрема колегіальний державний орган, інший суб'єкт публічного права, незалежно від наявності статусу юридичної особи, якому згідно із законодавством надано повноваження здійснювати від імені держави владні управлінські функції, юрисдикція якого поширюється на всю

територію України або на окрему адміністративно-територіальну одиницю [151]. Отже, державний орган і державний колегіальний орган за своєю сутністю є тотожними, відмінність полягає лише у формі правління (одноосібна чи колегіальна).

Оскільки законодавець застосовує саме поняття «інші органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим», вважаємо, що він тим самим створює універсальну категорію, яка охоплює всі без винятку державні органи, органи влади АР Крим, які не перелічені в п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції». Така універсальність є доволі обачним кроком з боку держави, адже органи державної влади постійно еволюціонують (ліквідуються, видозмінюються, створюються), тому перелічити їх усі в єдиній нормі складно (крім того, Закон України «Про запобігання корупції» довелося б значно розширювати за обсягом) [37, с. 170].

З приводу визначення, які саме працівники є посадовими та службовими особами інших державних органів, НАЗК роз'яснює, що для визначення суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» (відповідно до пп. «и» п. 1 ч. 1 ст. 3), «посадовими та службовими особами інших державних органів» слід вважати працівників державних органів, які: 1) здійснюють функції представників влади; 2) обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій. До представників влади належать, зокрема, працівники державних органів, які наділені правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання юридичними та фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості. Адміністративно-господарські функції (обов'язки) – це обов'язки з управління або розпорядження державним, комунальним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації забезпечення контролю за цими операціями тощо). Такі повноваження в різному обсязі є в начальників планово-господарських, постачальницьких, фінансових відділів і служб, їхніх заступників, керівників відділів підприємств тощо. Організаційно-розпорядчі функції (обов'язки) – це

обов'язки щодо здійснення керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності. Такі функції виконують, зокрема, керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних, комунальних підприємств, установ, організацій, структурних підрозділів, їхні заступники, особи, які керують ділянками робіт [162]. Інших працівників державних органів, які виконують функції з обслуговування або технічні функції, можна визнати посадовими чи службовими особами лише за умови, що разом із цими функціями вони виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції (обов'язки) [199].

Слід акцентувати на тому, що подавати декларацію зобов'язані всі члени державних колегіальних органів, а не лише їх голова, посадова чи службова особа. Хоча, відповідно до висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 17 листопада 2020 року № 16/3-2020/213677 на проєкт Закону «Про саморегулювання господарської та професійної діяльності», державні колегіальні органи за своєю природою є органами виконавчої влади, основне функціональне призначення яких полягає у виконанні Конституції України та законів України, інших актів законодавства, тому їх не варто спеціально виокремлювати [35].

13. Керівник Офісу Президента України, його Перший заступник і заступники, уповноважені, прес-секретар Президента України [151].

14. Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його помічники, радники, помічники, радники Президента України (крім осіб, посади яких належать до патронатної служби та які обіймають їх на громадських засадах) [151].

15. Члени правління Фонду соціального страхування України, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Пенсійного фонду, Наглядової ради Пенсійного фонду [151].

Зазначені вище особи також уповноважені на виконання функцій держави. Декларацію подавати зобов'язаний не лише Президент України, а й його оточення (радники, помічники, керівники апарату Офісу Президента України, Ради національної безпеки і оборони України тощо), що засвідчує прозорість їхньої діяльності.

16. Посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені в п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», члени Ради Національного банку України (крім Голови Національного банку України), особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого понад 50 відсотків акцій (часток) належать державі, члени Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, які не є особами, зазначеними в п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», посадові особи й інспектори Інспекції із забезпечення якості Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, члени Ради Аудиторської палати України, посадові особи Аудиторської палати України та працівники комітету з контролю якості аудиторських послуг Аудиторської палати України та комітетів з контролю якості аудиторських послуг професійних організацій аудиторів та бухгалтерів, Голова, заступники Голови, інші члени Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, крім обраних з числа здобувачів вищої освіти та представників всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців, а також посадові особи секретаріату Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти [151].

Тлумачення поняття «особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» не викликає особливих складнощів, однак з'являються певні питання під час з'ясування змісту поняття осіб, які в межах Закону України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – посадові особи юридичних осіб публічного права. Це пов'язано з відсутністю

нормативного визначення поняття «посадова особа юридичних осіб публічного права» у цьому Законі [110, с. 126; 115, с. 130–131; 118, с. 136]. Під час визначення цього поняття слід керуватися роз'ясненнями НАЗК.

Для вирішення питання щодо належності осіб до посадових осіб юридичних осіб публічного права необхідно розмежувати статус юридичних осіб публічного та приватного права (якщо статут, інший правовстановлювальний документ юридичної особи не містить чіткого визначення такого статусу). Відповідно до положень ч. 2 ст. 167 та ч. 2 ст. 169 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України державні та комунальні підприємства, а також освітні заклади, спільні комунальні підприємства належать саме до юридичних осіб публічного права, безвідносно до мети їхньої діяльності [120, с. 75; 121, с. 139; 200; 202].

У контексті положень ЦК України, Господарського кодексу України, інших законів України можна сформулювати найсуттєвіші ознаки юридичної особи публічного права: 1) створення на підставі: розпорядчого акта Президента України, органу державної влади, органу влади АР Крим або органу місцевого самоврядування (абз. 3 ч. 2 ст. 81 ЦК України) [202]; у випадках, встановлених законом, – установчого документа (абз. 2 ч. 3 ст. 81 ЦК України) [202]; 2) визначення правового статусу ЦК України або окремим законом України (наприклад, розділ II Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [149], ст. 10, 11 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [156] тощо); 3) метою та основним видом діяльності юридичної особи є реалізація публічних функцій держави чи територіальної громади, які покладені на них Конституцією та законом України (наприклад, ст. 10 Закону України «Про фермерське господарство» [164], ст. 17 Закону України «Про вищу освіту» [140] тощо); 4) допоміжний характер підприємницької діяльності до її основної діяльності. Юридичній особі публічного права не обов'язково мають бути притаманні всі зазначені ознаки [200].

Для з'ясування питання, чи належить та певна юридична особа (об'єднання юридичних осіб) до юридичних осіб публічного або приватного права, необхідно аналізувати всю сукупність нормативно-правових актів і правовстановлювальних документів, які визначають правовий статус безпосередньо цієї юридичної особи (об'єднання). Посадовими особами юридичних осіб публічного права слід вважати осіб, які мають повноваження здійснювати організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції. У разі визначення посадових осіб на державних підприємствах слід урахувати положення ч. 3 ст. 65 Господарського кодексу України [43]. Так, посадовими особами підприємства є керівник, головний бухгалтер, члени наглядової ради (у разі її утворення), виконавчого органу й інших органів управління підприємств. Однак цей перелік для завдань декларування не є вичерпним [200].

Визначаючи, чи є працівник юридичної особи публічного права посадовою особою, ураховують обсяг і характер здійснюваних ним функцій, тобто визначальним є обсяг повноважень відповідного працівника. Тому навіть у разі невизначення працівника посадовою особою в статутних чи інших внутрішніх документах підприємства він може бути посадовою особою і бути суб'єктом декларування в контексті Закону України «Про запобігання корупції» (з огляду на здійснювані ним адміністративно-господарські й організаційно-розпорядчі функції) [200].

Зазначені вище особи є суб'єктами кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України. Однак ст. 3 і 45 Закону України «Про запобігання корупції» виокремлюють й інші категорії осіб, які зобов'язані подавати декларації, проте вони, відповідно до ст. 366-2 КК України, чомусь не є суб'єктами цього кримінального правопорушення. Наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції»: 1) особа, яка претендує на зайняття посади, зазначеної в п. 1, пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», й особа, зазначена в п. 4 (крім осіб, які балотуються кандидатами в депутати Верховної Ради АР Крим, місцевих рад, на посади сільських, селищних, міських голів) ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання

корупції», до призначення або обрання на відповідну посаду подає в установленому порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік. Особа, обрана депутатом Верховної Ради АР Крим, депутатом місцевої ради, сільським, селищним, міським головою, подає таку декларацію впродовж п'ятнадцяти календарних днів з дня набуття повноважень відповідно депутата, сільського, селищного, міського голови; 2) особи, зазначені в пп. «в» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», подають в установленому порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік у разі входження до складу конкурсної або дисциплінарної комісії, утвореної відповідно до законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», цього та інших законів України, Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», – протягом десяти календарних днів після входження (включення, залучення, обрання, призначення) до складу відповідної комісії, Громадської ради доброчесності; 3) особи, зазначені в пп. «г» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік у разі включення їх до Реєстру осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів), – протягом десяти календарних днів з дня включення до Реєстру [151].

Отже, суб'єктами декларування також є:

1. Представники громадських об'єднань, наукових установ, освітніх закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних і дисциплінарних комісій, утворених відповідно до законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про

судоустрій і статус суддів», і водночас не є особами, зазначеними у п. 1, пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» [151].

На нашу думку, положення зазначеного пункту викладено некоректно. Зокрема, не цілком зрозуміло, навіщо спершу перераховувати конкретних осіб, а потім зазначати всіх решту (представники громадських об'єднань, наукових установ, освітніх закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи...). У зв'язку із цим, пропонуємо зазначене речення замінити словом «члени» й викласти пп. «в» п. 2 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» в такій редакції: «в) члени конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», крім осіб, зазначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої цієї статті».

2. Особи, визнані такими, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархами), відповідно до Закону України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» [122, с. 88; 122, с. 126; 151].

Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів)», особою, яка має значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархом) для завдань цього Закону вважають фізичну особу, яка одночасно відповідає щонайменше трьом з таких ознак: 1) бере участь у політичному житті; 2) має значний вплив на медіа; 3) є кінцевим бенефіціарним власником суб'єкта господарювання, який після дня введення в дію Закону України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» є суб'єктом природних монополій або займає монопольне

(домінуюче) становище на ринку відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції» та протягом одного року поспіль підтримує або посилює таке становище; 4) підтверджена вартість активів особи та суб'єктів господарювання, бенефіціаром яких вона є, перевищує 1 мільйон прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня відповідного року [150].

Обов'язок подавати декларацію зазначеними особами обумовлений необхідністю здійснення контролю за їх впливом у політичній, фінансовій, медійній сферах діяльності суспільства й держави.

3. Кандидати на пост Президента України та кандидати в народні депутати України, зареєстровані в порядку, встановленому законом [151].

З огляду на зазначене, можна стверджувати, що такі особи хоча й зобов'язані подавати декларацію, проте не несуть відповідальності за декларування недостовірної інформації. Тоді не цілком зрозумілою є позиція законодавця щодо покладання такого обов'язку на цих осіб. Видається, що вони можуть подати будь-які відомості в декларації та не нести жодної відповідальності, у зв'язку з чим власне декларування втрачає свою значущість як заходу контролю. З метою вирішення цього питання пропонуємо встановити кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, для всіх суб'єктів декларування (229 (85,4 %) респондентів відповіли, що існує така необхідність) шляхом зміни примітки до ст. 366-2 КК України, яку викласти в такій реакції: «Суб'єктами декларування в цій статті та статті 366-3 цього Кодексу є особи, які відповідно до частин першої, другої та третьої статті 45 Закону України “Про запобігання корупції” зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». Відповідні зміни необхідно внести і в примітку до ст. 172-6 КУпАП.

Водночас є питання, яке потребує вирішення. Законодавець, зауважує Д. М. Міськів, не диференціював відповідальність за декларування недостовірної інформації залежно від статусу суб'єкта, на відміну від положень інших статей розділу XVII Особливої частини КК України [71, с. 295]. Ідеться про те, що немає жодної відмінності у відповідальності, до прикладу, військових посадових осіб Збройних Сил України й вищих посадових осіб держави (Президента України, Голови Верховної Ради України, його Першого заступника та заступника, Прем'єр-міністра України), хоча рівень суспільної небезпеки в цих випадках істотно різниться [71, с. 295; 115, с. 136; 118, с. 141].

Таку позицію поділяють й інші вчені. Зокрема, К. П. Рубан стверджує, що нова стаття про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації не містить жодних градацій у кваліфікації, які визначали б суворіше покарання для народних депутатів, високопосадовців і суддів, власне про що зазначено в Законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія)» [71, с. 295–296]. Тобто фактично, максимальна відповідальність за сотні тисяч прихованих статків і мільйони, а подекуди й мільярди гривень буде однакова, та ще й з можливістю через три роки повернутися на політичну арену України. Ця ситуація може бути пов'язана з призначенням цієї норми викрити дрібних чиновників, а не протидіяти великій корупції [71, с. 296; 115, с. 135; 118, с. 141; 175, с. 157].

Водночас слід спрямовувати увагу на те, що Закон України «Про запобігання корупції» також виокремлює такі категорії посад [71, с. 296]. Відповідно до примітки до ст. 51-3 зазначеного Закону, службовими особами, які займають відповідальне й особливо відповідальне становище є Президент України, Прем'єр-міністр України, член Кабінету Міністрів України, перший заступник або заступник міністра, член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та

надання послуг поштового зв'язку, Антимонопольного комітету України, уповноважений з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель, Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Голова Фонду державного майна України, його перший заступник або заступник, член Центральної виборчої комісії, член, інспектор Вищої ради правосуддя, член, інспектор Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, народний депутат України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений із захисту державної мови, члени Національної комісії зі стандартів державної мови, Директор Національного антикорупційного бюро України, його перший заступник та заступник, Голова Національного агентства з питань запобігання корупції та його заступники, Генеральний прокурор, його перший заступник і заступник, Голова Національного банку України, його перший заступник і заступник, член Ради Національного банку України, Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник та заступник, Керівник Офісу Президента України, його перший заступник і заступник, Постійний Представник Президента України в АР Крим, його перший заступник і заступник, радник або помічник Президента України, Прем'єр-міністра України, особи, посади яких належать до посад державної служби категорії «А» або «Б», й особи, посади яких ч. 1 ст. 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» віднесені до першої-третьої категорій, а також судді, судді Конституційного Суду України, прокурори, слідчі й дізнавачі, керівники, заступники керівників державних органів, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, їх апаратів і самостійних структурних підрозділів, керівники, заступники керівників державних органів, органів влади АР Крим, юрисдикція яких поширюється на територію однієї або кількох областей, АР Крим, міст Києва або Севастополя, керівників державних органів, органів влади АР Крим, юрисдикція яких поширюється на територію одного або кількох районів, міста республіканського в АР Крим або обласного значення, району в місті, міста районного значення, військові посадові особи вищого офіцерського складу [71, с. 296–297; 151].

Крім того, у ст. 368, 368-5, 369 та 382 КК України є градація кримінальної відповідальності залежно від категорії посад: 1) службові особи, які займають відповідальне становище; 2) службові особи, які займають особливо відповідальне становище [71, с. 297; 99].

З огляду на зазначене, пропонуємо ст. 366-2 і 366-3 КК України доповнити ознаками, які обтяжують відповідальність, – вчинення діяння службовою особою, яка займає відповідальне становище, та службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище (таку необхідність засвідчили 70,5 % респондентів) [71, с. 297]. Крім того, у ст. 368 КК України п. 2 і 3 примітки виключити, натомість примітку ст. 366-2 КК України доповнити положеннями такого змісту: «2. Службовими особами, які займають відповідальне становище, у статтях 366-2, 366-3, 368, 368-5, 369 та 382 цього Кодексу є особи, зазначені в пункті 1 примітки до статті 364 цього Кодексу, посади яких згідно зі статтею 6 Закону України «Про державну службу» належать до категорії «Б», судді, прокурори, слідчі й дізнавачі, а також інші, крім зазначених у пункті 2 примітки до цієї статті, керівники та заступники керівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів й одиниць [71, с. 297]. 3. Службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, у статтях 366-2, 366-3, 368, 368-5, 369 та 382 цього Кодексу є: 1) Президент України, Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України, перші заступники та заступники міністрів, Голова та член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голова та член Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Голова та член Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Голова та державний уповноважений Антимонопольного комітету України, Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Голова Фонду державного майна України, його перший заступник та заступники, Голова та член Центральної виборчої комісії, народні депутати України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Директор Національного антикорупційного бюро України, Директор Бюро економічної безпеки України,

Директор Державного бюро розслідувань, Генеральний прокурор, його перші заступники та заступники, Голова Конституційного Суду України, його заступники та судді Конституційного Суду України, Голова Верховного Суду, його заступники та судді Верховного Суду, голови вищих спеціалізованих судів, їх заступники та судді вищих спеціалізованих судів, Голова Національного банку України, його перший заступник і заступники, Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник і заступники, Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим, його перший заступник та заступники, радники та помічники Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України; 2) особи, посади яких згідно зі статтею 6 Закону України «Про державну службу» належать до категорії «А»; 3) особи, посади яких згідно зі статтею 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» віднесені до першої та другої категорій посад в органах місцевого самоврядування» [71, с. 297–298].

Зазначені зміни дадуть змогу встановити відповідальність за декларування недостовірної інформації щодо всіх категорій суб'єктів декларування, а також диференціювати кримінальну відповідальність залежно від категорії посади, що своєю чергою сприятиме ефективному застосуванню досліджуваної кримінально-правової норми [71, с. 298].

Також слід зазначити, що декларування недостовірної інформації за своєю сутністю не може бути вчинено від імені та в інтересах юридичної особи, а тому підстав застосовувати заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб немає.

Проаналізувавши суб'єкт декларування недостовірної інформації, можна дійти таких **висновків**.

Визначено, що суб'єкт декларування недостовірної інформації є спеціальним – суб'єкт декларування, тобто особи, які відповідно до ч. 1 і 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Аргументовано необхідність встановити кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації щодо всіх осіб, які зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (доцільність таких змін засвідчили 85,4 % опитаних). Суб'єктами кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, також можуть бути: 1) представники громадських об'єднань, наукових установ, освітніх закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних і дисциплінарних комісій, утворених відповідно до законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», водночас не є особами, зазначеними в п. 1, пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»; 2) особи, визнані такими, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархами), відповідно до Закону України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів)»; 3) кандидати на пост Президента України та кандидати в народні депутати України, зареєстровані в порядку, встановленому законом.

Щоб встановити кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, для всіх суб'єктів декларування пропонуємо примітку до ст. 366-2 КК України викласти в такій редакції: «Суб'єктами декларування в цій статті та статті 366-3 цього Кодексу є особи, які відповідно до частин першої, другої та третьої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». Відповідні зміни необхідно внести і в примітку до ст. 172-6 КУпАП.

Обґрунтовано, що положення пп. «в» п. 2 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» в такій редакції: «в) члени конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», крім осіб, зазначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої цієї статті» (доцільність таких змін засвідчили 49,3 % опитаних).

Науково підтверджено, що є проблемне питання, пов'язане з відсутністю диференціації відповідальності за декларування недостовірної інформації залежно від статусу суб'єкта.

З метою вирішення цього питання пропонуємо ст. 366-2 і 366-3 КК України доповнити ознаками, які обтяжують відповідальність, – вчинення діяння службовою особою, яка займає відповідальне становище та службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище (таку необхідність засвідчили 70,5 % респондентів). Крім того, у ст. 368 КК України п. 2 і 3 примітки виключити, натомість примітку ст. 366-2 КК України доповнити положеннями такого змісту: «2. Службовими особами, які займають відповідальне становище, у статтях 366-2, 366-3, 368, 368-5, 369 та 382 цього Кодексу є особи, зазначені в пункті 1 примітки до статті 364 цього Кодексу, посади яких згідно зі статтею 6 Закону України «Про державну службу» належать до категорії «Б», судді, прокурори, слідчі й дізнавачі, а також інші, крім зазначених у пункті 2 примітки до цієї статті, керівники та заступники керівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів й одиниць. 3. Службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, у статтях 366-2, 366-3, 368, 368-5, 369 та 382 цього Кодексу є: 1) Президент України, Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України, перші заступники та заступники міністрів, Голова та член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голова та член

Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Голова та член Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Голова та державний уповноважений Антимонопольного комітету України, Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Голова Фонду державного майна України, його перший заступник та заступники, Голова та член Центральної виборчої комісії, народні депутати України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Директор Національного антикорупційного бюро України, Директор Бюро економічної безпеки України, Директор Державного бюро розслідувань, Генеральний прокурор, його перші заступники та заступники, Голова Конституційного Суду України, його заступники та судді Конституційного Суду України, Голова Верховного Суду, його заступники та судді Верховного Суду, голови вищих спеціалізованих судів, їх заступники та судді вищих спеціалізованих судів, Голова Національного банку України, його перший заступник і заступники, Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник і заступники, Постійний Представник Президента України в АР Крим, його перший заступник і заступники, радники та помічники Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України; 2) особи, посади яких згідно зі статтею 6 Закону України «Про державну службу» належать до категорії «А»; 3) особи, посади яких згідно зі статтею 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» віднесені до першої та другої категорій посад в органах місцевого самоврядування».

2.4. Суб'єктивна сторона декларування недостовірної інформації

Встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації в положеннях кримінального законодавства України спричиняє складнощі пов'язані з розумінням змісту цього діяння, правильним тлумаченням його окремих положень, а також проблеми, відмежування цього

складу кримінального правопорушення від суміжних складів, зокрема й адміністративних правопорушень [72, с. 304; 77, с. 212]. Одним із таких проблемних аспектів є суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України. Зміст їх обумовлений як загальнотеоретичними аспектами в трактуванні ознак цього елементу складу кримінального правопорушення, так і специфікою тлумачення ознак суб'єктивної сторони безпосередньо складу декларування недостовірної інформації [72, с. 304; 77, с. 212; 117, с. 69–70].

Суб'єктивною стороною слід вважати психічну діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості та волі до суспільно небезпечного діяння, яке вона вчиняє, і до його наслідків. Встановлення всіх ознак суб'єктивної сторони – завершальний етап у констатації складу кримінального правопорушення як єдиної підстави кримінальної відповідальності. Тому з'ясування суб'єктивної сторони має важливе значення [77, с. 212; 89, с. 177–178; 138, с. 144]. Значущість суб'єктивної сторони полягає в тому, що вона: 1) є обов'язковим елементом будь-якого складу кримінального правопорушення; 2) надає можливість відмежувати суспільно небезпечне діяння від малозначного чи не кримінально караного; 3) впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення; 4) впливає на ступінь тяжкості суспільно небезпечного діяння та на покарання [77, с. 213; 138, с. 145]. На практиці встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення спричиняє чи не найбільше проблем, адже ця обов'язкова ознака будь-якого складу злочину або кримінального проступку перебуває всередині суб'єкта, протікає в його свідомості [37, с. 179; 77, с. 213].

У доктрині кримінального права суб'єктивною стороною вважають сукупність обов'язкових і факультативних ознак, які характеризують внутрішню сторону кримінального правопорушення, виражену через психічне ставлення особи до вчинюваного суспільно небезпечного діяння та його наслідків [77, с. 213]. Водночас загальновизнаним є віднесення до обов'язкової ознаки цього елементу складу кримінального правопорушення вини, а до факультативних, у

разі відсутності вказівки на них у конкретній статті КК України, – мети, мотиву й емоційного стану [3, с. 222; 37, с. 179–181; 77, с. 212].

Відповідно до ст. 23 КК України, виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК України, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності [77, с. 212; 99]. Тобто, законодавець встановлює дві можливі форми вини: умисел і необережність, які своєю чергою, поділяються на певні види. Кожен вид вини розглядають крізь призму двох ознак: інтелектуальної та вольової. Інтелектуальна ознака вини, слушно вказує П. Л. Фріс, вирізняється усвідомленням особою суспільно небезпечного характеру власної поведінки, що охоплює розуміння об'єкта кримінального правопорушення, об'єктивної сторони (зокрема час, місце, обстановка, спосіб, знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення, у випадку, коли ці ознаки включено як конструктивні до складу конкретного діяння). Під час вчинення кваліфікованого або привілейованого кримінального правопорушення обставини, які його характеризують, також мають бути охоплені свідомістю особи. У разі вчинення кримінальних правопорушень з матеріальним складом свідомість особи має охоплювати наслідки суспільно небезпечного діяння [77, с. 213]. Вольова ж ознака вини своєю чергою, визначається як «бажання», чи свідоме припущення», або «легковажний розрахунок на недопущення» настання суспільно небезпечних наслідків своєї діяльності. Вольова сфера поширюється виключно на наслідки діяльності. Водночас різні види вольового ставлення до наслідків визначають різні види вини [37, с. 183; 77, с. 212; 195, с. 125].

Аналіз положень ст. 366-2 КК України засвідчує, що із суб'єктивної сторони це кримінальне правопорушення характеризується умисною формою вини, адже це безпосередньо визначено в диспозиції ч. 1 і 2 відповідно, зокрема: «Умисне внесення суб'єктом декларації завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України “Про запобігання корупції”...» [77, с. 213; 99]. Крім того, словосполучення «завідомо недостовірні відомості» у диспозиції ст. 366-2 КК України вказує на умисний характер такого

діяння [77, с. 213; 115, с. 141; 117, с. 70; 118, с. 148]. Проте конкретний вид умислу в досліджуваному кримінальному правопорушенні законодавець не визначає.

Судову практику щодо притягнення до кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, Д. Ф. Волонець проаналізував на предмет конкретизації виду умислу в рішеннях суду. У більшості судових рішень судді лише доходили висновку, про те, що кримінальному правопорушенню у вигляді декларування недостовірної інформації притаманна тільки умисна форма вини. Такий умовивід робили виключно на підставі прямої вказівки на це в ст. 366-1 КК України (нині – ст. 366-2 і 366-3 КК України) (наприклад, вироки Шевченківського районного суду Харківської області від 28 березня 2019 року № 637/243/19 [34; 77, с. 213], Костянтинівського міськрайонного суду Донецької області від 1 вересня 2017 року № 233/3239/17 [30], Оржицького районного суду Полтавської області від 7 грудня 2018 року № 1-кп/543/133/18 [32; 77, с. 213–214]) без детального аналізу цього питання. Крім того, суди не визначали вид умислу, притаманний даному кримінальному правопорушенню. Отже, суди обмежувалися переважно постулатом про те, що кримінальному правопорушенню у вигляді декларування недостовірної інформації притаманна лише умисна форма вини [37, с. 185–186; 77, с. 214].

Водночас в окремих випадках суди не тільки встановлювали умисну форму вини, а й визначали вид умислу [77, с. 214]. Зокрема, у вирокі Лисичанського міського суду Луганської області від 16 жовтня 2018 року № 415/5128/17 зазначено, що *із суб'єктивної сторони кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366-1 КК України, характеризується лише прямим умислом, тобто особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачає його суспільно небезпечні наслідки та бажає їх настання. Умисел є однією із форм вираження вини як обов'язкової ознаки будь-якого складу злочину, що підлягає доказуванню як на досудовому розслідуванні, так і під час судового розгляду, шляхом аналізу всіх зібраних у кримінальному провадженні*

доказів, адже кримінальна відповідальність особи можлива лише тоді, коли буде доведено вину особи у вчиненому кримінальному правопорушенні, обов'язок щодо доказування якого, відповідно до ч. 1 ст. 92 КПК України покладено на орган державного обвинувачення [31; 37, с. 186]. Учений стверджує що в цьому вироку суд дійшов висновку про те, що декларуванню недостовірної інформації, як і кримінальному правопорушенню у вигляді неподання відповідної декларації, притаманна виключно умисна форма вини, вид умислу – прямий. Утім, такий умовивід, навряд чи, можна назвати доведеним, адже суд навів жодних переконливих аргументів на його користь [37, с. 186; 77, с. 214].

Натомість Д. М. Міськів переконує, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366-2 КК України, може бути вчинено як з прямим, так і непрямим умислом. Дослідник зазначає, що не можна цілком виключати можливість вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, із непрямим умислом. Наприклад, коли в суб'єкта декларування чимало об'єктів декларування, і деякі з них він не задекларував (з огляду на аналіз декларацій окремих суб'єктів, на практиці такі випадки можливі), хоча усвідомлював, що міг задекларувати не все. Звісно, це суперечить традиціям теорії кримінального права, адже, за загальним правилом, «завідомість» вказує саме на прямий умисел. Однак вбачається, що в такому наведеному прикладі особа вчиняє діяння все-таки з непрямим умислом [77, с. 214; 115, с. 142–143; 118, с. 149–150]. Схожу позицію обстоюють І. М. Копотун та деякі інші вчені [131, с. 678]. Водночас М. І. Мельник, М. І. Хавронюк, В. І. Борисов не поділяють таку думку й зазначають, що в діях особи, яка декларує недостовірну інформацію, наявний лише прямий умисел, що засвідчує слово «завідомо». За такої завідомості особа усвідомлює, що зміст відомостей, внесених нею до декларації, не відповідає дійсності [37, с. 189; 77, с. 214; 91, с. 626; 129, с. 873; 130, с. 881; 132, с. 1170]. Водночас І. І. Митрофанов доводить, що суб'єктивна сторона декларування недостовірних відомостей характеризується умисною формою вини, тож умисел має бути прямим, за якого особа усвідомлює суспільну небезпеку свого діяння та бажає ухилитися від

своєчасного подання декларації або задекларувати завідомо недостовірні відомості в декларації стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість (коли такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб). Таке бажання є обов'язковим елементом суб'єктивної сторони. У цьому зв'язку слід спрямувати увагу на ту обставину, що інформація, зафіксована в поданій декларації, повинна бути завідомо перекрученою, а особа, яка її подає, має це усвідомлювати до того моменту, коли вона заповнить електронну форму на офіційному веб сайті НАЗК [77, с. 214; 110, с. 126].

На думку О. О. Дудорова, Р. О. Мовчана і В. Г. Сеника, вказівка на «завідомість» виключає можливість притягнення до відповідальності за необережне подання недостовірної інформації. Нерідко причиною неправильного заповнення декларацій є нерозуміння положень доволі складного законодавства про запобігання корупції. Слушними, а отже прийнятними для потреб застосування досліджуваної норми видаються міркування З. А. Загинеї-Заболотенко, яка зазначає, що якщо суб'єкт декларування не вказав в е-декларації на об'єкт нерухомості, яким користується з будь-яких підстав, передбачених законом, або не зазначив його вартості, це не може бути поставлено у вину суб'єкту декларування під час кваліфікації за ст. 366-1 КК України (нині – ст. 366-2 і 366-3 КК України) як подання таким суб'єктом завідомо недостовірних відомостей в е-декларації. Крім того, вказівка на об'єкт нерухомості як місце фактичного проживання та його відсутність у розділі 3 «Об'єкти нерухомості» е-декларації свідчить про відсутність прямого умислу на вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-1 КК України (нині – ст. 366-2 і 366-3 КК України), що виключає визнання його винним, а отже, кваліфікацію за цією статтею [52, с. 307; 54, с. 24–25; 77, с. 214–215].

З огляду на зазначене вище, можна стверджувати, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366-2 КК України, вчиняють з умисною формою вини, зокрема з прямим умислом [77, с. 215].

Прямий умисел має дві ознаки: інтелектуальну й вольову. Хоча зазначені вище вчені й досліджують суб'єктивну сторону декларування недостовірної інформації, інтелектуальний та вольовий моменти (аспекти) не конкретизують. З приводу цього Д. М. Міськів зауважує, що внесення суб'єктом декларування недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, слід кваліфікувати як умисне тоді, коли буде доведено, що: 1) особа достовірно знала про доходи, майно, інші активи, а також видатки, які підлягають декларуванню, знала про наявність (відсутність) у неї або членів її сім'ї таких доходів, майна, інших активів чи видатків, а також про їх вартість; 2) бажала не вказувати таких доходів, майна, інших активів чи видатків (вказати за їх відсутності насправді), або зазначити неправдиву їх вартість [77, с. 215; 115, с. 162; 118, с. 174]. Попри те, що акцентує вчений на певних ознаках, які повинен усвідомлювати суб'єкт декларування під час вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, він не визначає ознаки якого виду умислу висвітлено [77, с. 215].

На нашу думку, інтелектуальний момент психічного ставлення особи до власних діянь, передбачених ст. 366-2 КК України, має охоплювати усвідомлення особою таких ознак: 1) предмет кримінального правопорушення – завідомо недостовірні відомості; 2) обов'язок подання декларації та строки подання виправленої декларації (кандидата на посаду, щорічна, після звільнення тощо, упродовж семи днів після подання декларації суб'єкт декларування має право подати виправлену декларацію, але не більше ніж три рази) [72, с. 304; 77, с. 215; 151]; 3) власних суспільно небезпечних діянь (внесення недостовірних відомостей до декларації та її оприлюднення на сайті НАЗК з урахуванням строків і допустимої кількості подання виправленої декларації). Вольовий момент психічного ставлення особи до власних діянь, передбачених ст. 366-2 КК України, полягає в тому, що особа бажає вчинити відповідні суспільно небезпечні діяння (внести недостовірні відомості до декларації та її

оприлюднити на сайті НАЗК з урахуванням строків і допустимої кількості подання виправленої декларації) [72, с. 304; 77, с. 215].

З огляду на запропоновані зміни, зокрема доповнення ст. 366-2 КК України частинами 3–5, вважаємо доцільним визначити ознаки прямого умислу цих діянь. Інтелектуальний момент (аспект) психічного ставлення особи до власних діянь, передбачених ч. 3 ст. 366-2 КК України, має охоплювати усвідомлення особою таких ознак: 1) предмет кримінального правопорушення – завідомо недостовірні відомості; 2) обов'язок повідомлення про суттєві зміни в майновому стані); 3) власних суспільно небезпечних діянь (внесення недостовірних відомостей до повідомлення про суттєві зміни в майновому стані та її оприлюднення на сайті НАЗК). Вольовий момент полягає в бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні діяння (внести недостовірні відомості до повідомлення про суттєві зміни в майновому стані та їх оприлюднити на сайті НАЗК) [72, с. 304–305; 77, с. 215].

Інтелектуальний момент (аспект) в ч. 4 і 5 ст. 366-2 КК України має охоплювати усвідомлення особою таких ознак: 1) предмет кримінального правопорушення – завідомо недостовірні відомості; 2) обов'язок подання декларації та строки подання виправленої декларації (кандидата на посаду, щорічна, після звільнення тощо, упродовж семи днів після подання декларації суб'єкт декларування має право подати виправлену декларацію, але не більше ніж три рази) [72, с. 305; 77, с. 216; 151]; 3) власних суспільно небезпечних діянь (внесення недостовірних відомостей до декларації та її оприлюднення на сайті НАЗК з урахуванням строків і допустимої кількості подання виправленої декларації); 4) правовий статус посади, яку займає суб'єкт декларування, зокрема чи є вона службовою особою, яка займає відповідальне становище (ч. 4 зазначеної статті), або службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище (ч. 5 зазначеної статті). Вольовий момент (аспект) полягає в бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні діяння (внести недостовірні відомості до декларації та її оприлюднити на сайті НАЗК з урахуванням строків і допустимої кількості подання виправленої декларації) [72, с. 305; 77, с. 216].

Інші ознаки суб'єктивної сторони, такі як мотив, мета й емоційний стан, є факультативними ознаками, а тому на кваліфікацію декларування недостовірної інформації не впливають [77, с. 216].

Попри те, що законодавець у ст. 366-2 КК України вказав на умисну форму вини, її встановлення під час досудового розслідування чи судового розгляду становить складнощі.

Аналіз судової практики засвідчує, що якщо особа сумлінно помилялася щодо протиправності вчиненого нею діяння, ознаки якого як кримінальне правопорушення передбачені КК України і нормативним актом, договором або правовим звичаєм, що не є законом про кримінальну відповідальність, то вона через відсутність вини кримінальній відповідальності не підлягає. У разі, якщо з урахуванням обставин провадження особа могла уникнути такої помилки, її діяння вважають вчиненим через необережність. Перевага такого варіанту розв'язання проблеми (порівняно з уточненням легального описання умислу, в основу якого можна було б покласти диз'юнкцію – усвідомлення особою суспільної небезпеки свого діяння чи його протиправності) вбачається в тому, щоб було акцентовано не на незнанні закону (а тому скасовувати відповідну конституційну презумпцію, з огляду на її прагматизм, у жодному разі не слід), а на помилці – неправильному сприйнятті змісту нормативно-правового акта чи іншого відмінного від КК України джерела (у випадку зі ст. 366-2 КК України – передусім положень розділу VII «Фінансовий контроль» Закону України «Про запобігання корупції») [52, с. 307; 77, с. 216].

Під час притягнення осіб до кримінальної відповідальності спричиняє складнощі розмежування умислу й технічної помилки в процесі заповнення декларації. У такому випадку слід зосередити увагу на загальній кількості схожих об'єктів декларування та наявності документації, необхідної для заповнення декларації (правовстановлювальні документи, інформативні документи про об'єкт декларування тощо) [77, с. 216].

Ще одним проблемним аспектом під час доведення умислу та вини загалом є внесення чи невнесення відомостей до декларації, які надає член сім'ї.

Суб'єкт декларування не може бути притягнений до адміністративної або кримінальної відповідальності за подання в декларації недостовірних відомостей, які були надані йому членом сім'ї, якщо суб'єкту декларування не було відомо про недостовірність таких відомостей на момент подання декларації. Якщо недостовірні відомості, зазначені в декларації, суб'єкт декларування отримав від члена сім'ї, то відповідальність може наставати лише в тому випадку, коли суб'єкт декларування усвідомлював недостовірність таких відомостей, але, попри це, свідомо зазначив їх у декларації [52, с. 307–308; 77, с. 216].

У разі відмови члена сім'ї суб'єкта декларування надати будь-які відомості чи їх частину для заповнення декларації суб'єкт декларування зобов'язаний зазначити про це в декларації, відобразивши всю відому йому інформацію про такого члена сім'ї, визначену п. 1–12 ч. 1 ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції» [77, с. 216; 151]. Тобто потенційний корупціонер може не заповнювати відомості про майно своїх членів сім'ї, обґрунтовуючи це відсутністю відомостей або відмовою таких осіб надати певні відомості [52, с. 308; 77, с. 216–217]. Зрозуміло, що констатація відсутності обізнаності особи про недостовірність поданої нею в декларації інформації не може ґрунтуватися лише на словах цієї особи й інших зацікавлених осіб. Зокрема, факт подання особою неправдивих відомостей у декларації слід оцінювати в сукупності з її попередньою та подальшою поведінкою. Учені зазначають, що суб'єктивні процеси є такими, які прямо не спостерігаються; їх не можна виміряти якимись приладами. Вину як щось суб'єктивне можна визначити тільки шляхом аналізу й оцінювання об'єктивних обставин вчиненого особою правопорушення. Тому досягнення істини під час дослідження суб'єктивних властивостей вчиненого діяння є відносним і цілком залежить, з одного боку, від сукупності об'єктивних фактів, зібраних і зафіксованих у встановленому порядку як докази, та, з другого – від правозастосувача, його досвіду, знань, суб'єктивних особливостей [52, с. 308; 77, с. 217].

Проаналізувавши суб'єктивну сторону декларування недостовірної інформації, можна дійти таких **ВИСНОВКІВ**.

Науково доведено, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366-2 КК України, вчиняють з умисною формою вини, зокрема з прямим умислом [77, с. 217].

Аргументовано, що інтелектуальний момент (аспект) психічного ставлення особи до власних діянь, передбачених ст. 366-2 КК України, має охоплювати усвідомлення особою таких ознак: 1) предмет кримінального правопорушення – завідомо недостовірні відомості; 2) обов'язок подання декларації та строки подання виправленої декларації (кандидата на посаду, щорічна, після звільнення тощо, упродовж семи днів після подання декларації суб'єкт декларування має право подати виправлену декларацію, але не більше ніж три рази); 3) власних суспільно небезпечних діянь (внесення недостовірних відомостей до декларації та її оприлюднення на сайті НАЗК з урахуванням строків і допустимої кількості подання виправленої декларації). Вольовий момент (аспект) психічного ставлення особи до власних діянь, передбачених ст. 366-2 КК України, полягає в тому, що особа бажає вчинити відповідні суспільно небезпечні діяння (внести недостовірні відомості до декларації та її оприлюднити на сайті НАЗК з урахуванням строків та допустимої кількості подання виправленої декларації) [77, с. 217].

З огляду на запропоновані зміни, інтелектуальний момент (аспект) психічного ставлення особи до власних діянь, передбачених ч. 3 ст. 366-2 КК України, має охоплювати усвідомлення особою таких ознак: 1) предмет кримінального правопорушення – завідомо недостовірні відомості; 2) обов'язок повідомлення про суттєві зміни в майновому стані); 3) власних суспільно небезпечних діянь (внесення недостовірних відомостей до повідомлення про суттєві зміни в майновому стані та її оприлюднення на сайті НАЗК). Вольовий момент (аспект) полягає в бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні діяння (внести недостовірні відомості до повідомлення про

суттєві зміни в майновому стані та їх оприлюднити на сайті НАЗК) [72, с. 305; 77, с. 217].

Інтелектуальний момент в ч. 4 і 5 ст. 366-2 КК України має охоплювати усвідомлення особою таких ознак: 1) предмет кримінального правопорушення – завідомо недостовірні відомості; 2) обов'язок подання декларації та строки подання виправленої декларації (кандидата на посаду, щорічна, після звільнення тощо, упродовж семи днів після подання декларації суб'єкт декларування має право подати виправлену декларацію, але не більше трьох разів); 3) власних суспільно небезпечних діянь (внесення недостовірних відомостей до декларації та її оприлюднення на сайті НАЗК з урахуванням строків та допустимої кількості подання виправленої декларації); 4) правовий статус посади, яку займає суб'єкт декларування, зокрема чи є вона службовою особою, яка займає відповідальне становище (ч. 4 зазначеної статті) або службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище (ч. 5 зазначеної статті). Вольовий момент полягає в бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні діяння (внести недостовірні відомості до декларації та її оприлюднити на сайті НАЗК з урахуванням строків та допустимої кількості подання виправленої декларації) [77, с. 217].

Обґрунтовано, що суб'єкт декларування не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, якщо неправдиві відомості надано йому членом сім'ї, і при цьому суб'єкту декларування не було відомо про недостовірність таких відомостей на момент подання декларації. Якщо недостовірні відомості, зазначені в декларації, суб'єкт декларування отримав від члена сім'ї, то відповідальність може наставати лише в тому випадку, коли суб'єкт декларування усвідомлював недостовірність таких відомостей, але попри це свідомо зазначив їх у декларації [77, с. 218].

Висновки до розділу 2

За результатами вивчення об'єктивних і суб'єктивних ознак декларування недостовірної інформації сформульовано такі висновки.

Констатовано, що правова норма, яка передбачає кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації, є бланкетною і відсилає до Закону України «Про запобігання корупції».

Під недостовірною інформацією в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, слід розуміти розбіжності доходів і витрат суб'єкта декларування (достатність офіційно отриманих доходів для придбання та/або утримання майна; неправдиві відомості щодо наявності та/або доходів від нерухомого майна, рухомого майна, корпоративних прав, нематеріальних активів, будь-яких інших доходів), вартість яких відрізняється від достовірних на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

З огляду на зміст ст. 366-2 КК України та сутність декларування, аргументовано, що потерпілим від декларування недостовірної інформації є держава та суспільство.

Обов'язковою ознакою складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, є діяння у формі активної поведінки особи – дії.

Визначено, що внесенням суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларацію слід вважати внесення до електронної форми декларації, розміщеної на офіційному веб сайті НАЗК, відомостей, які підлягають обов'язковому внесенню та цілком або частково не відповідають дійсності, і відправлені до Національного агентства з питань запобігання корупції декларації з такими відомостями.

Обґрунтовано, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366-2 КК України, має формальний склад (обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є лише діяння), і його слід вважати закінченим з моменту вчинення

такого суспільно небезпечного діяння, тобто з моменту внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Однак, з огляду на окремі положення Закону України «Про запобігання корупції», декларування недостовірної інформації слід вважати закінченим не з моменту внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації або повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, а з моменту закінчення строку та кількості спроб її виправлення або з моменту закінчення 10-денного строку, необхідного для повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про суттєві зміни в майновому стані (таке положення підтвердили 43 % опитаних).

Науково доведено, що подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у повідомленні про суттєві зміни в майновому стані також є формою прояву об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України. У зв'язку із цим запропоновано ст. 366-2 КК України доповнити ч. 3 диспозицією такого змісту: «3. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб» (доцільність таких змін засвідчили 43 % опитаних).

2. Суб'єктом декларування недостовірної інформації є спеціальний – суб'єкт декларування, тобто особи, які відповідно до ч. 1 і 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Аргументовано необхідність встановити кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації щодо всіх осіб, які зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (доцільність таких змін засвідчили 85,4 % опитаних). У зв'язку із цим запропоновано суб'єктами кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, визнати: представників громадських

об'єднань, наукових установ, освітніх закладів, експертів відповідної кваліфікації, інших осіб, які входять до складу конкурсних і дисциплінарних комісій, утворених відповідно до законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», і водночас не є особами, зазначеними в п. 1, пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»; осіб, визнаних такими, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархами) відповідно до Закону України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів)»; кандидатів на пост Президента України та кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих у порядку, встановленому законом. У зв'язку із цим запропоновано примітку до ст. 366-2 КК України викласти в такій реакції: «Суб'єктами декларування в цій статті та статті 366-3 цього Кодексу є особи, які відповідно до частин першої, другої та третьої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». Відповідні зміни необхідно внести і в примітку до ст. 172-6 КУпАП.

Аргументовано, що положення пп. «в» п. 2 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» викладено некоректно. У зв'язку із цим, запропоновано зазначений пункт викласти в такій редакції: «в) члени конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», крім осіб, зазначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої цієї статті» (доцільність таких змін засвідчили 49,3 % опитаних).

Констатовано, що диференціації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації залежно від статусу суб'єкта правопорушення немає. З метою вирішення цього питання запропоновано ст. 366-2 і 366-3 КК України доповнити ознаками, які обтяжують відповідальність, – вчинення діяння службовою особою, яка займає відповідальне становище, та службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище. Крім того, у ст. 368 КК України п. 2 і 3 примітки виключити, натомість примітку ст. 366-2 КК України доповнити аналогічними положеннями (доцільність таких змін засвідчили 70,5 % опитаних).

Науково доведено, що декларування недостовірної інформації вчиняють з умисною формою вини, зокрема з прямим умислом.

Інтелектуальний момент (аспект) психічного ставлення особи до власних діянь, передбачених ч. 1 і 2 ст. 366-2 КК України, має охоплювати усвідомлення особою таких ознак: 1) предмет кримінального правопорушення – завідомо недостовірні відомості; 2) обов'язок подання декларації та строки подання виправленої декларації (кандидата на посаду, щорічна, після звільнення тощо, упродовж семи днів після подання декларації суб'єкт декларування має право подати виправлену декларацію, але не більше ніж тричі); 3) власних суспільно небезпечних діянь (внесення недостовірних відомостей до декларації та її оприлюднення на сайті НАЗК з огляду на строки й допустиму кількість подання виправленої декларації). Вольовий момент (аспект) психічного ставлення особи до власних діянь, передбачених ст. 366-2 КК України, полягає в тому, що особа бажає вчинити відповідні суспільно небезпечні діяння (внести недостовірні відомості до декларації та її оприлюднити на сайті НАЗК ураховуючи строки й допустиму кількість подання виправленої декларації).

Інтелектуальний момент (аспект) психічного ставлення особи до власних діянь, передбачених ч. 3 ст. 366-2 КК України, має охоплювати усвідомлення особою таких ознак: 1) предмет кримінального правопорушення – завідомо недостовірні відомості; 2) обов'язок повідомлення про суттєві зміни в

майновому стані; 3) власних суспільно небезпечних діянь (внесення недостовірних відомостей до повідомлення про суттєві зміни в майновому стані та її оприлюднення на сайті НАЗК). Вольовий момент (аспект) полягає в бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні діяння (внести недостовірні відомості до повідомлення про суттєві зміни в майновому стані та їх оприлюднити на сайті НАЗК).

Інтелектуальний момент в ч. 4 і 5 ст. 366-2 КК України має охоплювати усвідомлення особою таких ознак: 1) предмет кримінального правопорушення – завідомо недостовірні відомості; 2) обов'язок подання декларації та строки подання виправленої декларації (кандидата на посаду, щорічна, після звільнення тощо, упродовж семи днів після подання декларації суб'єкт декларування має право подати виправлену декларацію, але не більше ніж тричі); 3) власних суспільно небезпечних діянь (внесення недостовірних відомостей до декларації та її оприлюднення на сайті НАЗК з огляду на строки й допустиму кількість подання виправленої декларації); 4) правовий статус посади, яку займає суб'єкт декларування, зокрема чи є вона службовою особою, яка займає відповідальне становище (ч. 4 зазначеної статті) або службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище (ч. 5 зазначеної статті). Вольовий момент (аспект) полягає в бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні діяння (внести недостовірні відомості до декларації та її оприлюднити на сайті НАЗК, з урахуванням строки й допустимої кількості подання виправленої декларації).

Обґрунтовано, що не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації суб'єкт декларування, якщо неправдиві відомості надано йому членом сім'ї, водночас суб'єкту декларування не було відомо про недостовірність таких відомостей на момент подання декларації. Якщо недостовірні відомості, зазначені в декларації, суб'єкт декларування отримав від члена сім'ї, то відповідальність може наставати лише в тому випадку, коли суб'єкт декларування усвідомлював недостовірність таких відомостей, але, попри це, свідомо зазначив їх у декларації.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА ПОКАРАННЯ ЗА ЦЕ ДІЯННЯ

3.1. Особливості кваліфікації декларування недостовірної інформації

Правильна кримінально-правова кваліфікація має значення для застосування як диспозиції, так і санкції. Її слід вважати правильною тоді, коли вона здійснена на підставі повного, усебічного й об'єктивного дослідження фактичних обставин провадження та застосування кримінального закону відповідно до загальновизнаних принципів кваліфікації [70, с. 518]. Аналіз кримінального законодавства дає підстави констатувати, що правильна кримінально-правова кваліфікація: 1) є передумовою оцінювання характеру й ступеня суспільної небезпечності вчиненого посягання; 2) пов'язана з визначенням ступеня суспільної небезпечності вчиненого кримінального правопорушення; 3) виступає запорукою успішного вирішення питання про відповідальність за причетність до кримінального правопорушення. Відповідальність за заздальгідь не обіцяне приховування злочину настає лише тоді, коли такі злочини кваліфіковано за певними статтями Особливої частини КК України; 4) детермінує вирішення питань, пов'язаних зі звільненням від кримінальної відповідальності. Таке звільнення можливе з огляду на ступінь суспільної небезпечності вчиненого кримінального правопорушення та покарання, яке може бути призначене за нього, тобто залежно від обставин, пов'язаних із кваліфікацією посягання; 5) є основою призначення справедливого покарання; 6) відіграє роль під час звільнення від кримінального покарання. Можливість застосування чи незастосування окремих видів звільнення від покарання закон ставить у залежність від того, як кваліфіковано дії засудженого; 7) враховується під час визначення віку, з якого настає кримінальна відповідальність, і застосування примусових заходів виховного характеру.

Відомо, що особи віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років несуть кримінальну відповідальність лише під час вчинення діянь, які кваліфікують за певними статтями Особливої частини КК України [128, с. 44–46].

Частина 1 ст. 366-2 КК України передбачає відповідальність за умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб [99]. У зв'язку з тим, що таке діяння містить вказівку на розмір відомостей, які можуть відрізнятися від достовірних, слід акцентувати на відмежуванні декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 КК України) від порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6 КУпАП). Відповідно до зазначеної статті КУпАП, відповідальність за подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, настає у випадку, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 100 до 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб [66]. Отже, якщо відомості відрізняються від достовірних на суму до 100 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, то за декларування недостовірної інформації не настає кримінальна й адміністративна відповідальність.

З 1 січня 2023 року встановлено розмір прожиткового мінімуму на одну особу в розрахунку на місяць для працездатних осіб – 2684 грн [147]. Тобто, якщо недостовірні відомості відрізняються від достовірних на суму від 1 342 000 грн до 5 368 000 грн, то особа несе кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації, якщо менше ніж 1 342 000 грн, але більше за 268 400 грн, то за таке діяння особа несе адміністративну відповідальність.

27 липня 2022 року Придніпровський районний суд м. Черкаси, розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду в м. Черкаси матеріали

обвинувального акта в кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12021250000000879 від 20 жовтня 2021 року, встановив, що ОСОБА_4, будучи суб'єктом декларування – депутатом місцевої ради, на якого поширюється дія ч. 1 та ч. 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції», діючи всупереч вимогам законодавства, умисно, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій, достовірно знаючи про встановлений ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» обов'язок та відповідно до п. 1, 2, 3, 5, 5-1, 7, 8-1 ч. 1 ст. 46 Закону «Про запобігання корупції» під час заповнення декларації після звільнення за 2020 рік, 29 березня 2021 року о 12 год 14 хв, перебуваючи в невідомому в процесі досудового розслідування місці, подала декларацію (унікальний ідентифікатор документа b204f3ff-aa1c-4620-8cf5-4c5213e606e2) до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (<https://public.nazk.gov.ua>), із завідомо недостовірними відомостями, не в повному обсязі внесла інформацію щодо частини нерухомого майна, яке перебувало у приватній власності, а саме в розділ 3 «Об'єкти нерухомості», про такі об'єкти: 1) відомості про земельну ділянку (кадастровий номер 7120689700:01:001:0593) загальною площею 0,4414 га, розташовану за адресою: АДРЕСА_2, яка відповідно до відомостей Державного реєстру речових прав на нерухоме майно від 8 травня 2020 року на праві приватної власності належить ОСОБА_4 та, згідно з висновком судової оціночно-земельної експертизи № 491/1856-1860/22-27 від 19 травня 2022 року, ринкова вартість якої станом на 8 травня 2020 року, складала 22 501 грн; 2) відомості про земельну ділянку (кадастровий номер 7120689700:01:001:0535) загальною площею 0,648 га, розташовану за адресою: АДРЕСА_2, яка відповідно до відомостей державного реєстру речових прав на нерухоме майно від 8 травня 2020 року на праві приватної власності належить ОСОБА_4 та згідно з висновком судової оціночно-земельної експертизи № 491/1856-1860/22-27 від 19 травня 2022 року, ринкова вартість якої станом на 8 травня 2020 року, становила – 36 500 грн; 3) відомості про земельну ділянку (кадастровий номер

7120689700:01:001:0530) загальною площею 0,6324 га, розташовану за адресою: АДРЕСА_2, яка відповідно до відомостей Державного реєстру речових прав на нерухоме майно від 8 травня 2020 року на праві приватної власності належить ОСОБА_4 та згідно з висновком судової оціночно-земельної експертизи № 491/1856-1860/22-27 від 19 травня 2022 року, ринкова вартість якої станом на 8 травня 2020 року становила – 36 615 грн; 4) відомості про земельну ділянку (кадастровий номер 7120683500:02:001:0003) загальною площею 0,2753 га, розташованої за адресою: АДРЕСА_3, яка відповідно до рішення Драбівського районного суду Черкаської області від 19 травня 2009 року перебуває на праві приватної власності ОСОБА_4 та, згідно з висновком судової оціночно-земельної експертизи № СЕ-19/104-22/13978-03 від 23 червня 2022 року, ринкова вартість якої, станом на 31 грудня 2020 року, складала – 75 917 грн; 5) відомості про земельну ділянку, кадастровий номер 7120683500:02:001:0002, загальною площею 0,5547 га, розташованої за адресою: АДРЕСА_3, яка відповідно до рішення Драбівського районного суду Черкаської області від 19 травня 2009 року знаходиться на праві приватної власності ОСОБА_4 та згідно з висновком судової оціночно-земельної експертизи № СЕ-19/104-22/13978-03 від 23 червня 2022 року, ринкова вартість якої, станом на 31 грудня 2020 року, становила 152 964 грн; 6) відомості про квартиру (реєстраційний номер 792642932105) загальною площею 78,00 кв.м, розташовану за адресою: АДРЕСА_4, яка відповідно до договору дарування від 17 квітня 2019 року, зареєстрованого в реєстрі за № 973, належить на праві приватної власності ОСОБА_4 та згідно з висновком судової оціночно-будівельної експертизи № 1489/21/247/22-23 від 28 березня 2022 року, ринкова вартість якої станом на 17 квітня 2019 року становила – 1 025 622 грн [33].

Отже, ОСОБА_4 як депутат Яворівської сільської ради Драбівського району Черкаської області, маючи статус суб'єкта декларування, на якого поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», зокрема дія абз. 2 ч. 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції», у якій зазначено, що суб'єкт декларування зобов'язаний у строк до 1 квітня 2021 року подати

декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій місцевого самоврядування після припинення повноважень, в порушення вимог ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції» подала декларацію з недостовірними відомостями у розділ 3 «Об'єкти нерухомості», приховувавши інформацію щодо частини нерухомого майна на загальну суму 1 350 119 грн, що перевищує 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. На підставі викладеного вище, суд ухвалив визнати ОСОБА_4 винною у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 366-2 КК України, і призначити їй покарання у виді штрафу в розмірі 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 51 000 грн, з позбавленням права обіймати виборні посади в органах місцевого самоврядування строком на 1 рік [33].

Частина 2 ст. 366-2 К України передбачає відповідальність за умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб [99]. Отже, якщо під час декларування достовірні відомості відрізняються від недостовірних на суму понад 5 368 000 грн, особа несе кримінальну відповідальність за ч. 2 ст. 366-2 КК України.

Нині проблемним є питання, пов'язане з тим, що ст. 3 і 45 Закону України «Про запобігання корупції» виокремлює певні категорії осіб, які зобов'язані подавати декларації, проте вони, відповідно до ст. 366-2 КК України, чомусь не є суб'єктами цього кримінального правопорушення, зокрема це: 1) представники громадських об'єднань, наукових установ, освітніх закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до законів України «Про державну службу», Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до

Закону України «Про судоустрій і статус суддів», і водночас не є особами, зазначеними у п. 1, пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»; 2) особи, визнані такими, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархами), відповідно до Закону України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів)»; 3) кандидати на пост Президента України та кандидати у народні депутати України, зареєстровані в порядку, встановленому законом [151].

З огляду на запропоновані зміни до примітки до ст. 366-2 КК України, якщо зазначені вище особи декларують недостовірні відомості, що відрізняються від достовірних на суму від 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, то їх дії слід кваліфікувати за відповідною частиною ст. 366-2 КК України.

Крім того, з огляду на запропоновані зміни щодо доповнення досліджуваної статті частинами 3–5, у разі умисного внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, дії винного слід кваліфікувати за ч. 3 ст. 366-2 КК України. Під час кваліфікації дій винного слід зважати на те, що зазначене діяння можуть вчиняти виключно службові особи, які займають відповідальне чи особливо відповідальне становище, а також особи, чиї посади пов'язані з високим корупційним ризиком, визначеними Законом України «Про запобігання корупції».

Вчинення дій, передбачених ч. 1 і 2 ст. 366-2 КК України, службовою особою, яка займає відповідальне становище, тобто особами, зазначеними у п. 1 примітки до ст. 364 КК України, посади яких згідно із ст. 6 Закону України «Про державну службу» належать до категорії «Б», суддями, прокурорами, слідчими і дізнавачами, а також іншими, крім зазначених у п. 2 примітки до ст. 366-2 КК України (з урахуванням запропонованих змін), керівниками і заступниками керівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх

структурних підрозділів та одиниць, слід кваліфікувати за ч. 4 ст. 366-2 КК України.

Водночас вчинення аналогічних дій службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище, зокрема: 1) Президентом України, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступниками міністрів, Головою та членами Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Головою та членами Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Головою та членами Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Головою та державним уповноваженим Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступниками, Головою та членами Центральної виборчої комісії, народними депутатами України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Директором Національного антикорупційного бюро України, Директором Бюро економічної безпеки України, Директором Державного бюро розслідувань, Генеральним прокурором, його першим заступником та заступниками, Головою Конституційного Суду України, його заступниками та суддями Конституційного Суду України, Головою Верховного Суду, його заступниками та суддями Верховного Суду, головами вищих спеціалізованих судів, їх заступниками та суддями вищих спеціалізованих судів, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступниками, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступниками, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його першим заступником та заступниками, радниками та помічниками Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України; 2) особами, посади яких згідно із ст. 6 Закону України «Про державну службу» належать до категорії «А»; 3) особами, посади яких згідно із ст. 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» віднесені до першої та другої категорій посад в органах місцевого

самоврядування, – тягне за собою кримінальну відповідальність за ч. 5 ст. 366-2 КК України.

Кваліфікацію попередньої кримінальної протиправної діяльності, пов'язаної з декларуванням недостовірної інформації, слід здійснювати з огляду на те, що зазначене кримінальне правопорушення слід вважати закінченим не з моменту внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації або повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, а з моменту закінчення строку та кількості спроб її виправлення або з моменту закінчення 10-денного строку, необхідного для повідомлення НАЗК про суттєві зміни в майновому стані (щодо повноти подання суттєвих змін). Водночас слід враховувати, що подання чернетки декларації не є офіційним поданням та оприлюдненням декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Хоча готування і замах на декларування недостовірної інформації теоретично можливий, проте він наявний лише із суб'єктивної сторони, оскільки з об'єктивної сторони неповний збір інформації, необхідної для декларування, можна розцінювати як підготовку чернетки такої декларації, що не є кримінальним правопорушенням.

Із суб'єктивної сторони декларування недостовірної інформації вчиняють умисно. Про це безпосередньо зазначено в диспозиціях ст. 366-2 КК України. На думку З. А. Загиней-Заболотенко, під час кваліфікації за ст. 366-1 КК України потрібно чітко визначати наявність прямого умислу в діях особи стосовно подання недостовірних відомостей в е-декларації або неподання такої декларації. Водночас доказуванню підлягає також усвідомлення особою протиправності свого діяння, що охоплює і усвідомлення тих положень антикорупційного законодавства України в частині електронного декларування. У протилежному випадку слід констатувати, що в діях особи відсутній склад кримінального правопорушення [65]. Тобто, на думку вченої, для кваліфікації за чинною нині ст. 366-2 КК України потрібно встановлювати знання і правильне розуміння особою положень Закону України «Про запобігання корупції» [115, с. 161; 118, с. 172; 207, с. 20; 208, с. 342].

Під час вирішення питання кваліфікації декларування недостовірної інформації з огляду на форму вини слід зазначити, що відповідна декларація містить інформацію, яку надають суб'єктові декларування члени його сім'ї. Із цього приводу Д. А. Таршин стверджує: якщо недостовірні відомості, зазначені в декларації, надав суб'єкту декларування член його сім'ї, то відповідальність може настати лише тоді, коли суб'єкт декларування усвідомлював недостовірність таких відомостей, але, попри це свідомо зазначив їх у декларації. Таке міркування видається цілком обґрунтованим [115, с. 161; 118, с. 173].

Умисне подання службовими особами завідомо недостовірних відомостей у декларації, вважає Д. М. Міськів, охоплюється ст. 366 КК України в частині внесення службовою особою до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, а отже, зазначена стаття утворює конкуренцію зі ст. 366-2 КК України [70, с. 518]. Особи, які припиняють чи припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, не є службовими особами, тому внесення ними завідомо недостовірних відомостей до декларації ст. 366 КК України не охоплено. У ч. 1 ст. 358 КК України предметом кримінального правопорушення передбачено офіційний документ, який видає інша фізична або юридична особа, а не суб'єкт кримінального правопорушення. Кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 цієї статті, може бути вчинене лише спеціальним суб'єктом, до якого особа, яка припинила діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, не належить. Тому ст. 358, 366-2 КК України не конкурують між собою [70, с. 518–519]. У конкуренції ст. 366 та ст. 366-2 КК України (загальної та спеціальної норм) перевагу має ст. 366-2 КК України [70, с. 519; 115, с. 168–169; 118, с. 182–183].

Кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366-2 КК України, слід також відмежовувати від легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України), оскільки декларування недостовірної інформації може бути способом приховування чи маскуванню незаконного походження майна, одержаного злочинним шляхом, а також приховування факту володіння

ними чи прав на нього [70, с. 519]. Діями, спрямованими на приховання чи маскуванню незаконного походження коштів або іншого майна, одержаних унаслідок вчинення предикатного діяння, чи володіння ними, а так само прав на них, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, слід вважати будь-які дії особи, за допомогою яких маскують чи приховують факт одержання таких коштів або іншого майна, що передував легалізації (відмиванню) цих доходів, вчинені як особою, що одержала ці кошти або майно таким шляхом, так і будь-якою іншою особою [70, с. 519]. Отже, якщо особа незаконно отримала грошові кошти, певне майно чи фінансові активи тощо й подає їх у декларації як офіційно отримані або не вказує їх взагалі з метою приховання їх походження, то в такому разі дії винного слід кваліфікувати за відповідною частиною ст. 209 КК України. Хоча деякі вчені обстоюють іншу позицію. Зокрема, Д. М. Міськів вважає, що в ситуації, коли умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, містить ознаки легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, слід керуватися принципом, що всі сумніви під час застосування кримінально-правових норм слід тлумачити на користь підозрюваного чи обвинуваченого, і необхідно кваліфікувати вчинене за ст. 366-2 КК України, яка передбачає більш м'яке покарання [70, с. 519; 115, с. 171; 115, с. 220–221]. Якщо наявний факт незаконного збагачення, причому суб'єкт декларування не вказує незаконно отримане майно взагалі, то його дії слід кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ст. 366-2 і 368-5 КК України. Водночас, якщо суб'єкт декларування вказує у декларації інформацію, яка є недостовірною, зокрема щодо майна чи грошових коштів, які у нього не наявні, але в майбутньому він планує їх незаконного набути, то такі дії слід кваліфікувати як декларування недостовірних відомостей (ст. 366-2 КК України) та готування до незаконного збагачення (ч. 1 ст. 14, ст. 368-5 КК України) [70, с. 519–520].

Проаналізувавши особливості кваліфікації декларування недостовірної інформації, можна дійти таких **висновків**.

Аргументовано, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366-2 КК України, слід відмежовувати від кримінальних правопорушень, передбачених ст. 358 і 366 КК України, за суб'єктом, а також з огляду на правила подолання конкуренції загальної та спеціальної норм шляхом застосування останньої.

Науково доведено, що декларування недостовірної інформації може бути способом легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. У такому випадку дії винного кваліфікують за ст. 209 КК України [70, с. 520].

Якщо наявний факт незаконного збагачення, причому суб'єкт декларування не вказує незаконно отримане майно взагалі, то його дії слід кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ст. 366-2 і 368-5 КК України. Водночас, якщо суб'єкт декларування вказує у декларації інформацію, яка є недостовірною, зокрема щодо майна чи грошових коштів, які у нього не наявні, але в майбутньому він планує їх незаконного набути, то такі дії слід кваліфікувати як декларування недостовірних відомостей (ст. 366-2 КК України) та готування до незаконного збагачення (ч. 1 ст. 14, ст. 368-5 КК України) [70, с. 520].

Відмежовувати кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366-2 КК України, від адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-6 КУпАП «Порушення вимог фінансового контролю», слід на підставі суми недостовірних відомостей. Якщо недостовірні відомості відрізняються від достовірних на суму від 1 342 000 грн до 5 368 000 грн, то особа несе кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації, якщо менше ніж 1 342 000 грн, але більше за 268 400 грн, то за таке діяння особа несе адміністративну відповідальність. Крім того, якщо під час декларування достовірні відомості відрізняються від недостовірних на суму понад 5 368 000 грн, особа несе кримінальну відповідальність за ч. 2 ст. 366-2 КК України.

Обґрунтовано, що кваліфікацію попередньої кримінальної протиправної діяльності, пов'язаної з декларуванням недостовірної інформації, слід здійснювати з огляду на те, що зазначене кримінальне правопорушення слід вважати закінченим не з моменту внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації або повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, а з моменту закінчення строку та кількості спроб її виправлення або з моменту закінчення 10-денного строку, необхідного для повідомлення НАЗК про суттєві зміни в майновому стані (щодо повноти подання суттєвих змін). Водночас слід враховувати, що подання чернетки декларації не є офіційним поданням та оприлюдненням декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

3.2. Покарання за декларування недостовірної інформації

Покарання – найсуворіший захід державного примусу, який має істотне значення в протидії злочинності. Застосування кримінального покарання є основною та найпоширенішою формою реалізації кримінальної відповідальності. Покарання за вчинене кримінальне правопорушення повинно відповідати загальним принципам призначення покарання. Відповідно до ст. 50 КК України, це захід примусу, який застосовують від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, і що полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так й іншими особами [99; 138, с. 171–172; 139, с. 178–179; 233, с. 61].

М. І. Хавронюк зазначає, що однією з основних проблем сучасної теорії кримінального права має бути проблема наукової обґрунтованості санкцій кримінального закону. Однак, зауважує вчений, на цій проблемі в літературі та

законодавчій практиці не зосереджено належної уваги [115, с. 178; 118, с. 193; 198, с. 102; 233, с. 62].

Деякі науковці вважають, що є декілька суттєвих причин, які заважають створити єдину методику визначення та формування кримінально-правових санкцій на законодавчому рівні, а саме: 1) надзвичайно складно визначити реальну цінність суспільних відносин, які охороняє кримінальний закон. Усі оцінки або ранжування об'єктів кримінально-правової охорони умовними; 2) бракує єдиного масштабу вимірювання як кримінального правопорушення, так і покарання; 3) на законодавчому рівні неможливо виписати всі обставини вчинення кримінального правопорушення, формалізувати незліченну кількість життєвих ситуацій (як пропонують деякі автори). Така спроба може призвести до перетворення КК на величезний перелік можливих життєвих ситуацій та обставин, за яких може бути вчинено кримінальне правопорушення, що загалом не відповідає формально-визначеному підходу КК [108, с. 102–103; 115, с. 178–179; 118, с. 194; 233, с. 62–63].

На основі проаналізованих напрацювань Д. М. Міськів узагальнив правила конструювання санкцій, придатних для встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, зокрема: 1) санкція має об'єктивно відображати ступінь суспільної небезпеки, або ж ступінь тяжкості вчиненого (що вищим є ступінь суспільної небезпечності кримінального правопорушення, то суворішим має бути покарання за нього); 2) санкція має бути узгодженою із санкціями за вчинення кримінальних правопорушень, схожих за характером і ступенем суспільної небезпечності; 3) кваліфікований склад кримінального правопорушення повинен мати суворішу санкцію, ніж основний; 4) передбачене в санкції має надавати можливість індивідуалізувати покарання з огляду на можливі варіанти вчинення кримінального правопорушення; 5) чим менш тяжким є кримінальне правопорушення, то більшу кількість видів покарань може бути передбачено в санкції, однак їх не має бути надто багато; 6) у санкціях статей Особливої частини може бути передбачено лише такі види покарань, які містяться в системі

покарань, а розміри покарань у санкціях не можуть виходити за межі, встановлені у статтях Загальної частини; 7) покарання, зазначені у санкції, мають бути наближені один до одного за суворістю. Недоцільно поєднувати в одній санкції покарання, які знаходяться на протилежних «полюсах» у системі покарань; 8) недоцільними є надто широкі межі між мінімальним і максимальним розміром покарання. Розрив між мінімумом та максимумом покарання повинен залежати від рівня формалізованості диспозиції; 9) окремі покарання в санкціях слід встановлювати з огляду на визначені в Загальній частині КК України коло осіб, до яких їх може/не може бути застосовувано, характер і зміст обмежень, які вони передбачають. Додаткові покарання мають бути узгоджені з основними покараннями. Основне покарання завжди має бути суворішим, ніж приєднане до нього додаткове покарання; 10) розміщення покарань у тому порядку, у якому вони розміщені в системі покарань [115, с. 183–184; 118, с. 199–200; 233, с. 63].

Частина 1 ст. 366-2 КК України встановлює, що умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, – карається штрафом від трьох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [99]. Водночас ч. 2 – умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, – карається штрафом від чотирьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на

строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [99; 233, с. 63].

Передбачені санкцією ст. 366-2 КК України альтернативні види покарань вдало застосовують суди під час кримінального правосуддя, призначаючи покарання, яке відповідає суспільній небезпечності вчиненого протиправного діяння. Зокрема, 24 березня 2023 року Вищий антикорупційний суд у справі № 991/500/23 (провадження 1-кп/991/9/23), формулюючи обвинувачення за ч. 1 ст. 366-2 КК України, зазначив, що 25 жовтня 2020 року ОСОБА_9 набув повноважень депутата Полтавської обласної ради. 27 листопада 2020 року на першому пленарному засіданні першої сесії Полтавської обласної ради розпочалися повноваження ОСОБА_9 як депутата Полтавської обласної ради. Відповідно до пп. б п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», ОСОБА_9 є особою, уповноваженою на виконання функцій місцевого самоврядування, тобто належав до суб'єктів, на яких поширюється дія цього Закону, зокрема і в частині зобов'язання щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб сайті НАЗК декларацію за минулий рік за формою, що визначена НАЗК [29].

30 березня 2021 року о 13 год 46 хв ОСОБА_9, перебуваючи за адресою: АДРЕСА_2, здійснивши вихід у мережу Інтернет з IP-адреси НОМЕР_1 та заповнивши на офіційному веб сайті НАЗК за URL-адресою <https://nazk.gov.ua> затверджену НАЗК форму декларації, із застосуванням особистого кваліфікованого електронного підпису, виданого в АЦСК АТ КБ «ПРИВАТБАНК», подав Декларацію. Перелік інформації, яку зазначають у декларації, визначено в ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції». Під час заповнення декларації суб'єкти декларування, зокрема і ОСОБА_9, ознайомлюються із методичними настановами щодо заповнення декларації. Отже, ОСОБА_9 був обізнаний з правилами заповнення декларації перед початком внесення інформації до розділів декларації за 2020 рік. У порушення

вимог п. 5 ч. 1 ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції» ОСОБА_9 зазначив недостовірні відомості в розділі 8 декларації «Корпоративні права», а саме, завідомо не зазначив про наявність у його власності станом на 31 грудня 2020 рік 100 % статутного капіталу ТОВ «Міт Магнат», які у грошовому еквіваленті становили 2 176 906,00 грн. Крім цього, попри обов'язок, встановлений п. 5-1 ч. 1 ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції», у розділі 9 декларації «Юридичні особи, трасти або інші подібні правові утворення, кінцевим бенефіціарним власником (контролером) яких є суб'єкт декларування або члени його сім'ї» ОСОБА_9 завідомо не вказав про те, що він був кінцевим бенефіціарним власником ТОВ «Міт Магнат». Також у розділі 11 декларації «Доходи, у тому числі подарунки» немає відомостей про дохід ОСОБА_9 у вигляді заробітної плати від ТОВ «Міт Магнат» на суму 37 292,57 грн. Це суперечить вимогам п. 7 ч. 1 ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції» [29].

У порушення вимог п. 8 ч. 1 ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції» ОСОБА_9 у розділі 12 декларації «Грошові активи» завідомо не зазначив про наявність грошових активів у вигляді коштів, розміщених на банківському рахунку НОМЕР_2 у сумі 887,22 грн. У розділі 12.1 декларації «Банківські та інші фінансові установи, у яких відкрито рахунки суб'єкта декларування або членів його сім'ї» ОСОБА_9 завідомо не вказав про банківські рахунки НОМЕР_2, НОМЕР_3, відкриті в АТ «Універсал Банк», чим не дотримався вимоги п. 8-1 ч. 1 ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції». Крім зазначеного, у розділі 13 декларації «Фінансові зобов'язання» ОСОБА_9 завідомо не зазначив відомості про наявність заборгованості за позикою перед ОСОБА_10 у сумі 391 621,53 грн. Також немає відомостей про зобов'язання за договором фінансового лізингу № НА00А!00000326 від 14 вересня 2018 року на суму 816 938,70 грн. Зазначене суперечить вимогам п. 9 ч. 1 ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції» [29].

Крім цього, під час подання декларації ОСОБА_9 не дотримався вимог п. 10 ч. 1 ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції» та у розділі 14

декларації «Видатки та правочини суб'єкта декларування» завідомо не зазначив про здійснення ним видатку, а саме поповнення статутного капіталу ТОВ «Міт Магнат» шляхом внесення грошових коштів у сумі 140 000 грн та 130 000 грн на рахунок цього товариства НОМЕР_4. Тим самим ОСОБА_9 вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 366-2 КК України (у редакції Закону від 4 грудня 2020 року № 1074-IX), а саме: внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за 2020 рік, які відрізняються від достовірних на суму 3 423 646,02 грн [29].

На підставі викладеного вище Вищий антикорупційний суд ухвалив ОСОБА_9 визнати винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 366-2 КК України. Призначити ОСОБА_9 покарання у вигляді штрафу в розмірі 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, що становить 34 000 (тридцять чотири тисячі) грн, з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням функцій держави та місцевого самоврядування, строком на два роки [29].

Аналіз санкцій ст. 366-2 КК України слід здійснювати з огляду на положення рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020. Адже попередню норму, передбачену ст. 366-1 КК України, було визнано неконституційною зазначеним вище рішенням, а в згодом – декриміналізовано. Вирішуючи питання про неконституційність декларування недостовірної інформації, Конституційний Суд України зазначав, що окремим виявом справедливості є питання відповідності покарання вчиненому кримінальному правопорушенню; категорія справедливості передбачає, що покарання за кримінальне правопорушення повинно бути домірним кримінальному правопорушенню, покарання має перебувати у справедливому співвідношенні з тяжкістю та обставинами вчиненого й особою винного; правова держава,

вважаючи покарання передусім виправним і превентивним засобом, має використовувати не надмірні, а лише необхідні й зумовлені метою заходи [168; 169; 233, с. 63–64].

Конституційний Суд України також акцентував, що обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають бути встановлені виключно Конституцією та законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке надасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права [170]. Криміналізація конкретного вчинку людини можлива за умови, якщо це відповідає, зокрема, сукупності таких критеріїв: значна (суттєва) суспільна небезпека діяння; поширення аналогічних діянь у суспільстві; неефективність інших галузевих правових засобів впливу на зазначені діяння; неможливість успішної боротьби з діянням менш репресивними методами [168; 233, с. 64].

У разі недотримання законодавцем зазначених критеріїв криміналізації може виникнути ситуація, коли кримінальним правопорушенням буде визнано діяння, якому не притаманні достатні для криміналізації характер і ступінь суспільної шкоди. У такому випадку криміналізацію здійснюють за відсутності для цього підстав, і за її результатом злочином визнають діяння, яке об'єктивно таким не є. Внаслідок цього створюються законодавчі основи для безпідставного притягнення до кримінальної відповідальності за діяння, за яке настає менш сувора юридична відповідальність. Це порушує конституційний принцип верховенства права [168]. Дотримання вимоги ясності й недвозначності норм, які встановлюють кримінальну відповідальність, є надзвичайно важливим з огляду на специфіку кримінального закону та наслідки притягнення до кримінальної відповідальності, адже притягнення до такого виду юридичної відповідальності

пов'язане з можливими істотними обмеженнями прав і свобод людини [168; 171; 233, с. 64].

Відповідно до позиції Європейського суду з прав людини, якщо йдеться про позбавлення свободи, надзвичайно важливим є забезпечення загального принципу юридичної визначеності; вимога «якості приписів права» в розумінні п. 1 ст. 5 Конвенції означає, що якщо національний закон дозволяє можливість позбавлення свободи, такий закон має бути достатньо доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у застосуванні, щоб виключити будь-який ризик свавілля [167; 168; 233, с. 64]. За своїм правовим змістом подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації, а також умисне неподання декларації хоч і свідчать про порушення вимог антикорупційного законодавства, однак такі діяння не здатні заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі в обсягах, необхідних для визнання їх суспільно небезпечними відповідно до вимог ст. 11 КК України [168; 233, с. 64].

Нагадаємо, що ст. 366-1 КК України (нині декриміналізована) мала таку редакцію:

«Стаття 366-1. Декларування недостовірної інформації

Подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації –

караються штрафом від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або позбавленням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. Суб'єктами декларування є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції»

зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Відповідальність за цією статтею за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, настає у випадку, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб» [55; 99; 233, с. 64–65].

На підставі зазначеного, а також з огляду на зміст декриміналізованої ст. 366-1 КК України, доходимо висновку, що нова норма, яка передбачає кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації, має чітку визначеність і санкцію, що відповідає суспільній небезпечності діяння. У зв'язку із цим, на нашу думку, змінювати санкції ст. 366-2 КК України, недоцільно. Проте, ураховуючи запропоновані зміни до зазначеної статті, зокрема доповнення її ч. 3–5, вважаємо за доцільне сформулювати пропозиції щодо санкцій ч. 3, 4 і 5 проекту ст. 366-2 КК України [233, с. 65].

Ми пропонували ч. 3 викласти в такій редакції: «Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб». З огляду на її зміст, а також санкції попередніх частин досліджуваної статті, на нашу думку, за зазначене вище діяння доцільно передбачити такі види і розміри основних покарань: 1) обмеження волі на строк до двох років; 2) позбавлення волі на строк до двох років; і додаткове: позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Тож пропонуємо санкцію ч. 3 ст. 366 КК України викласти в такій редакції: «карається обмеженням волі на строк до двох років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» (доцільність такої санкції підтвердили 48,9 % опитаних) [233, с. 65].

Такі види і розміри покарань обумовлені тим, що, по-перше, зазначене діяння можуть вчиняти виключно службові особи, які займають відповідальне чи особливо відповідальне становище, а також особи, чії посади пов'язані з високим корупційним ризиком, визначеними Законом України «Про запобігання корупції»; по-друге, діяння, передбачене наступною частиною однієї статті, становить вищу суспільну небезпечність, а тому й покарання повинно бути суворіше [233, с. 65].

Частина 4 проєкту ст. 366-2 КК України передбачає відповідальність за дії, передбачені ч. 1 і 2 цієї статті, вчинені службовою особою, яка займає відповідальне становище. З огляду на те, що це діяння стосується саме внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації у розмірі від 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб службовими особами, які займають відповідальне становище, зокрема особами, зазначеними у п. 1 примітки до ст. 364 КК України, посади яких згідно із ст. 6 Закону України «Про державну службу» належать до категорії «Б», суддями, прокурорами, слідчими і дізнавачами, а також іншими, крім зазначених у п. 2 примітки до ст. 366-2 КК України (з урахуванням запропонованих змін), керівниками і заступниками керівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів та одиниць, то воно, на нашу думку, повинно каратися обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років (доцільність такої санкції підтвердили 46,3 % опитаних) [233, с. 65].

Зазначена санкція передбачає суворіше покарання, ніж санкція ч. 3 цієї статті, але вона цілком відповідає суспільній небезпечності діяння, оскільки його вчиняють службові особи, які займають відповідальне становище. Санкція ч. 4 ст. 366-2 КК України (з огляду на запропоновані зміни) є альтернативною, що надає гнучкості кримінальному закону та варіативності під час призначення покарання [233, с. 65].

Частина 5 проєкту ст. 366-2 КК України встановлює відповідальність за дії, передбачені ч. 1 і 2 цієї статті, вчинені службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище, зокрема: 1) Президентом України, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступниками міністрів, Головою та членами Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Головою та членами Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Головою та членами Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Головою та державним уповноваженим Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступниками, Головою та членами Центральної виборчої комісії, народними депутатами України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Директором Національного антикорупційного бюро України, Директором Бюро економічної безпеки України, Директором Державного бюро розслідувань, Генеральним прокурором, його першим заступником та заступниками, Головою Конституційного Суду України, його заступниками та суддями Конституційного Суду України, Головою Верховного Суду, його заступниками та суддями Верховного Суду, головами вищих спеціалізованих судів, їх заступниками та суддями вищих спеціалізованих судів, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступниками, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступниками, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його першим заступником та заступниками, радниками та помічниками Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України; 2) особами, посади яких згідно із ст. 6 Закону України «Про державну службу» належать до категорії «А»; 3) особами, посади яких згідно із ст. 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» віднесені до першої та другої категорій посад в органах місцевого самоврядування [233, с. 65–66].

У зв'язку з підвищеною суспільною небезпечністю такого діяння, вважаємо за доцільне передбачити у ч. 5 ст. 366-2 КК України (з огляду на запропоновані зміни) суворішу санкцію, яку викласти у такій редакції: «карається обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» (доцільність такої санкції підтвердили 43,3 % опитаних) [233, с. 66].

Запровадження таких змін сприятиме посиленню кримінально-правової охорони суспільних відносин щодо декларування доходів і видатків особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування [233, с. 66].

Крім того, законодавець встановив заборону на звільнення від кримінальної відповідальності, покарання та його відбування за вчинення корупційних кримінальних правопорушень і кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією, зокрема за декларування недостовірної інформації [233, с. 66].

Попри встановлену законодавцем заборону звільняти від кримінальної відповідальності чи від покарання або його відбування осіб, які вчинили корупційні кримінальні правопорушення або кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією, ч. 2 ст. 75 КК України надає таку можливість шляхом укладення угоди про примирення чи про визнання винуватості. Отже, в осіб, яких підозрюють (обвинувачують) у вчиненні зазначених вище кримінальних правопорушень, є можливість «домовитися» з правоохоронними органами про звільнення від відбування покарання з випробуванням. Цим нерідко зловживають правозастосувачі, використовуючи положення ч. 2 ст. 75 КК України як «відкуп» від «реального» покарання [212, с. 149; 233, с. 66].

Цілком поділяємо позицію О. О. Юрікова, який зазначає, що для вирішення цього питання необхідно: 1) ч. 2 ст. 75 КК України викласти в такій редакції: «Суд, з урахуванням вимог частини першої цієї статті, приймає рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням у випадку

затвердження угоди про примирення або про визнання вини, якщо сторонами угоди узгоджено покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, позбавлення волі на строк не більше п'яти років, а також узгоджено звільнення від відбування покарання з випробуванням»; 2) ст. 471 КПК України доповнити ч. 2 такого змісту: «Угода про примирення в кримінальному провадженні за підозрою чи обвинуваченням у вчиненні кримінального правопорушення, яке належить до корупційних кримінальних правопорушень або кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, згідно з приміткою до ст. 45 КК України, не може передбачати звільнення від відбування покарання з випробуванням»; 3) ст. 472 КПК України доповнити ч. 2 такого змісту: «Угода про визнання винуватості у кримінальному провадженні за підозрою чи обвинуваченням у вчиненні кримінального правопорушення, яке належить до корупційних кримінальних правопорушень або кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, згідно з приміткою до ст. 45 КК України, не може передбачати звільнення від відбування покарання з випробуванням» [212, с. 150].

Зазначені зміни встановлять заборону на звільнення осіб від відбування покарання з випробуванням за вчинення декларування недостовірної інформації.

Проаналізувавши питання покарання за декларування недостовірної інформації, можна дійти таких **висновків**.

Науково доведено, що альтернативні види покарань, передбачені санкцією ст. 366-2 КК України, вдало застосовують суди під час кримінального правосуддя, призначаючи покарання, яке відповідає суспільній небезпечності вчиненого протиправного діяння.

Аргументовано, що формулювання пропозицій щодо змінення санкцій кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, необхідно здійснювати з огляду на положення рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону

України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020.

Визначено, що нова норма (ст. 366-2 КК України), яка передбачає кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації, має чітку визначеність і санкцію, що відповідає суспільній небезпечності діяння [233, с. 66].

Запропоновано внести такі зміни до ст. 366-2 КК України:

1) санкцію ч. 3 викласти в такій редакції: «карається обмеженням волі на строк до двох років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» (доцільність такої санкції підтвердили 48,9 % опитаних);

2) санкцію ч. 4 викласти в такій редакції: «карається обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» (доцільність такої санкції підтвердили 46,3 % опитаних);

3) санкцію ч. 5 викласти в такій редакції: «карається обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» (доцільність такої санкції підтвердили 43,3 % опитаних) [233, с. 66].

Висновки до розділу 3

За результатами вивчення спеціальних питань кваліфікації декларування недостовірної інформації та покарання за це діяння сформульовано такі висновки.

1. Аргументовано, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366-2 КК України, слід відмежовувати від кримінальних правопорушень, передбачених ст. 358 і 366 КК України, за суб'єктом, а також з огляду на правила подолання конкуренції загальної та спеціальної норм, шляхом застосування останньої.

Відмежовувати кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366-2 КК України, від адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-6 КУпАП «Порушення вимог фінансового контролю», слід з огляду на суму недостовірних відомостей.

Визначено, що декларування недостовірної інформації може бути способом легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. У такому випадку дії винного кваліфікують за ст. 209 КК України. Якщо наявний факт незаконного збагачення, водночас суб'єкт декларування не вказує незаконно отримане майно взагалі, то його дії слід кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ст. 366-2 і 368-5 КК України. Натомість, якщо суб'єкт декларування вказує в декларації інформацію, яка є недостовірною, зокрема щодо майна чи грошових коштів, яких у нього не має, але в майбутньому він планує їх незаконного набути, то такі дії слід кваліфікувати як декларування недостовірних відомостей (ст. 366-2 КК України) та готування до незаконного збагачення (ч. 1 ст. 14, ст. 368-5 КК України).

2. Альтернативні види покарань, передбачені санкцією ст. 366-2 КК України, вдало застосовують суди під час кримінального правосуддя, призначаючи покарання, яке відповідає суспільній небезпечності вчиненого протиправного діяння.

Науково доведено, що формулювання пропозицій щодо змінення санкцій кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, необхідно здійснювати з огляду на положення рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020.

Констатовано, що ст. 366-2 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації, має чітку визначеність і санкцію, що відповідає суспільній небезпечності діяння.

Запропоновано внести такі зміни до ст. 366-2 КК України (з огляду на доповнення зазначеної статті ч. 3, 4 і 5): санкцію ч. 3 викласти в такій редакції: «карається обмеженням волі на строк до двох років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» (доцільність такої санкції підтвердили 48,9 % опитаних); санкцію ч. 4 викласти в такій редакції: «карається обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років (доцільність такої санкції підтвердили 46,3 % опитаних); санкцію ч. 5 викласти в такій редакції: «карається обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» (доцільність такої санкції підтвердили 43,3 % опитаних).

ВИСНОВКИ

У висновках здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає в дослідженні особливостей кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. Досягнення мети такого дослідження надало можливість сформулювати низку нових положень і пропозицій, що мають значення для науки та практики й відповідають вимогам наукової новизни, зокрема:

1. Аналіз сучасного стану наукового розроблення проблемних питань кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації засвідчує, що попри вагомий внесок вітчизняних учених у науку кримінального права з окресленої тематики, низка правових питань залишається не цілком дослідженою, зокрема питання предмета й суб'єкта декларування недостовірної інформації, ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, правил його кваліфікації та особливостей призначення покарання й звільнення від його відбування.

Науково доведено, що під час дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації доцільно використовувати такі методи наукового пізнання: діалектичний, історико-правовий, догматичний (логіко-юридичний), логіко-семантичний, системно-структурного аналізу, моделювання, ідеалізації, статистичний, морфологічний, порівняльно-правовий, абстрагування, кібернетичний, соціологічний, аналізу, синтезу, індукції, дедукції.

2. Констатовано, що кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-1 КК України) вперше в Україні було встановлено 14 жовтня 2014 року Законом України «Про запобігання корупції».

27 жовтня 2020 року норму КК України, яка передбачала відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-1), було визнано неконституційною рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності

Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України.

Декларування недостовірної інформації було знову криміналізовано шляхом доповнення КК України ст. 366-2 «Декларування недостовірної інформації» 4 грудня 2020 року Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».

Декларування недостовірної інформації було визнано кримінальним правопорушенням, пов'язаним із корупцією, 29 червня 2021 року Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».

Виокремлено два етапи історичного розвитку кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації: 1) 14 жовтня 2014 року – 4 грудня 2020 року – криміналізація, становлення та декриміналізація декларування недостовірної інформації в ст. 366-1 КК України; 2) 4 грудня 2020 року й донині – повторна криміналізація декларування недостовірної інформації в ст. 366-2 КК України та диференціація кримінальної відповідальності за це діяння.

3. Аналіз кримінального законодавства зарубіжних держав свідчить про те, що кримінальну відповідальність за декларування недостовірних відомостей особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, встановлено лише в Литві, Латвії, Естонії, Вірменії, Молдові, Грузії, Узбекистані, Таджикистані та Казахстані, то у державах, які раніше входили до складу Радянського Союзу. Відповідальність за декларування недостовірної інформації, у кримінальному законодавстві зарубіжних держав

мають санкції у яких визначено покарання у виді позбавлення волі строком до 2 років, хоча є і виключення (Литва, Молдова).

4. Аргументовано, що поняття «завідомо недостовірні відомості» слід тлумачити як приховану, неправильну інформацію, яка до моменту внесення суб'єктом декларування в декларацію була відомою декларанту й усвідомлювалася ним цілком.

Обґрунтовано, що недостовірною інформацією в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – це розбіжності доходів і витрат суб'єкта декларування (достатність офіційно отриманих доходів для придбання та/або утримання майна; неправдиві відомості щодо наявності та/або доходів від нерухомого майна, рухомого майна, корпоративних прав, нематеріальних активів, будь-яких інших доходів), вартість яких відрізняється від достовірних на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

Доведено, що потерпілим від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, є держава й суспільство.

Внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – це внесення до електронної форми декларації, розміщеної на офіційному веб сайті НАЗК, відомостей, які підлягають обов'язковому внесенню та цілком або частково не відповідають дійсності, і відправлені до НАЗК декларації з такими відомостями.

Визначено, що декларування недостовірної інформації має формальний склад (обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є лише діяння), і його слід вважати закінченим з моменту вчинення такого суспільно небезпечного діяння, тобто з моменту внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Однак, з огляду на окремі положення Закону України «Про запобігання корупції», декларування недостовірної інформації слід вважати закінченим не з моменту внесення суб'єктом декларування

завідомо недостовірних відомостей до декларації або повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, а з моменту закінчення строку та кількості спроб її виправлення або з моменту закінчення 10-денного строку, необхідного для повідомлення НАЗК про суттєві зміни в майновому стані (таке положення підтвердили 43 % опитаних).

Науково доведено, що подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у повідомленні про суттєві зміни в майновому стані також є формою вияву об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України (це засвідчили 43 % опитаних).

5. Суб'єктом декларування недостовірної інформації є спеціальний – суб'єкт декларування, тобто особи, які відповідно до ч. 1 і 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Аргументовано необхідність встановити кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації щодо всіх осіб, які зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (доцільність таких змін засвідчили 85,4 % опитаних).

Обґрунтовано, що положення пп. «в» п. 2 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» викладено некоректно. У зв'язку із цим запропоновано зазначений підпункт викласти в такій редакції: «в) члени конкурсних в дисциплінарних комісій, утворених відповідно до законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», крім осіб, зазначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої цієї статті» (доцільність таких змін засвідчили 49,3 % опитаних).

Констатовано, що диференціації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації залежно від статусу суб'єкта правопорушення немає. З метою вирішення зазначеного питання запропоновано

ст. 366-2 і 366-3 КК України доповнити ознаками, які обтяжують відповідальність, – вчинення діяння службовою особою, яка займає відповідальне становище та службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище (доцільність таких змін засвідчили 70,5 % опитаних).

Аргументовано, що декларування недостовірної інформації вчиняють з умисною формою вини, зокрема з прямим умислом.

Інтелектуальний момент психічного ставлення особи до власних діянь, передбачених ч. 1 і 2 ст. 366-2 КК України, має охоплювати усвідомлення особою таких ознак: 1) предмет кримінального правопорушення; 2) обов'язок подання декларації та строки подання виправленої декларації; 3) власних суспільно небезпечних діянь. Вольовий момент психічного ставлення особи до власних діянь, передбачених ст. 366-2 КК України, полягає в тому, що особа бажає вчинити відповідні суспільно небезпечні діяння. Інтелектуальний момент психічного ставлення особи до власних діянь, передбачених ч. 3 ст. 366-2 КК України, має охоплювати усвідомлення особою таких ознак: 1) предмет кримінального правопорушення; 2) обов'язок повідомлення про суттєві зміни в майновому стані; 3) власних суспільно небезпечних діянь. Вольовий момент полягає в бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні діяння. Інтелектуальний момент у ч. 4 і 5 ст. 366-2 КК України має охоплювати усвідомлення особою таких ознак: 1) предмет кримінального правопорушення; 2) обов'язок подання декларації та строки подання виправленої декларації; 3) власних суспільно небезпечних діянь; 4) правовий статус посади, яку займає суб'єкт декларування. Вольовий момент полягає в бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні діяння.

6. Кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366-2 КК України, слід відмежовувати від кримінальних правопорушень, передбачених ст. 358 і 366 КК України, за суб'єктом, а також з огляду на правила подолання конкуренції загальної та спеціальної норм, шляхом застосування останньої.

Відмежовувати кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366-2 КК України, від адміністративного правопорушення, передбаченого

ст. 172-6 КУпАП «Порушення вимог фінансового контролю», слід на підставі на суми недостовірних відомостей.

Визначено, що декларування недостовірної інформації може бути способом легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. У такому випадку дії винного кваліфікують за ст. 209 КК України. Якщо наявний факт незаконного збагачення, і водночас суб'єкт декларування не вказує незаконно отримане майно взагалі, то його дії слід кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ст. 366-2 і 368-5 КК України. Водночас, якщо суб'єкт декларування вказує в декларації інформацію, яка є недостовірною, зокрема щодо майна чи грошових коштів, яких у нього немає, але в майбутньому він планує їх незаконного набути, то такі дії слід кваліфікувати як декларування недостовірних відомостей (ст. 366-2 КК України) та готування до незаконного збагачення (ч. 1 ст. 14, ст. 368-5 КК України).

7. Формулювання пропозицій щодо змінення санкцій кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України, здійснено з огляду на положення рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020.

Запропоновано доповнити ч. 3, 4, 5 ст. 366-2 КК України (з огляду на запропоновані зміни до редакції зазначеної статті) санкціями в таких редакціях: 1) санкцію ч. 3: «карається обмеженням волі на строк до двох років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» (доцільність такої санкції підтвердили 48,9 % опитаних); 2) санкцію ч. 4: «карається обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» (доцільність такої санкції підтвердили 46,3 % опитаних); 3) санкцію ч. 5: «карається обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати

певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» (доцільність такої санкції підтвердили 43,3 % опитаних).

8. За результатами дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації розроблено пропозиції для вдосконалення досліджуваної норми, запропоновано її нову редакцію:

«Стаття 366-2. Декларування недостовірної інформації»

1. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, –

карається штрафом від трьох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, –

карається штрафом від чотирьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, –

карається обмеженням волі на строк до двох років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

4. Дія, передбачена частиною першою або другою цієї статті, вчинена службовою особою, яка займає відповідальне становище, –

карається обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

5. Дія, передбачена частиною першою або другою цієї статті, вчинена службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище, –

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка.

1. Суб'єктами декларування в цій статті та статті 366-3 цього Кодексу є особи, які відповідно до частин першої, другої та третьої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

2. Службовими особами, які займають відповідальне становище, у статтях 366-2, 366-3, 368, 368-5, 369 та 382 цього Кодексу є особи, зазначені в пункті 1 примітки до статті 364 цього Кодексу, посади яких згідно зі статтею 6 Закону України «Про державну службу» належать до категорії «Б», судді, прокурори, слідчі й дізнавачі, а також інші, крім зазначених у пункті 2 примітки до цієї статті, керівники та заступники керівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів та одиниць.

3. Службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, у статтях 366-2, 366-3, 368, 368-5, 369 та 382 цього Кодексу є:

1) Президент України, Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України, перші заступники та заступники міністрів, Голова та член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голова та член Національної

комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Голова та член Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Голова та державний уповноважений Антимонопольного комітету України, Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Голова Фонду державного майна України, його перший заступник та заступники, Голова та член Центральної виборчої комісії, народні депутати України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Директор Національного антикорупційного бюро України, Директор Бюро економічної безпеки України, Директор Державного бюро розслідувань, Генеральний прокурор, його перші заступники та заступники, Голова Конституційного Суду України, його заступники та судді Конституційного Суду України, Голова Верховного Суду, його заступники та судді Верховного Суду, голови вищих спеціалізованих судів, їх заступники та судді вищих спеціалізованих судів, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступники, Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник та заступники, Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим, його перший заступник та заступники, радники та помічники Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України;

2) особи, посади яких згідно зі статтею 6 Закону України «Про державну службу» належать до категорії «А»;

3) особи, посади яких згідно зі статтею 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» віднесені до першої та другої категорій посад в органах місцевого самоврядування».

4. Положення частини третьої цієї статті застосовують до суб'єктів декларування, які є службовими особами, що займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а також суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, відповідно до статті 51-3 Закону України «Про запобігання корупції»».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агєєнко А. В. Про обґрунтованість криміналізації декларування недостовірної інформації. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 170–174.
2. Андрієшин В. В. Кримінально-правова кваліфікація декларування недостовірної інформації (ст. 366-1 КК України). *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2018. № 2 (11). С. 127–137.
3. Андрієшин В. В. Ознаки суб'єктивної сторони складів злочинів, пов'язаних з використанням службових повноважень. Концепція «квazікорупційного злочину». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 221–227.
4. Андрушко П. П. Злочини проти виборчих прав громадян та їх права брати участь у референдумі: кримінально-правова характеристика : монографія. Київ : КНТ, 2007. 328 с.
5. Андрушко П. П. Особливості кримінально-правової політики в Україні після набрання чинності КК України 2001 року. *Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 11–12 жовт. 2012 р.). Харків, 2012. С. 97–105.
6. Антонюк Н. О. Актуальні питання кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матеріали XXIII звітної наук.-практ. конф. (Львів, 7–8 лют. 2017 р.) : у 2 ч. Львів, 2017. Ч. 2. С. 115–118.
7. Бабаніна В. В. До питання про коректність формулювання назви «кримінальний закон». *Правоохоронна діяльність: історія, сучасний стан, перспективи розвитку* : матеріали наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті О. Ф. Граніна). Київ, 2017. С. 11–13.
8. Бабаніна В. В. Залишення в небезпеці: характеристика об'єкта злочину. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2009.

№ 3. С. 132–137.

9. Бабаніна В. В. Історичні аспекти становлення та розвитку кримінального законодавства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. Спец. вип. С. 88–91.

10. Бабаніна В. В. Кримінальна відповідальність за залишення в небезпеці : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2010. 242 с.

11. Бабаніна В. В. Кримінальне законодавство України: механізм створення та реалізації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 600 с.

12. Бабаніна В. В. Лаконічність формулювання змін до закону про кримінальну відповідальність (на прикладі Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за окремі військові злочини» від 12 лютого 2015 р. № 194-VIII). *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. № 1 (4). С. 309–318.

13. Бабаніна В. В. Механізм створення та реалізації кримінального законодавства України : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2019. 512 с.

14. Бабаніна В. В. Поняття та межі принципу справедливості в кримінальному законодавстві України. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали ІХ Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 21 листоп. 2018 р.). Київ, 2018. С. 26–30.

15. Бабаніна В. В. Щодо визначення основних критеріїв розвитку періодизації кримінального законодавства України. *Актуальні проблеми кримінального права та процесу* : матеріали ІІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 16 черв. 2017 р.). Кривий Ріг, 2017. С. 80–82.

16. Бабаніна В. В. Конституція України як основа системи кримінального законодавства. *Наше право*. 2019. № 3. С. 195–201.

17. Бабаніна В. В. Концепції проектів кримінальних кодексів України: історико-правове дослідження. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 1 (5). С. 1–7.

18. Безпека. Юридична енциклопедія : у 6 т. / [Ю. С. Шемшученко та ін.]. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998–2004. Т. 1 : А–Г. 1998. 669 с.

19. Берзін П. С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2004. 311 с.

20. Бойко А. В. Кримінальна відповідальність за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 21 с.

21. Бондаренко О. С. Предмет злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2016. 290 с.

22. Бондаренко О. С. Щодо перспективи визначення недостовірної інформації предметом злочину, передбаченого статтею 366-1 Кримінального кодексу України. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 31 берез. 2017 р.). Харків, 2017. С. 32–33.

23. Бондарчук А. С. Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо журналіста в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2019. 269 с.

24. Борисов В. І. Норми Особливої частини КК, їх види та розвиток. *Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 13–15 квіт. 2007 р.) : у 2 ч. Львів, 2007. Ч. 1. С. 17–20.

25. Борисов В. І. Склад злочину як правова модель. *Адвокат*. 2008. № 2. С. 48–49.

26. Борисов В. І., Пащенко О. О. До питання про сутність кримінально-правової характеристики злочинів. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 3 (42). С. 180–190.

27. Борисов В. І., Пащенко О. О. Злочини проти безпеки виробництва: поняття та види. *Кримінальна відповідальність за порушення правил ядерної або радіаційної безпеки* : монографія. Харків : Вапнярчук Н. М., 2006. 224 с.

28. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : Перун, 2002. 1440 с.
29. Вирок Вищого антикорупційного суду від 24 берез. 2023 р. у справі № 991/500/23 (провадження 1-кп/991/9/23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109780535>.
30. Вирок Костянтинівського міськрайонного суду Донецької області від 1 верес. 2017 р. № 233/3239/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68575626>.
31. Вирок Лисичанського міського суду Луганської області від 16 жовт. 2018 р. № 415/5128/17. URL <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77319615>.
32. Вирок Оржицького районного суду Полтавської області від 7 груд. 2018 р. № 1-кп/543/133/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78393344>.
33. Вирок Придніпровського районного суду м. Черкаси від 27 лип. 2022 р. № 711/3160/22 (провадження 1-кп/711/396/22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105445911>.
34. Вирок Шевченківського районного суду Харківської області від 28 берез. 2019 р. № 637/243/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80812543>.
35. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 17 листоп. 2020 р. № 16/3-2020/213677 на проект Закону «Про саморегулювання господарської та професійної діяльності». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/371395>.
36. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій. Київ : Нац. акад. внутр. справ ; Освіта України, 2016. 236 с.
37. Волонець Д. Ф. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 229 с.
38. Воробей П. А. Загальне визначення кримінально-правового режиму предметів злочину. *Іменем Закону*. 1997. С. 13.

39. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. *Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства*. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2002. 639 с.

40. Газдайка-Василишин І. Б. Некорисливі злочини проти власності за кримінальним правом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2011. 19 с.

41. Газдайка-Василишин І. Б. Некорисливі злочини проти власності : монографія. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 212 с.

42. Гордієнко В. В. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого статтею 366-1 КК України «Декларування недостовірної інформації». *Вісник Львівського університету*. 2020. Вип. 70. С. 210–217 (Серія «Юридична»).

43. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

44. Грищук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина : навч. посіб. Вид. 2-ге, змін. та доповн. Львів, 2019. 666 с.

45. Громадськість. Юридична енциклопедія : у 6 т. / [Ю. С. Шемшученко та ін.]. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998–2004. Т. 1 : А–Г. 1998. 669 с.

46. Грудзур О. М. Кримінально-правова характеристика провокації хабара : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2011. 229 с.

47. Гузоватий О. І., Титаренко О. О. Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення в Україні та деяких зарубіжних країнах : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 260 с.

48. Дем'янчук Ю. В. Порівняльний аналіз протидії корупції в країнах Європейського Союзу. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. 2014. Т. 27 (66). № 3. С. 113–118.

49. Дзюба Ю. П. Предмет злочину як ознака складу злочину: методологічні аспекти дослідження. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 1 (14). С. 273–274.

50. Дудоров О. О. Узагальнення судової практики у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані корупцією (статті 172-4, 172-9 КУпАП). Київ, 2019. URL: <https://www.slideshare.net/CentrePravo/1724-1729>.

51. Дудоров О. О., Дудорова К. Б., Мовчан Р. О. Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про суттєві зміни у майновому стані: проблеми судової практики та вдосконалення антикорупційного законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 5. С. 231–240.

52. Дудоров О. О., Мовчан Р. О., Сенік В. Г. Кваліфікація адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією (коментар судової практики). Київ : Дакор, 2020. 508 с.

53. Дячкін О. П. Кримінально-правова охорона об'єктів електроенергетики та зв'язку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ, 2009. 258 с.

54. Загиней-Заболотенко З. А. Окремі недоліки кримінального-правового реагування на порушення вимог фінансового контролю. *Науковій часопис Національної академії прокуратури України*. 2019. № 2. С. 14–31.

55. Зеленов Г. М., Кваша О. О. Недоліки судової практики в частині звільнення від відбування покарання з випробуванням за вчинення корупційних злочинів. *Судово-юридична газета*. 2020. URL: <http://bit.ly/3nZIR9r>.

56. Зозуля І. В. Зміст безпеки у порівняльному аналізі коментарів до Кримінального кодексу України. *Право і безпека*. 2002. № 2. С. 87–92.

57. Іваницький С. О., Іваницька В. В. Проблемні питання дотримання антикорупційних стандартів особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (за матеріалами практики НАЗК). *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2018 р.) : у 2 ч.* Київ, 2018. Ч. 2. С. 97–98.

58. Карчевський М. В. Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки України : монографія. Луганськ : Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка, 2012. 528 с.

59. Кваша О. О. Значення філософської категорії причинності у кримінально-правових дослідженнях: традиції та сучасність. *Правова держава*. 2017. Вип. 28. С. 333–340.

60. Кваша О. О. Політична воля – необхідна умова ефективної протидії корупції. *Правова держава*. 2020. Вип. 31. С. 359–365.

61. Кваша О. О. Право на самозахист в контексті протидії злочинним посяганням на національну безпеку України. *Правова держава*. 2018. Вип. 29. С. 260–267.

62. Кваша О.О. Дотримання судом принципу справедливості при призначенні покарання за незакінчений особливо тяжкий злочин. *Правова держава*. 2019. Вип. 30. С. 335–343.

63. Кваша О.О. Корупція як складова організованої злочинності. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 4/2 (52). С. 53–58.

64. Кириченко О. В. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії завідомо неправдивим повідомленням про загрозу громадській безпеці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2005. 20 с.

65. Кириченко О. В. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії завідомо неправдивим повідомленням про загрозу громадській безпеці : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2005. 234 с.

66. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 груд. 1984 р. № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>.

67. Козачина А. М. Особливості кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації в умовах воєнного стан. *Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.). Київ, 2023. С. 198–202.

68. Козачина А. М. Аналіз міжнародного законодавства про відповідальність за декларування недостовірної інформації. *Реалізація державної*

антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 груд. 2022 р.). Київ, 2022. С. 402–404.

69. Козачина А. М. Аналіз наукової розробленості проблемних питань кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації за 2021–2023 роки. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квіт. 2023 р.). Київ, 2023. С. 363–368.

70. Козачина А. М. Відмежування декларування недостовірної інформації від суміжних кримінальних правопорушень. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.). Київ, 2021. С. 518–520.

71. Козачина А. М. Диференціація кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації за суб'єктом кримінального правопорушення. *Кримінальне судочинство: права людини під час дії надзвичайного або воєнного стану* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 листоп. 2022 р.). Київ, 2022. С. 295–298.

72. Козачина А. М. Інтелектуальні і вольові ознаки суб'єктивної сторони декларування недостовірної інформації. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 30 листоп. 2022 р.). Київ, 2022. С. 304–305.

73. Козачина А. М. Новелізація кримінального законодавства щодо декларування недостовірної інформації. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. Київ, 2019. Ч. 2. С. 381–383.

74. Козачина А. М. Об'єктивна сторона декларування недостовірної інформації. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). С. 141–152.

75. Козачина А. М. Передумови дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. *Актуальні проблеми*

кримінального права : матеріали X Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 22 листоп. 2019 р.). Київ, 2019. С. 235–239.

76. Козачина А. М. Проблемні аспекти кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, пов'язані з євроінтеграційними процесами в Україні. *Наше право*. 2023. № 1. С. 94–99.

77. Козачина А. М. Суб'єктивна сторона декларування недостовірної інформації. *Європейські перспективи*. 2022. № 2. С. 211–220.

78. Конвенція Організації Об'єднаних націй проти корупції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

79. Коржанський М. Й. Кримінальне право і законодавство України. Загальна частина : курс лекцій. Київ : Атіка, 2001. 432 с.

80. Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину : лекція. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 1997. 112 с.

81. Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину : монографія. Дніпропетровськ : Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2005. 252 с.

82. Кривуля О. М., Куц В. М. Чи можуть суспільні відносини бути об'єктом злочину? *Вісник Університету внутрішніх справ*. 1997. № 2. С. 70–75.

83. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27 січ. 1999 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_101/print1433920238957200.

84. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. 2-ге вид. Київ : Дакор, 2013. 786 с.

85. Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. / [Г. В. Андрусів, П. П. Андрушко, В. О. Беньківський та ін.]; за ред. П. С. Матишевського, П. П. Андрушка, С. Д. Шапченка. Київ : Юрінком Інтер, 1997. 512 с.

86. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид. Харків : Право, 2010. 456 с.

87. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. Вид. 5-те. Київ : Атіка, 2009. 408 с.

88. Кримінальне право України. Особлива частина. Альбом схем : навч. посіб. Київ : Алерат, 2015. 576 с.

89. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2020. 584 с.

90. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 480 с.

91. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / [В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і доповн. Харків : Право, 2021. 768 с.

92. Кримінальний кодекс Вірменії. URL: <https://legislationline.org/sites/default/files/2023-12/Criminal%20Code%20of%20the%20Republic%20of%20Armenia%20%282022%29%20%28English%29.pdf>.

93. Кримінальний кодекс Грузії. URL: https://legislationline.org/sites/default/files/documents/b7/GEO_CC_July%202021_eng.pdf

94. Кримінальний кодекс Естонії. URL: <https://legislationline.org/sites/default/files/2023-12/Criminal%20Code%20of%20the%20Republic%20of%20Estonia%20%282021%20as%20amended%202023%29%20%28English%29.pdf>.

95. Кримінальний кодекс Латвії. URL: <https://legislationline.org/sites/default/files/2023-10/Criminal%20Code%20of%20Latvia.pdf>.

96. Кримінальний кодекс Литви. URL: https://legislationline.org/sites/default/files/documents/62/Lithuania_CC_2000_am2017_en.pdf.

97. Кримінальний кодекс Молдови. URL: https://legislationline.org/sites/default/files/documents/d4/Moldova_CC_2002_am2018_en.pdf.
98. Кримінальний кодекс Таджикистану. URL: https://legislationline.org/sites/default/files/documents/f3/Tajikistan_CC_1998_am2020_en.pdf.
99. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
100. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
101. Кузнецов В. В. Комп'ютерна інформація як предмет крадіжки. *Право України*. 1999. № 7. С. 85–88.
102. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2012. 908 с.
103. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 40 с.
104. Лашук Є. В. Предмет злочину в Кримінальному праві України : дис. .... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 262 с.
105. Литвин Н. А., Крупнова Л. В. Правові наслідки скасування кримінальної відповідальності за декларування неправдивої інформації. *Наше право*. 2020. № 4. С. 55–62.
106. Лихова С. Я. Злочини проти громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина за Кримінальним кодексом України (теоретико-практичне дослідження) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2006. 529 с.
107. Лихова С. Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України) : монографія. Київ : ВПЦ Київ. ун-т, 2006. 573 с.

108. Махінчук В. М. Адекватність кримінального покарання як філософсько-правова проблема : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : НАВСУ, 2002. 222 с.

109. Микитчик О. В. Злочин як соціальне явище: філософсько-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Київ, 2002. 18 с.

110. Митрофанов І. І. Що потрібно для подолання корупції? *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 31 берез. 2017 р.). Харків, 2017. С. 125–126.

111. Михайленко Д. Г. Недоліки антикорупційного фінансового контролю за готівкою та іншими подібними за латентністю активами як причина недієвості норми про незаконне збагачення в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 39. Т. 2. С. 11–16 (Серія «Право»).

112. Михайленко Д. Г. Обґрунтування необхідності дії норм механізму фінансового контролю щодо осіб, які припинили виконувати функції держави або місцевого самоврядування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 2 (11). С. 68–73.

113. Михайленко Д. Г. Протидія корупційним злочинам засобами кримінального права: концептуальні основи : монографія. Одеса : Гельветика, 2017. 582 с.

114. Міськів Д. М. Аналіз ознак об'єктивної сторони складу декларування недостовірної інформації. *Соціально-правові студії*. 2020. Вип. 3 (9). С. 119–123.

115. Міськів Д. М. Відповідальність за декларування недостовірної інформації у кримінальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2021. 291 с.

116. Міськів Д. М. Предмет декларування недостовірної інформації: окремі проблемні аспекти. *Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів*: матеріали

постійно діючого наук.-практ. семінару (Львів, 29 трав. 2020 р.). Львів, 2020. С. 111–117.

117. Міськів Д. М. Проблемні аспекти суб'єктивної сторони складу декларування недостовірної інформації. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2020. Вип. 52. С. 69–81.

118. Міськів Д. М., Газдайка-Василишин І. Б. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації та за неподання декларації суб'єктом декларування : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 300 с.

119. Мовчан Р. О., Незнайко С. В. Кримінальна відповідальність за умисне знищення або пошкодження об'єктів життєзабезпечення: перспективи удосконалення та систематизації норм. *Форум права*. 2014. № 2. С. 274–285.

120. Мовчан Р. О., Янівський В. М. Криміналізація діянь, передбачених статтями 366-2 та 366-3 Кримінального кодексу України: аналіз на предмет відповідності принципу суспільної небезпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 74–78.

121. Мовчан Р. О., Янівський В. М. Криміналізація умисного неподання декларації: pro at contra. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2023. Вип. 16 (28). С. 133–140 (Серія «Право»).

122. Мостепанюк Л. О. Декларування недостовірної інформації: аспекти предмета кримінального правопорушення. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 25 (1). С. 86–93.

123. Мостепанюк Л. О., Павловська А. А. Аналіз складу злочину, передбаченого статтею 240-1 Кримінального кодексу України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 2. С. 126–133.

124. Мохончук С. М. Кримінальна відповідальність за тероризм : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 1999. 17 с.

125. Музика А. А. Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів. Київ : Логос, 1998. 324 с.

126. Музика А. А., Азаров Д. С. Законодавство України про кримінальну відповідальність за «комп'ютерні» злочини: науково-практичний коментар і шляхи вдосконалення. Київ : Паливода А. В., 2005. 120 с.

127. Музика А. А., Лащук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія. Київ : Паливода А. В., 2011. 192 с.

128. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посібник. Київ, Юрінком Інтер, 2006. 704 с.

129. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

130. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

131. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. Копотуна І. М. Київ : Професіонал, 2021. 932 с.

132. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та доповн. Київ : Дакор, 2019. 1384 с.

133. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., перероб. та допов. Київ : Дакор, 2018. 1360 с.

134. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 9-те вид., перероб. та допов. Київ : Юридична думка, 2012. 1316 с.

135. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. / укл. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Т. 1. Київ : Аконіт, 1998. 910 с.

136. Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності : монографія. Київ : Атіка, 2004. 336 с.

137. Панов М. І., Тихий В. П. Безпека як фундаментальна категорія в методології правознавства (до постановки проблеми). *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 3 (22). С. 10–16.

138. Пономаренко О. В. Кримінальна відповідальність за погрозу або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок : дис. ... д-ра філософії : 08 «Право». Київ, 2022. 258 с.

139. Пономаренко О. В. Покарання за погрозу або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок. *Наше право*. 2021. № 4. С. 178–183.

140. Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

141. Про внесення змін до деяких законів України з метою виконання вимог Європейської комісії щодо набуття Україною статусу члена Європейського союзу : проект Закону України від 23 верес. 2022 р. № 8071. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=74966.

142. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування : Закон України від 4 груд. 2020 р. № 1074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1074-20#n16>.

143. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції : Закон України від 2 жовт. 2019 р. № 140-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/140-20#n23>.

144. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22 листоп. 2018 р. № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#n697>.

145. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в

умовах воєнного стану : Закон України від 8 лип. 2022 р. № 2381-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2381-20#n5>.

146. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування : Закон України від 29 черв. 2021 р. № 1576-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-20#n11>.

147. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 3 листоп. 2022 р. № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>.

148. Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.

149. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23 верес. 1999 р. № 1105-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>.

150. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів) : Закон України від 23 верес. 2021 р. № 1780-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text>.

151. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n439>.

152. Про затвердження Порядку проведення повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування : наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 29 січ. 2021 р. № 26/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0158-21#Text>.

153. Про затвердження Порядку формування, ведення та оприлюднення (надання) інформації Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування :

наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 23 лип. 2021 р. № 448/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0986-21#Text>.

154. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

155. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

156. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21 берез. 1991 р. № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>.

157. Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 квітня 2005 року № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-05#Text>.

158. Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією : Закон України від 16 берез. 2005 р. № 2476-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2476-15#Text>.

159. Про статус депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим : Закон України від 22 груд. 2006 р. № 533-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-16#Text>.

160. Про статус депутатів місцевих рад : Закон України від 11 лип. 2002 р. № 93-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text>.

161. Про статус народного депутата України : Закон України від 17 листоп. 1992 р. № 2790-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>.

162. Про судову практику у справах про хабарництво : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02#Text>.

163. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n934>.

164. Про фермерське господарство : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>.

165. Про Центральну виборчу комісію : Закон України від 30 черв. 2004 р. № 1932-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-15#n40>.

166. Рєзнїк О. М., Бондаренко О. С. Визнання норми про декларування недостовірної інформації неконституційною як прояв дискредитації антикорупційної реформи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 330–333.

167. Рїшення Європейського Суду з прав людини у справі «Новїк проти України» від 18 груд. 2008 р. (заява № 48068/06). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_442#Text.

168. Рїшення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовт. 2020 р. № 13-р/2020 (справа № 1-24/2020(393/20)). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text>.

169. Рїшення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листоп. 2004 р. № 15-рп/2004 (справа № 1-33/2004). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>.

170. Рїшення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України «Про психіатричну допомогу» (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) від 1 черв. 2016 р. № 2-рп/2016 (справа № 1-1/2016). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16#Text>.

171. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України від 26 лют. 2019 р. № 1-п/2019 (справа № 1-135/2018(5846/17)). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19#Text>.

172. Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 10 черв. 2016 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0959-16/print>.

173. Робак В. А. Кримінальна відповідальність за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2008. 259 с.

174. Рубан К. П. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9 груд. 2016 р.). Київ, 2016. С. 346–350.

175. Рубан К. П. Подання електронних декларацій як захід запобігання корупції. *Кримінально-правові, кримінологічну засади протидії корупції*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 31 берез. 2017 р.). Харків, 2017. С. 156–157.

176. Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження : монографія. Київ : КНТ, 2007. 594 с.

177. Самощенко І. В. Відповідальність за погрозу у кримінальному праві України (поняття, види, спірні проблеми) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 1997. 23 с.

178. Семенюк О. О. Кримінально-правова характеристика порушення законодавства про референдум : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2009. 20 с.

179. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 215 с.

180. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві : монографія. Харків : Право, 2006. 208 с.
181. Скриник М. В. Мілітарна метафора як один із засобів вербалізації концепту Україна в російських ЗМІ. *Мова і культура*. 2013. № 16. С. 172–178.
182. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства імені О. О. Потебні ; [І. К. Білодід та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 2 : Г-Ж. 1971. 550 с.
183. Статистика / Офіс Генерального прокурора : [сайт]. URL: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>.
184. Сташис В. В., Тацій В. Я. Концептуальні положення і система чинного Кримінального кодексу України. *Проблеми законності*. 2009. № 100. С. 278–290.
185. Сухонос В. В., Білокінь Р. М. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. В. В. Сухоноса. Суми : Універ. кн., 2018. 420 с.
186. Сучасне кримінальне право України : курс лекцій / А. В. Савченко, В. В. Кузнецов, О. Ф. Штанько. Київ : Паливода А. В., 2005. 640 с.
187. Татаров О. Ю. Проблеми застосування ст. 366-1, 368-2 КК України в практичній діяльності. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2018 р.) : у 2 ч. Київ, 2018. Ч. 1. С. 152–156.
188. Тацій В. Я. Об'єкт злочину. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1 (1). С. 126–143.
189. Тихонова О. В. Об'єкт кримінально-правової охорони та об'єкт злочину: співвідношення понять. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 244–251. (Серія «Юридична»).
190. Тихонова О. В. Окремі питання визначення родового об'єкта злочинних посягань на фінансову безпеку держави. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. № 1 (2). С. 107–111.
191. Тичина Д. М. Кримінологічні засади віктимологічного впливу на злочинність. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та*

шляхи їх вирішення : матеріали міжвузів. наук.-практ. круглого столу (Київ, 22 берез. 2019 р.). Київ, 2019. С. 198–201.

192. Топорецька З. М. Криміналістична характеристика декларування недостовірної інформації. *Вісник кримінального судочинства*. № 2. 2018. С. 156–166.

193. Фесенко Є. В. Злочини проти здоров'я населення та система заходів з його охорони : монографія. Київ : Атіка, 2004. 280 с.

194. Фесенко Є. В. Цінності як об'єкт злочину. *Право України*. 1999. № 6. С. 75–78.

195. Франчук В. В., Корецька-Шукієвіч Д. Д. Правопорушення, пов'язані з корупцією: адміністративно-правові засади протидії : монографія. Варшава : ЛьвДУВС, 2021. 183 с.

196. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2007. 557 с.

197. Хавронюк М. І. Кримінальні проступки: науково-практичний коментар статей Кримінального кодексу України. 2-ге вид. Київ : Дакор, 2021. 266 .

198. Хавронюк М. І. Щодо відповідності санкцій кримінально-правових норм суспільній небезпеці діянь. *Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України*. 2001. № 1. С. 101–109.

199. Хто вважається посадовими і службовими особами інших державних органів відповідно до п.п. «и» п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону? : роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 29 груд. 2021 р. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/?sl=4206>.

200. Хто вважається посадовими особами юридичних осіб публічного права відповідно до п.п. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону? : роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 29 груд. 2021 р. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/?sl=4208>.

201. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 4 листоп. 1999 р.
URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_102.
202. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
203. Черевко К. О. Е-декларування в Україні: основні питання. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції* : матеріали V Міжнар. наук. практ. конф.(Харків, 31 берез. 2017 р.). Харків, 2017. С. 203–204
204. Черенков А. М. Криміналістична характеристика суб'єкта декларування недостовірної інформації. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. Вип. 7. С. 222–226.
205. Черенков А. М. Розслідування декларування недостовірної інформації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2020. 270 с.
206. Чернишова Н. В. Кримінальне право України (Загальна частина) : навч. посіб. Київ : Атіка, 2003. 288 с.
207. Шакун В. І. Проблемні аспекти кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 25 (1). С. 18–27.
208. Шакун В. І. Сучасні трансформації злочинності та їх вплив на вдосконалення кримінальної юстиції. *Правова наука України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку* : монографія. Харків : Право, 2021. 678 с.
209. Юріков О. О. Аналіз сучасного стану наукової розробленості питань кримінальної відповідальності за умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі. *Juris Europensis Scientia*. 2021. № 3. С. 123–127.
210. Юріков О. О. Безпосередні об'єкти злочину, передбаченого ст. 360 КК України. *Актуальні проблеми досудового розслідування та судового розгляду злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, шляхи їх вирішення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 черв. 2020 р.). Київ, 2020. С. 398–401.
211. Юріков О. О. Визначення кола потерпілих від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 360 Кримінального кодексу України. *World*

science: problems, prospects and innovations : the 1st International scientific and practical conference (Торонто, 1–3 жовт. 2020 р.). Торонто (Канада), 2020. С. 677–682.

212. Юріков О. О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням за вчинення корупційних кримінальних правопорушень і кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, на підставі угод. *Нове українське право*. 2021. № 5. С. 146–151.

213. Юріков О. О. Історичні аспекти розвитку кримінальної відповідальності за умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі у ХІХ ст. *Наше право*. 2021. № 3. С. 118–123.

214. Юріков О. О. Кримінальна відповідальність за умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі : дис. ... д-ра філософії : 08 «Право». Київ, 2021. 311 с.

215. Юріков О. О. Кримінально-правова охорона об'єктів електронних комунікацій : монографія. Київ : 7БЦ, 2022. 304 с.

216. Юріков О. О. Методологічні засади дослідження кримінальної відповідальності за умисне пошкодження ліній зв'язку. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали міжвузів. наук.-практ. круглого столу (Київ, 28 трав. 2020 р.) : у 2 ч. Київ, 2020. Ч. 1. С. 265–270

217. Юріков О. О. Проблеми реалізації антикорупційної політики в Україні. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.). Київ, 2021. С. 403–406.

218. Юріков О. О. Слідчий як службова особа, яка займає відповідальне становище, у змісті ст. 368, 368-5, 369 і 382 КК України. *Multidisziplinäre forschung perspektiven, probleme und muster* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Відень, 26 листоп. 2021 р.). Відень, 2021. С. 111–112.

219. Юріков О. О. Споруди електрозв'язку як предмет кримінального правопорушення, передбаченого ст. 360 Кримінального кодексу України. *The*

world of science and innovation : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. (Лондон, 5–7 трав. 2021 р.). Лондон (Велика Британія), 2021. С. 815–820.

220. Юріков О. О. Технічні засоби телекомунікацій як предмет умисного пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі. *Роль юридичної науки в забезпеченні правоохоронної діяльності* : матеріали підсумк. наук.-практ. конф. (Київ, 14 квіт. 2021 р.). Київ, 2021. С. 325–328.

221. Юріков О. О. Щодо питання про визначення родового та видового об'єктів злочину, передбаченого ст. 360 Кримінального кодексу України. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. 2019. № 4. С. 173–177.

222. Ярошенко О. Д. Кримінальна відповідальність за пропозицію та надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2014. 20 с.

223. Babanina V., Ivashchenko V., Grudzur O., Yurikov O. Criminal protection of children's life and health: international experience. *Cuestiones Políticas*. 2021. № 39 (71). P. 350–365.

224. Babanina V., Yurikov O. Object of Intentional Damage to Communications Lines (Article 360 of the Criminal Code of Ukraine). *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (115). С. 86–93. URL: <https://scientbul.naiu.kiev.ua/index.php/scientbul/article/view/1232/1235>. doi: <https://doi.org/10.33270/01201152.86>.

225. Borysov V., Shakun V., Babanina V. Aplicación de los principios constitucionales en la legislación penal de Ucrania. *Revista De La Universidad Del Zulia*. 2022. № 13 (38). № 140–158.

226. Cherniavskyi S., Babanina V., Mykytchyk O., Mostepaniuk L. Measures to combat cybercrime: analysis of international and Ukrainian experience. *Cuestiones Políticas*. 2021. № 39 (69). P. 115–132.

227. Cherniavskyi S., Dzhuzha A., Babanina V., Harust Yu. Financial and Economic Security in Ukraine: Improving a System based on the International Example. *Review of Economics and Finance*. 2022. № 20 (1). P. 208–215.

228. Cherniavskiy S., Dzhuzha A., Babanina V., Harust Yu. System of ensuring the economic security of the state: world experience and ways of its reform in Ukraine. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. № 28 (4). P. 157–168.

229. Cherniei V., Cherniavskiy S., Babanina V., Ivashchenko V. Criminal remedies and institutional mechanisms for combating corruption crimes: the experience of Ukraine and international approaches. *Juridical Tribune*. 2022. Vol. 12. Num. 2. P. 227–245.

230. Cherniei V., Cherniavskiy S., Dzhuzha A., Babanina V. Combating credit fraud: experience of Ukraine and some other European Countries. *Amazonia Investiga*. 2021. № 10 (42). P. 93–102.

231. Cherniei, V., Cherniavskiy, S., Babanina, V., Tykhonova O., & Hudkova, H. (2023). Características de la responsabilidad por revelación del secreto bancario en Europa y Estados Unidos. *Jurídicas CUC*, 19(1), P. 311–338.

232. Grudzur O., Babanina V., Shakun V., Sushchenko V., & Harust Y. Decriminalization of Gambling in Ukraine: International experience. *Journal of Law and Political Sciences*. 2021. № 29 (4). P. 139–159.

233. Kozachyna A. M. Penalties for declaring false information. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. № 3. P. 61–69.

234. Kvasha O., Zahynei Z., Shapova M., Kurylo O., Nikitenko V. Corruptive abuses of senior public officials in the banking sphere as a determinant of the Ukrainian economy criminalization *Banks and Bank Systems*. 2019. № 14 (2), P. 89–105.

235. Movchan R., Dudorov O., Kamensky D., Vozniuk A., Babanina V. Criminal liability for illegal mining: analysis of legislative novelties. *Scientific Bulletin of National Mining University*. 2022. Vol. 37. Iss. 5. P. 116–121.

236. Mykhailichenko T., Zabuha Yu., Babanina V., Syiploki M. Protection of the right to health during the period of armed conflict: the experience of Ukraine. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022. Vol. 4-2. Num. 17. P. 66–81.

237. Tymoshenko V., Shakun V., Makarenko L., Galiy M. Faktor of illegal behavior influencing globalization. *Amasonia Investiga*. 2020. Vol. 9. Iss. 29. P. 445–453.

238. Vozniuk A., Kamensky D., Dudorov O., Movchan R., Andrushko A. Unconstitutionality of criminal liability for filing inaccurate information in Ukraine: critical legal analyses. *Cuestiones Políticas*. 2021. № 39(69). P. 133–145.

239. Yurikov O. Counteracting planning, preparation, resolution and management aggressive war on the territory of Ukraine. *Legal sciences and their role in the development of the legal culture of a modern man* : monograph. Riga : Baltija Publishing, 2022. С. 180–197.

240. Yurikov O. Criminal characteristics of willful destruction or damage of military property. *Military offences and war crimes: background, theory and practice* : monograph. Riga : Baltija Publishing, 2023. P. 847–863.

241. Yurikov O. On the issue of the determination of the genetic object of crime provided in Art. 360 of the Criminal Code of Ukraine. *Протидія злочинності в діяльності поліції: виклики XXI-го століття* : матеріали III Всеукр. наук-практ. курсантської (студентської) інтернет-конф. іноземними мовами (Кривий Ріг, 20 лют. 2020 р.). Кривий Ріг, 2020. С. 229–233.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зведені дані анкетування працівників слідчих підрозділів Національної поліції України щодо вивчення практичних проблем кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації

Питання анкети		Кількість	%
1		2	3
1. Відомості щодо опитаних:			
Опитано всього працівників слідчих підрозділів Національної поліції України		268	100,0
<i>1.1. З них перебувають на посаді:</i>			
	слідчого;	125	46,6
	старшого слідчого;	84	31,4
	старшого слідчого в особливо важливих справах;	29	10,8
	заступника начальника відділу (відділення);	18	6,7
	начальника відділу (відділення).	12	4,5
<i>1.2. Опитані мають стаж роботи в Національній поліції України (правоохоронних органах):</i>			
	до 1 року;	52	19,4
	від 1 до 5 років;	89	33,2
	від 5 до 10 років;	112	41,8
	більше 10 років.	15	5,6
<i>1.3. Опитані мають стаж роботи в слідчих підрозділах Національної поліції України (правоохоронних органах):</i>			
	до 1 року;	52	19,4
	від 1 до 5 років;	89	33,2
	від 5 до 10 років;	112	41,8
	більше 10 років.	15	5,6

Чи існує необхідність збереження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації?			
2.	так;	213	79,5
	ні;	36	13,5
	власний варіант _____	19	7
Чи існують, на Вашу думку, недосконалості (неточності) формулювання змісту ст. 366-2 КК України?			
3.	так, декларування недостовірної інформації, містить певні неточності;	101	37,7
	ні, декларування недостовірної інформації, не містить неточностей чи недосконалостей;	89	33,2
	власний варіант _____	78	29,1
Чи існує, на Ваш погляд, необхідність встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації для усіх суб'єктів декларування?			
4.	так, така необхідність існує;	229	85,4
	ні, такої необхідності не існує;	39	14,6
	власний варіант _____	0	0
Чи існує, на Ваш погляд, необхідність встановлення кримінальної відповідальності за внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб?			
5.	так, така необхідність існує;	115	43,0
	ні, такої необхідності не існує;	39	14,5
	власний варіант _____	114	42,5

Чи існує, на Ваш погляд, необхідність диференціації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації залежно від статусу суб'єкта кримінального правопорушення (службова особа, яка займає відповідальне становище та службова особа, яка займає особливо відповідальне становище)?			
6.	так, така необхідність існує;	189	70,5
	ні, такої необхідності не існує;	68	25,4
	власний варіант _____	11	4,1
Чи доцільно за внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб передбачати покарання у виді обмеженням волі на строк до двох років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років?			
7.	так;	131	48,9
	ні;	39	14,5
	власний варіант _____	98	36,6
Чи доцільно за декларування недостовірної інформації службовою особою, яка займає відповідальне становище передбачати покарання у виді обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років?			
8.	так;	124	46,3
	ні;	32	11,9
	власний варіант _____	112	41,8

Чи доцільно за декларування недостовірної інформації службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище передбачати покарання у виді обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років?			
9.	так;	116	43,3
	ні;	31	11,6
	власний варіант _____	121	45,1
Коли, на Вашу думку, слід вважати закінченим декларування недостовірної інформації?			
10.	з моменту внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації або повідомлення про суттєві зміни в майновому стані;	99	36,9
	з моменту закінчення строку та кількості спроб її виправлення або з моменту закінчення 10-денного строку, необхідного для повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про суттєві зміни в майновому стані;	115	43,0
	власний варіант _____	54	20,1
Чи доцільно пп. «в» п. 2 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», через не коректність його змісту, викласти у такій редакції: «в) члени конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до Закону України «Про державну службу», Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», крім осіб, зазначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої цієї статті»?			
11.	так;	132	49,3
	ні;	118	44,0
	власний варіант _____	18	6,7

Аналітична довідка
щодо результатів анкетування працівників слідчих підрозділів
Головного управління в м. Києві та Головних управлінь Національної
поліції України 10 областей стосовно питань кримінальної
відповідальності за декларування недостовірної інформації

Анкетування проводилося з 12 січня 2023 р. до 05 квітня 2023 р. на базі Національної академії внутрішніх справ та підрозділів Головного управління в м. Києві та Головних управлінь Національної поліції України 110 областей стосовно питань кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, а також з метою вивчення практичних проблем кваліфікації цих кримінальних правопорушень, нами було проведено анкетування працівників 268 респондентів.

Категорія респондентів: 268 працівників Національної поліції України, які на час анкетування: а) проходили службу у практичних підрозділах (зокрема, слідчі, старші слідчі, старші слідчі в особливо важливих справах, заступники начальників відділів (відділення) та начальники відділу (відділення); б) висловили бажання щодо персональної участі в анкетуванні.

Підставами для анкетування слугували наявність у респондентів досвіду практичної роботи на відповідних посадах та сформування думки та власного уявлення щодо питань про особливості кваліфікації та практичного значення при розслідуванні даної категорії справ.

Респондентам було запропоновано надати відповідь на одинадцять запитань. При цьому, питання були поділені на дві групи. Першим запитанням було запитання загального характеру (займана посада, досвід роботи в Національній поліції (правоохоронних органах). Друга група запитань стосувалася з'ясування практичних проблем кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації.

Питання були сформульовані так, щоб отримати максимально точні, обґрунтовані та логічні відповіді респондентів. У результаті дослідження відповідей, наданих на перше запитання, з'ясовано, що 46,6 % респондентів працюють на посаді слідчого, 31,4 % – старшого слідчого, 10,8 % – старшого

слідчого в особливо важливих справах, 6,7 % – заступника начальника відділу (відділення) і 4,5 % – начальника відділу (відділення). Із числа всіх опитаних 5,6 % мають досвід роботи в правоохоронних органах понад 10 років, 41,8 % – від 5 до 10 років, 33,2 % – від 1 до 5 років, 19,4 % – до 1 року. У свою чергу, 33,2 % респондентів мають досвід роботи від 1 до 5 років в слідчих підрозділах Національної поліції України, 41,8 % – від 5 до 10 років, 19,4 % – до 1 року і 5,6 % – понад 10 років.

Підсумовуючи відповіді на запитання другого блоку (запитання № 2–11), бачимо, що переважна більшість опитаних 213 із 268 (79,5 %) підтримує необхідність існування кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, тоді як не підтримують таку необхідність 36 респондентів (13,5 %). Разом із цим, 101 опитаний працівник слідчих підрозділів Національної поліції України (37,7 %) висловлюють думку щодо недосконалості (неточності) формулювання змісту норми, яка передбачає відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 КК України). На противагу цьому, 89 опитаних (33,2 %) не підтримують зазначену позицію, а 78 опитаних респондентів (29,1 %) надали власний варіант відповіді на це запитання.

Поряд із цим, 229 (85,4 %) респондентів відповіли, що існує необхідність встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації для усіх суб'єктів декларування. Негативно віднеслися до запропонованої позиції 39 осіб (14,6 % опитаних). На думку респондентів існує необхідність встановлення кримінальної відповідальності за внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. Зазначену позицію поділяють 115 із 268 опитаних працівників слідчих підрозділів Національної поліції України (43,0 %). Натомість 114 опитаних (42,5 %) не поділяють таку позицію; 39 респондентів (14,5 %) запропонували власний варіант відповіді.

Необхідність диференціації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації залежно від статусу суб'єкта кримінального правопорушення (службова особа, яка займає відповідальне становище та службова особа, яка займає особливо відповідальне становище) засвідчили 189 респондентів (70,5 %), натомість 68 респондентів (25,4 %) не визнали такої необхідності, а 11 респондентів (4,1 %) запропонували власний варіант.

Обстоюють доцільність за внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб передбачати покарання у виді обмеження волі на строк до двох років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років 131 опитаний (48,9 %). Натомість 39 опитаних (14,5 %) не поділяють таку позицію, а 98 опитаних (36,6 %) надали власний варіант відповіді.

124 респонденти (46,3%) вважають за доцільне за декларування недостовірної інформації службовою особою, яка займає відповідальне становище передбачати покарання у виді обмеження волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років; 32 опитаних (11,9 %) не поділяють таку позицію, а 112 (41,8 %) – запропонували власний варіант.

116 респондентів (43,3%) вважають за доцільне декларування недостовірної інформації службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище передбачати покарання у виді обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років; 31 опитаний (11,6 %) не поділяють таку позицію, а 121 (45,1 %) – запропонували власний варіант.

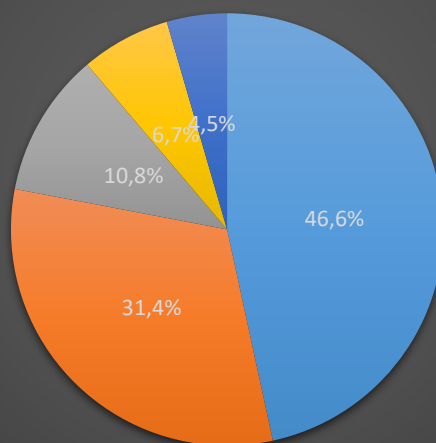
На запитання «Коли, на Вашу думку, слід вважати закінченим декларування недостовірної інформації», 99 (36,9 %) респондентів відповіли: з моменту внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації або повідомлення про суттєві зміни в майновому стані; 115 (43 %) – з моменту закінчення строку та кількості спроб її виправлення або з моменту закінчення 10-денного строку, необхідного для повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про суттєві зміни в майновому стані; 54 (20,1 %) – вказали власний варіант відповіді.

Доцільність пп. «в» п. 2 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», через не коректність його змісту, викласти у такій редакції: «в) члени конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до Закону України «Про державну службу», Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», крім осіб, зазначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої цієї статті засвідчили 132 опитаних (49,3 %); 118 опитаних (44 %) не поділяють таку позицію, а 18 опитаних (6,7 %) мають власний варіант відповіді.

Проведене нами анкетування підтвердило, що елементи новизни у нашому дисертаційному дослідженні позитивно сприйняті та оцінені з високим рівнем вірогідності працівниками Національної поліції України. Тобто зроблені нами теоретичні висновки та сформульовані практичні пропозиції мають цінність та є важливими у сучасній правозастосовній діяльності.

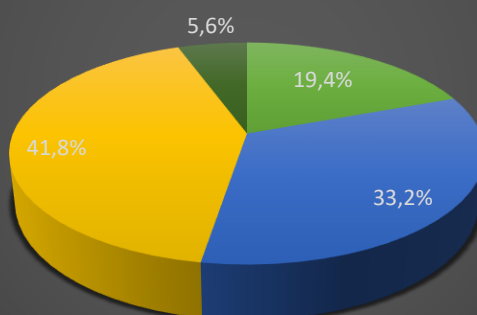
**Узагальнені результати
анкетування працівників слідчих підрозділів Головного управління
Національної поліції у м. Києві та головних управлінь Національної
поліції 10 областей України стосовно питань кримінальної
відповідальності за декларування недостовірної інформації**

**Анкетування працівників слідчих підрозділів
Національної поліції України**

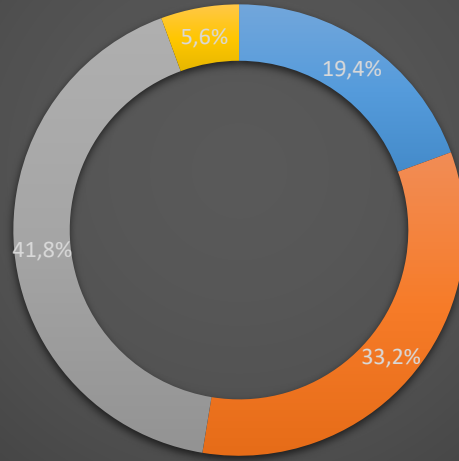
■ слідчий ■ старший слідчий ■ старший слідчий з ОВС ■ заступник начальника відділу ■ начальник відділу

**Стаж роботи опитаних працівників
у Національній поліції України
(правоохоронних органах)**

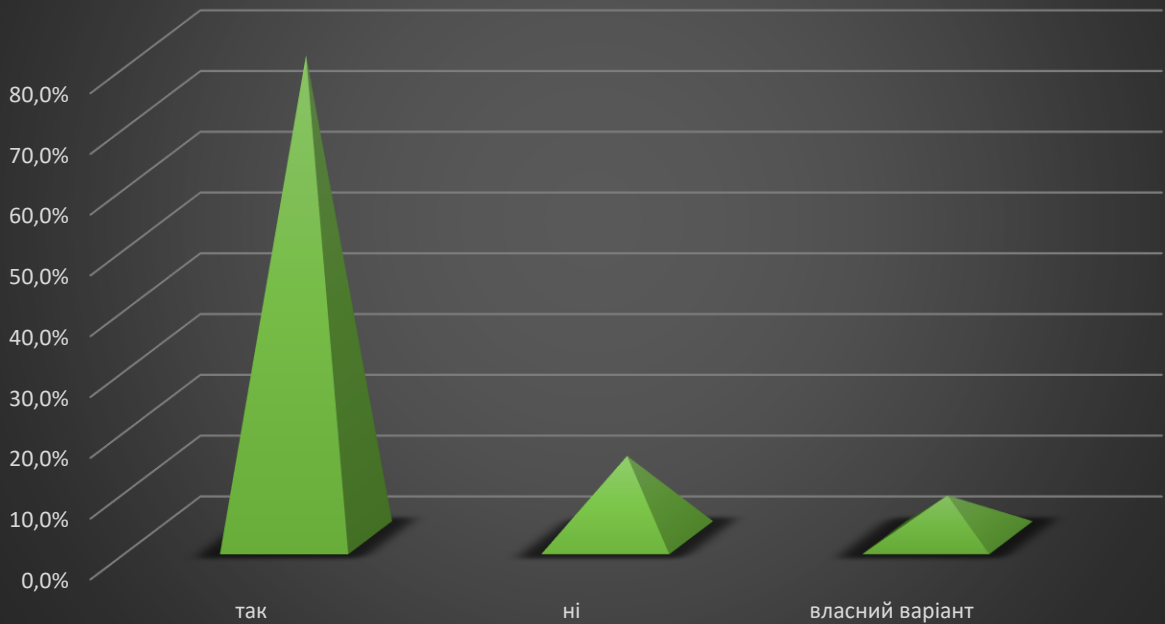
■ до 1 року ■ від 1 до 5 років ■ від 5 до 10 років ■ понад 10 років

Стаж роботи опитаних працівників у слідчих підрозділах Національної поліції України (правоохоронних органах)

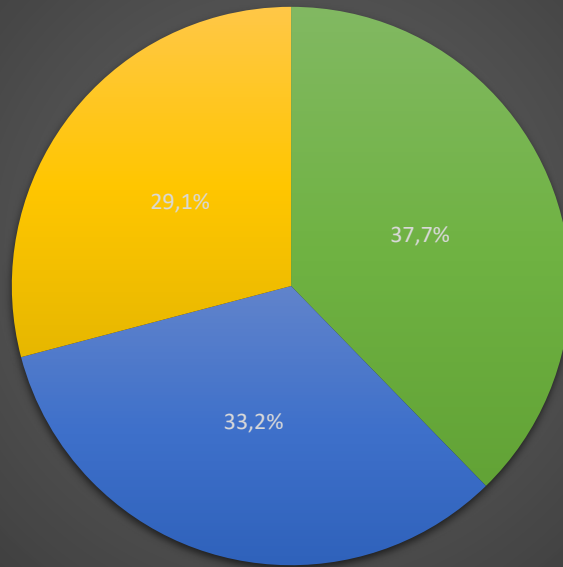

■ до 1 року ■ від 1 до 5 років ■ від 5 до 10 років ■ понад 10 років

Необхідність збереження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації

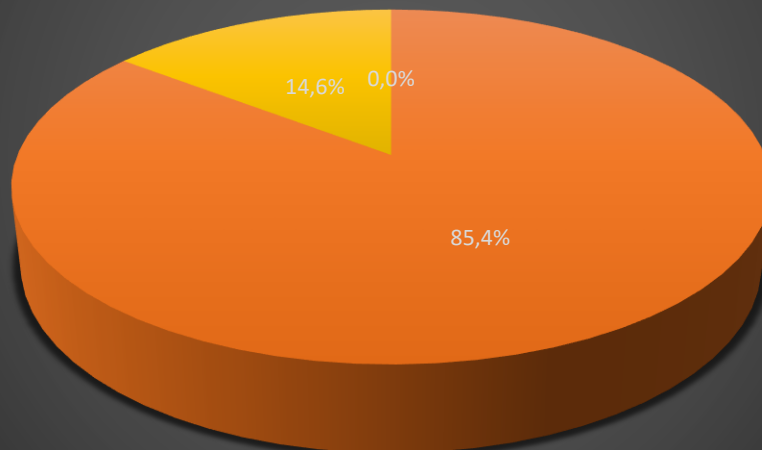

Наявність неточностей у формулюванні змісту ст. 366-2 КК України

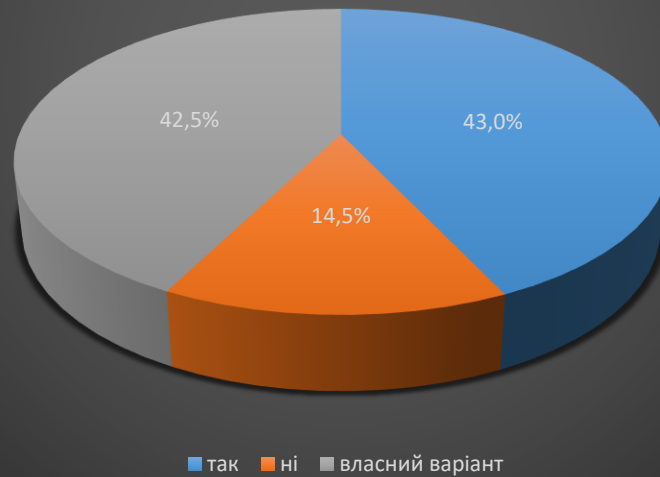
■ так, формулювання містить певні неточності ■ ні, формулювання не містить неточностей ■ власний варіант

Необхідність встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації для усіх суб'єктів декларування

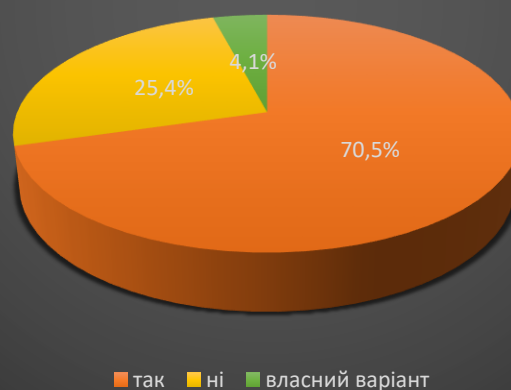

■ так ■ ні ■ власний варіант

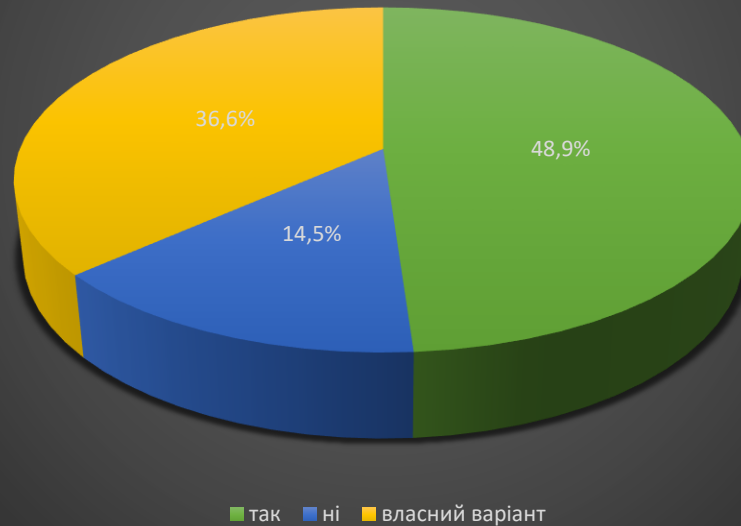
Необхідність встановлення кримінальної відповідальності за внесення суб'єктом декларації завідомо недостовірних відомостей до повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларації, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на су

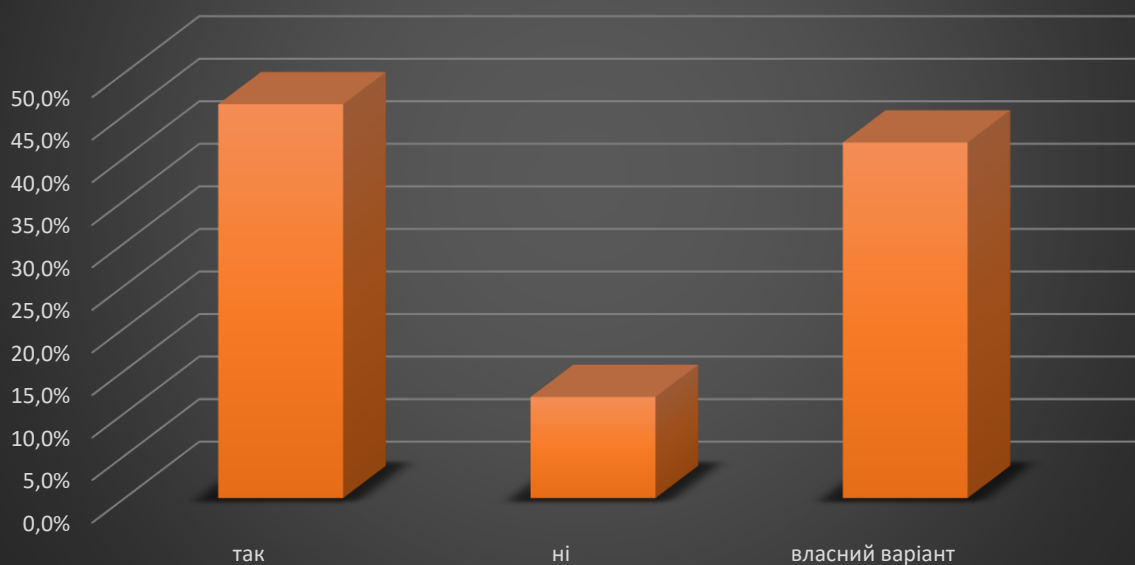
Необхідність диференціації кримінальної відповідальності за декларації недостовірної інформації залежно від статусу суб'єкта кримінального правопорушення (службова особа, яка займає відповідальне становище та службова особа, яка займає особливо відповід

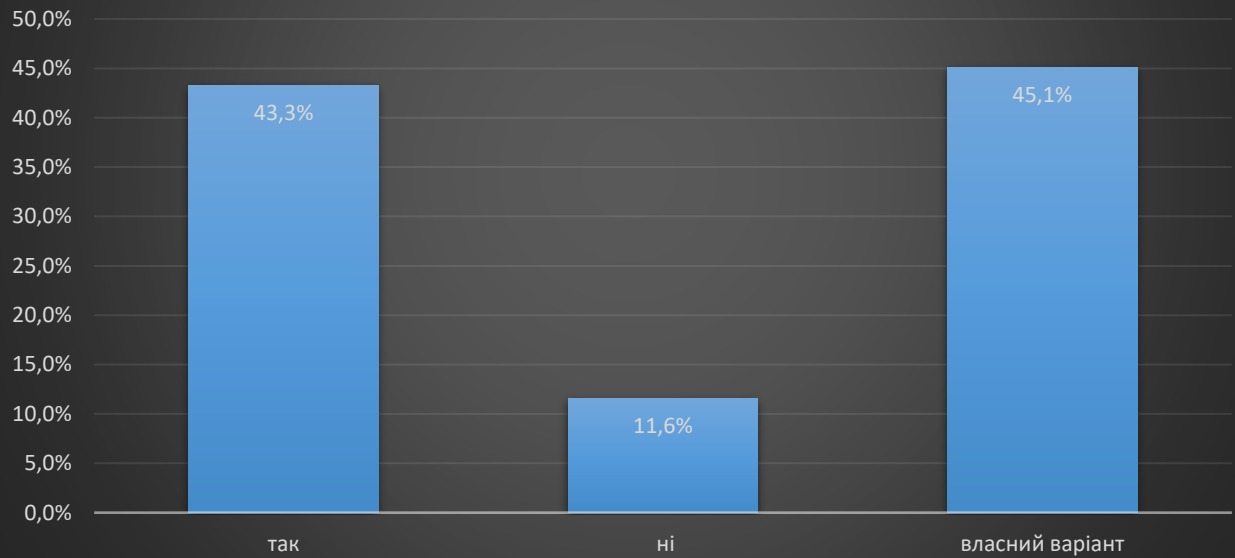
Доцільність за внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 прожиткових мінімумів для працезд

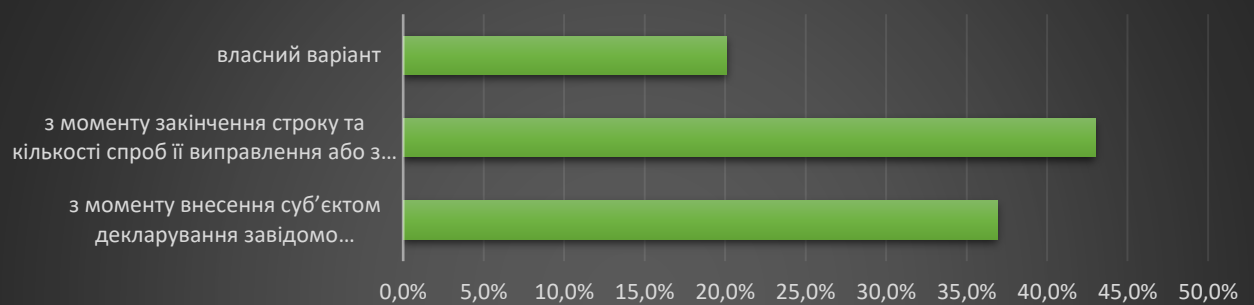
Доцільність за декларування недостовірної інформації службовою особою, яка займає відповідальне становище передбачати покарання у виді обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні п

**Доцільність декларування недостовірної інформації
службовою особою, яка займає особливо відповідальне
становище передбачати покарання у виді обмеженням волі
на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той
самий строк, з позбавленням права обіймати п**

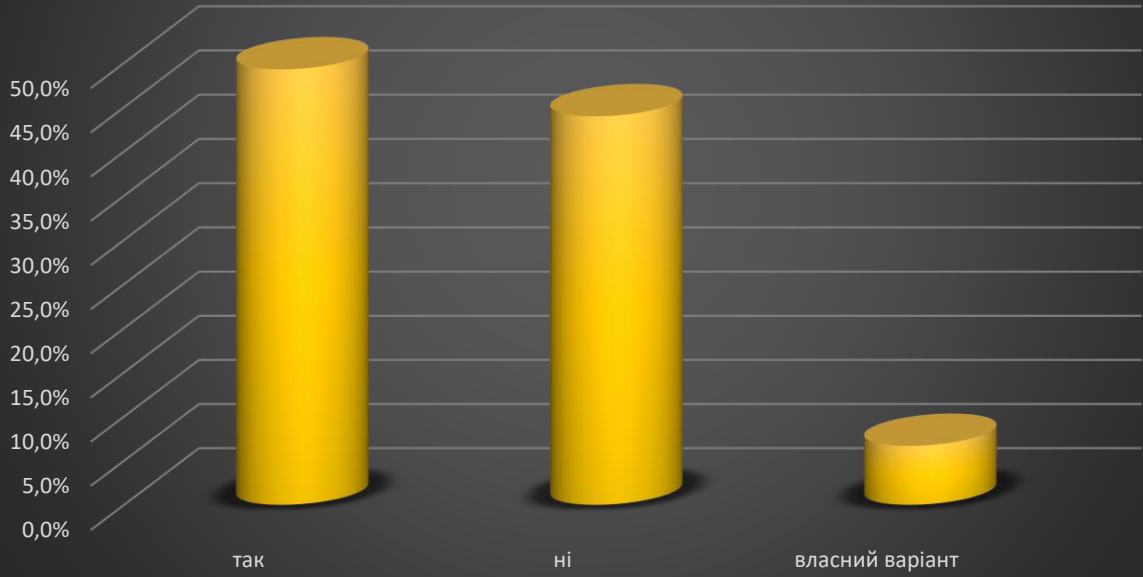

**Момент закінчення декларування
недостовірної інформації**

	з моменту внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації або повідомлення про суттєві зміни в майновому стані	з моменту закінчення строку та кількості спроб її виправлення або з моменту закінчення 10-денного строку, необхідного для повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про суттєві зміни в майновому стані	власний варіант
Момент закінчення декларування недостовірної інформації	36,9%	43,0%	20,1%

Доцільність пп. «в» п. 2 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», через не коректність його змісту, викласти у такій редакції: «в) члени конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до Закону України «Про державну службу», Закону Укр

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ**Комітет з питань правоохоронної діяльності**

01008, м.Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

**Проректору Національної
академії внутрішніх справ
Чернявському С.С.****Шановний Сергію Сергійовичу!**

У Комітеті Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності розглянуто пропозиції, підготовлені аспіранткою Козачиною А.М., та оформлені у вигляді проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за декларування недостовірної інформації», порівняльної таблиці та пояснювальної записки до цього проекту.

Повідомляємо, що зазначені пропозиції надані народним депутатам України – членам Комітету для ознайомлення.

**З повагою
Голова Комітету****С. Іонушас**

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Іонушас Сергій Костянтинович
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B04000000D0512F00D41E8F00
Дійсний до: 26.01.2023 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
04-27/12-2022/169036 від 05.10.2022

1019937

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник Голови Національної поліції України – начальник Головного слідчого управління, доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України, генерал поліції третього рангу

 Максим ЦУКІРІДЗЕ

05 жовтня 2022 року

АКТ

Про впровадження у практичну діяльність Головного слідчого управління Національної поліції України результатів дисертаційного дослідження

Уклала комісія у складі:

Голови:

начальника відділу методичної роботи та правового забезпечення Головного слідчого управління, кандидата юридичних наук, полковника поліції Владислава Бурлаки

членів комісії:

заступника начальника відділу організаційно-аналітичної роботи Головного слідчого управління, кандидата юридичних наук, майора поліції Наталії Карпенко

старшого слідчого в особливо важливих справах відділу методичної роботи та правового забезпечення Головного слідчого управління, майора поліції Максима Романова

Комісія відповідно до Положення про організацію проведення НДР і ДКР у системі МВС України, затвердженого наказом МВС України «Про організацію наукової діяльності в системі МВС України» від 15.05.2007 № 154 склала цей акт, щодо розгляду матеріалів дисертаційного дослідження на тему: «Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації» за авторства аспірантки кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ Козачини Анни Меружанівни, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Вказані матеріали дисертаційного дослідження можуть застосовуватися у практичній діяльності слідчих підрозділів органів Національної поліції під час проведення занять в системі службової підготовки, а також при проведенні семінарів, нарад.

Отримані наукові результати мають як необхідний теоретичний та методологічний рівень, так і практичну цінність, сприятимуть удосконаленню процесуальної діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України.

Голова комісії:

Владислав БУРЛАКА

Члени комісії:

Наталія КАРПЕНКО

Максим РОМАНОВ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

А К Т

**про впровадження результатів дисертації аспіранта докторантури та
ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ
Козачини Анни Меружанівни
в освітній процес та науково-дослідну роботу
Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ Корольчука Віктора Володимировича (голова комісії); завідувача наукової лабораторії з проблем протидії злочинності Навчально наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ доктора юридичних наук, професора Вознюка Андрія Андрійовича; завідувача кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ кандидата наук з державного управління Матюшенко Олени Іванівни, склала цей акт про те, що результати дисертації аспіранта докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ Козачини Анни Меружанівни на тему: «Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації» мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість. У матеріалах дисертації сформульовано низку положень, спрямованих на розв'язання такої важливої науково-прикладної проблеми антикорупційного законодавства України, зокрема кримінального, у частині відповідальності за декларування недостовірної інформації, а також рекомендації щодо правильного застосування нових положень на практиці.

1. Матеріали дисертації Козачини Анни Меружанівни застосовують в освітньому процесі під час підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять із курсантами, студентами та слухачами з навчальних дисциплін «Кримінальне право. Загальна частина», «Кримінальне право. Особлива частина», «Кримінально-правова кваліфікація», «Кваліфікація окремих видів кримінальних правопорушень», «Особливості кваліфікації

окремих видів кримінальних правопорушень», «Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства», «Кримінальне право: доктринальні та практичні проблеми», «Кримінально-правова охорона права власності».

2. Результати дисертації Козачини Анни Меружанівни відображені у науково-практичних і навчально-методичних матеріалах для здобувачів вищої освіти, де в якості джерел рекомендовані такі публікації:

1. Козачина А. М. Суб'єктивна сторона декларування недостовірної інформації. *Європейські перспективи*. 2022. № 2. С. 211–220.

2. Козачина А. М. Проблемні аспекти кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, пов'язані з євроінтеграційними процесами в Україні. *Наше право*. 2023. № 1. С. 94–99.

3. Козачина А. М. Об'єктивна сторона декларування недостовірної інформації. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). С. 141–152.

4. Kozachyna A. M. Penalties for declaring false information. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. № 3. P. 61–69. (Республіка Словаччина).

5. Козачина А. М. Передумови дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали Х Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 22 листоп. 2019 р.). Київ, 2019. С. 235–239.

6. Козачина А. М. Новелізація кримінального законодавства щодо декларування недостовірної інформації. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. Київ, 2019. Ч. 2. С. 381–383.

7. Козачина А. М. Відмежування декларування недостовірної інформації від суміжних кримінальних правопорушень. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.). Київ, 2021. С. 518–520.

8. Козачина А. М. Диференціація кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації за суб'єктом кримінального правопорушення. *Кримінальне судочинство: права людини під час дії надзвичайного або воєнного стану* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 листоп. 2022 р.). Київ, 2022. С. 295–298.

9. Козачина А. М. Інтелектуальні і вольові ознаки суб'єктивної сторони декларування недостовірної інформації. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 30 листоп. 2022 р.). Київ, 2022. С. 304–305.

10. Козачина А. М. Аналіз міжнародного законодавства про відповідальність за декларування недостовірної інформації. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 груд. 2022 р.). Київ, 2022. С. 402–404.

11. Козачина А. М. Особливості кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації в умовах воєнного стану. *Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.). Київ, 2023. С. 198–202.

12. Козачина А. М. Аналіз наукової розробленості проблемних питань кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації за 2021–2023 роки. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квіт. 2023 р.). Київ, 2023. С. 363–368.

Зазначені праці підтвердили високий теоретичний і навчально-методичний рівень, практичну доступність і доцільність за результатами використання під час підготовки та проведення усіх видів занять.

Голова комісії:

Віктор КОРОЛЬЧУК

Члени комісії:

АНДРІЙ ВОЗНІЮК

Олена МАТЮШЕНКО

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Kozachyna A. M. Penalties for declaring false information. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. № 3. P. 61–69.

2. Козачина А. М. Об'єктивна сторона декларування недостовірної інформації. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). С 141–152.

3. Козачина А. М. Проблемні аспекти кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, пов'язані з євроінтеграційними процесами в Україні. *Наше право*. 2023. № 1. С. 94–99.

4. Козачина А. М. Суб'єктивна сторона декларування недостовірної інформації. *Європейські перспективи*. 2022. № 2. С. 211–220.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Козачина А. М. Аналіз міжнародного законодавства про відповідальність за декларування недостовірної інформації. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 груд. 2022 р.). Київ, 2022. С. 402–404.

6. Козачина А. М. Аналіз наукової розробленості проблемних питань кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації за 2021–2023 роки. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квіт. 2023 р.). Київ, 2023. С. 363–368.

7. Козачина А. М. Відмежування декларування недостовірної інформації від суміжних кримінальних правопорушень. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.). Київ, 2021. С. 518–520.

8. Козачина А. М. Диференціація кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації за суб'єктом кримінального правопорушення. *Кримінальне судочинство: права людини під час дії*

надзвичайного або воєнного стану : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 листоп. 2022 р.). Київ, 2022. С. 295–298.

9. Козачина А. М. Інтелектуальні і вольові ознаки суб'єктивної сторони декларування недостовірної інформації. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 30 листоп. 2022 р.). Київ, 2022. С. 304–305.

10. Козачина А. М. Новелізація кримінального законодавства щодо декларування недостовірної інформації. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. Київ, 2019. Ч. 2. С. 381–383.

11. Козачина А. М. Особливості кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації в умовах воєнного стану. *Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.). Київ, 2023. С. 198–202.

12. Козачина А. М. Передумови дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали X Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 22 листоп. 2019 р.). Київ, 2019. С. 235–239.